

Auteursrechterlijke overeenkomst

Opdat de Universiteit Hasselt uw eindverhandeling wereldwijd kan reproduceren, vertalen en distribueren is uw akkoord voor deze overeenkomst noodzakelijk. Gelieve de tijd te nemen om deze overeenkomst door te nemen, de gevraagde informatie in te vullen (en de overeenkomst te ondertekenen en af te geven).

Ik/wij verlenen het wereldwijde auteursrecht voor de ingediende eindverhandeling met

Titel: Economische impact van het toerisme in Haspengouw

Richting: master in de toegepaste economische wetenschappen - beleidsmanagement

Jaar: 2009

in alle mogelijke mediaformaten, - bestaande en in de toekomst te ontwikkelen - , aan de Universiteit Hasselt.

Niet tegenstaand deze toekenning van het auteursrecht aan de Universiteit Hasselt behoud ik als auteur het recht om de eindverhandeling, - in zijn geheel of gedeeltelijk -, vrij te reproduceren, (her)publiceren of distribueren zonder de toelating te moeten verkrijgen van de Universiteit Hasselt.

Ik bevestig dat de eindverhandeling mijn origineel werk is, en dat ik het recht heb om de rechten te verlenen die in deze overeenkomst worden beschreven. Ik verklaar tevens dat de eindverhandeling, naar mijn weten, het auteursrecht van anderen niet overtreedt.

Ik verklaar tevens dat ik voor het materiaal in de eindverhandeling dat beschermd wordt door het auteursrecht, de nodige toelatingen heb verkregen zodat ik deze ook aan de Universiteit Hasselt kan overdragen en dat dit duidelijk in de tekst en inhoud van de eindverhandeling werd genotificeerd.

Universiteit Hasselt zal mij als auteur(s) van de eindverhandeling identificeren en zal geen wijzigingen aanbrengen aan de eindverhandeling, uitgezonderd deze toegelaten door deze overeenkomst.

Ik ga akkoord,

DEBRUYNE, Jan

Datum: 14.12.2009

Economische impact van het toerisme in Haspengouw

Jan Debruyne

promotor :
Prof. dr. Patrick DE GROOTE

Woord vooraf

Als masterproef van de master opleiding 'Beleidsmanagement' in de Toegepaste Economische Wetenschappen wensten wij een onderzoek te doen naar de economische impact van het toerisme in Haspengouw. De keuze voor dit onderwerp komt mede door onze interesse in de toerismesector en onze Haspengouwse herkomst.

Een goede masterproef is maar mogelijk mits een goede begeleiding. Hierbij willen we in de eerste plaats onze promotor Prof. dr. Patrick De Grootte bedanken voor zijn deskundige hulp en begeleiding. Tevens wensen we Kelly Droogmans, coördinator marktonderzoek bij Toerisme Limburg te bedanken voor haar medewerking en tussentijdse evaluaties van dit onderzoek.

Verder een woordje van dank voor enkele personen voor het bezorgen van cijfermateriaal met de nodige opmerkingen en het beantwoorden van mijn vragen hieromtrent. We denken hierbij aan Jan Neiryck van de RSZ, Jean-Pierre Rampel en Didier Mercier van de FOD Economie, Hilde Hendricx van Toerisme Sint-Truiden en de vele medewerkers van diverse instellingen die we gecontacteerd hebben bij onze aanvraag naar informatie voor dit onderzoek. Tot slot bedanken we de Haspengouwse restaurantuitbaters en toeristische infokantoren voor het invullen van onze vragenlijsten.

Samenvatting

Het toerisme in Haspengouw is de laatste jaren sterk toegenomen. Dit heeft ongetwijfeld zijn impact op de lokale economie. De bestedingen van de toeristen die het inkomen van de regio verhogen hebben een invloed op zowel de werkgelegenheid als de investeringen in de sector. In dit onderzoek gingen we dan ook na wat de economische impact is van het toerisme in Haspengouw. Hierbij werd in de eerste plaats op basis van het verblijfstoerisme gekeken naar wat de omvang van de sector is in de Haspengouwse gemeenten en wat het aandeel ervan is in vergelijking met Limburg en het Vlaams Gewest. Vervolgens gingen we na wat het belang is van de toeristische bestedingen, de tewerkstelling en de investeringen in de Haspengouwse toerismesector.

Het verblijfstoerisme in Haspengouw is op jaarbasis goed voor bijna 70.000 aankomsten en meer dan 150.000 overnachtingen. Bijna 75% hiervan wordt geregistreerd in vier van de veertien gemeenten, namelijk Borgloon, Riemst, Sint-Truiden en Tongeren. In vergelijking met de gehele provincie Limburg zijn dit nog kleine aantallen maar het verblijfstoerisme in de regio is de laatste jaren sterker gestegen dan in zowel Limburg als het Vlaams Gewest. Voor de toeristische beleidsperiode 2001-2006 en het jaar 2007 was er in Haspengouw een stijging van bijna 30% in het aantal aankomsten terwijl dit voor de gehele provincie Limburg en het Vlaams Gewest ongeveer 10% was. Indien we kijken naar het aantal overnachtingen was er in Haspengouw een stijging van 26% terwijl voor Limburg en het Vlaams Gewest geen stijging waar te nemen was.

Op basis van de gemiddelde uitgaven zoals bepaald in een onderzoek naar aanleiding van de invloed van de Tv-serie 'Katarakt' zou het verblijfstoerisme zorgen voor een omzet van ongeveer €10.000.000 in de Haspengouwse toerismesector. Indien we hierbij ook de uitgaven van de dagjestoeristen en de lokale bevolking in de toeristische activiteiten in enge zin opnemen komen we op een directe omzet van meer dan €130.000.000 per jaar. Uit ons beperkt onderzoek bij Haspengouwse restauranthouders blijkt dat de bestedingen gedaan door toeristen van buiten de regio niet veel impact hebben op de tewerkstelling en investeringsbeslissingen in deze restaurants. Naast de bestedingen in de horeca werd in 2008 in het toeristisch infokantoor van Sint-Truiden, een van de belangrijkste gemeenten op vlak van toerisme in Haspengouw, voor bijna €500.000 uitgegeven aan onder andere publicaties, streekproducten, fietsverhuur en rondleidingen.

De toerismesector creëert in Haspengouw een directe werkgelegenheid van ongeveer 1.700 personen waarvan 90% in de horeca. Van deze personen is meer dan de helft tewerkgesteld in de gemeenten Tongeren en Sint-Truiden. Sinds de vroegst beschikbare data uit 1979 is de werkgelegenheid in de horeca steeds toegenomen hoewel de stijging sinds 1995 eerder gestaag verloopt. De overige 10% of 157 personen van de toeristische tewerkstelling in enge zin in Haspengouw in het tweede kwartaal van 2006 is tewerkgesteld in onder andere infokantoren, attracties, rondleidingen en musea. In vergelijking met de gehele provincie levert Haspengouw

bijna 20% van de directe toeristische tewerkstelling. Een verklaring voor dit eerder lage aandeel is de afwezigheid van de logiesvorm 'vakantieparken'. In de rest van Limburg was deze categorie goed voor een werkgelegenheid van 1.870 personen in het tweede kwartaal van 2006. Naast de directe tewerkstelling waren in 2007 1.691 zelfstandigen met help(st)ers actief in de Haspengouwse horeca.

In deze belangrijke subsector wordt jaarlijks voor ongeveer €12.000.000 geïnvesteerd in de regio. Het gemiddeld investeringsbedrag voor de Haspengouwse horeca-uitbatingen bedraagt ongeveer €11.000. Hiernaast wordt jaarlijks tot meer dan €1.000.000 geïnvesteerd in het onderhouden van de attracties en infrastructuur ter ondersteuning van het toerisme. Het aantal investeringsprojecten lijkt tussen 2001 en 2007 echter niet veel gestegen te zijn ondanks het toegenomen toerisme in de streek.

Bij de drie besproken economische indicatoren wordt in dit onderzoek niet gekeken naar de indirecte en geïnduceerde invloed. Verwacht wordt dan ook dat de impact van het toerisme op de Haspengouwse economie groter is dan deze cijfers doen vermoeden.

Inhoudsopgave

Woord vooraf.....	II
Samenvatting.....	III
Inhoudsopgave.....	V
Lijst van figuren.....	VIII
Lijst van tabellen.....	IX
Lijst van afkortingen.....	XII
1. Inleiding en probleemstelling.....	1
1.1. Inleiding Haspengouw.....	1
1.2. Situering en kadering van het praktijkprobleem.....	2
1.3. Formulering van de centrale onderzoeksvraag en deelvragen.....	3
1.4. Gebruikte onderzoeksstrategieën.....	3
1.5. Definitie toerisme.....	4
1.6. Problemen bij de afbakening van toerisme.....	6
2. Hoe kan toerisme een invloed hebben op de economische activiteit in een regio?.....	7
2.1. De economische indicatoren waar toerisme een impact op heeft.....	7
2.2. Factoren die de invloed van toerisme op de economie bepalen.....	8
2.3. Problemen bij het berekenen van het aandeel van toerisme in het BBP.....	10
3. Het belang van het verblijfstoerisme in Haspengouw.....	11
3.1. Inleiding verblijfstoerisme.....	11
3.1.1. Evolutie van het aantal overnachtingen in Haspengouw (1971-2007).....	12
3.1.2. Evolutie van het aantal aankomsten in Haspengouw (1992-2007).....	13
3.1.3. Evolutie van het aantal overnachtingen in Haspengouw (1992-2007).....	14
3.2. Focus op de aankomsten.....	15
3.2.1. Indeling naar de Haspengouwse gemeenten.....	15
3.2.2. Indeling naar verblijfsmotief.....	17
3.2.3. Indeling naar logiesvorm.....	19
3.2.4. Indeling naar herkomst.....	20

3.3.	Focus op de overnachtingen.....	23
3.3.1.	Indeling naar de Haspengouwse gemeenten.....	23
3.3.2.	Indeling naar verblijfsmotief.....	25
3.3.3.	Indeling naar verblijfsvorm.....	26
3.3.4.	Indeling naar herkomst.....	27
3.4.	Focus op de gemiddelde verblijfsduur.....	30
3.4.1.	Indeling naar de Haspengouwse gemeenten.....	30
3.4.2.	Indeling naar verblijfsmotief.....	31
3.4.3.	Indeling naar verblijfsvorm.....	32
3.4.4.	Indeling naar herkomst.....	32
3.5.	Focus op het logiesaanbod.....	34
3.5.1.	Aantal logiesverstrekkennde vestigingen in 2006.....	34
3.5.2.	Totale capaciteit in 2006.....	35
3.5.3.	Evolutie van het logiesaanbod in Haspengouw (2002-2006).....	36
3.5.4.	De gemiddelde capaciteit in 2006.....	37
3.6.	Toeristische intensiteit en druk.....	37
4.	Het belang van de toeristische bestedingen in Haspengouw.....	39
4.1.	Inleiding op de toeristische bestedingen.....	39
4.2.	Gemiddelde toeristische bestedingen in Haspengouw.....	40
4.3.	Evolutie van de omzet in de Haspengouwse horeca.....	42
4.4.	Beperkt onderzoek bij restauranthouders.....	44
4.4.1.	Opzet onderzoek en bepaling steekproef.....	44
4.4.2.	Resultaten beperkt onderzoek bij Haspengouwse restaurantuitbaters.....	47
4.5.	Case study bestedingen in toeristisch infokantoor Sint-Truiden.....	48
5.	Het belang van de toeristische tewerkstelling in Haspengouw.....	50
5.1.	Inleiding op de toeristische tewerkstelling.....	50
5.2.	Moeilijkheden bij het berekenen van werkgelegenheid in toerisme.....	51
5.3.	Toeristische tewerkstelling in Haspengouw.....	52
5.3.1.	Inleiding.....	52
5.3.2.	Focus op de toeristische activiteiten.....	53
5.3.3.	Beperkt onderzoek naar tewerkstelling in organisatorische en ondersteunende toeristische activiteiten.....	54
5.3.4.	Focus op de toeristische werkgelegenheid in de horeca.....	55
5.3.5.	Vergelijking met Limburg en het Vlaams Gewest.....	57
5.3.6.	Vergelijking van toeristische tewerkstelling met tewerkstelling in alle sectoren in Haspengouw in het tweede kwartaal van 2006.....	59
5.4.	Aantal zelfstandigen met help(st)ers in de Haspengouwse horeca.....	61

6.	Het belang van de toeristische investeringen in Haspengouw.....	63
6.1.	Investeringen in Toerisme.....	63
6.2.	Investeringen in Haspengouw.....	64
6.2.1.	Investeringen in de Haspengouwse horeca.....	64
6.2.2.	Gesubsidieerde investeringen van toeristisch-recreatieve projecten.....	68
7.	Besluit, beperkingen en aanbevelingen.....	70
7.1.	Algemeen besluit.....	70
7.2.	De economische impact van toerisme op een economie.....	70
7.3.	Het belang van het verblijfstoerisme in Haspengouw.....	71
7.4.	Het belang van de toeristische bestedingen in Haspengouw.....	72
7.5.	Het belang van de toeristische tewerkstelling in Haspengouw.....	73
7.6.	Het belang van de toeristische investeringen in Haspengouw.....	73
7.7.	Beperkingen van dit onderzoek.....	74
7.8.	Aanbevelingen voor verder onderzoek.....	75

Bronnenlijst

Bijlagen

Lijst van figuren

Figuur 1.1.	Kaart van de Limburgse gemeenten.....	1
Figuur 3.1.	Evolutie van het aantal overnachtingen in Haspengouw (1971-2007).....	12
Figuur 3.2.	Evolutie van het aantal aankomsten in Haspengouw (1992-2007).....	13
Figuur 3.3.	Evolutie van het aantal overnachtingen in Haspengouw (1992-2007).....	14
Figuur 3.4.	Evolutie-index van het aantal aankomsten in Haspengouw, Limburg en het Vlaams Gewest (2001-2007).....	16
Figuur 3.5.	Evolutie van de aankomsten van Belgische en buitenlandse toeristen Haspengouw (2001-2007).....	20
Figuur 3.6.	Evolutie-index van het aantal overnachtingen in Haspengouw, Limburg en het Vlaams Gewest (2001-2007).....	24
Figuur 3.7.	Evolutie van de overnachtingen Belgische en buitenlandse toeristen in Haspengouw (2001-2007).....	27
Figuur 4.1.	Evolutie van BTW-aangegeven omzet in Haspengouwse horeca (2001-2007)....	43
Figuur 5.1.	Evolutie van de tewerkstelling in de Haspengouwse horeca (1979-2007), tweede kwartaal.....	56
Figuur 5.2.	Evolutie aantal zelfstandigen met help(st)er in Haspengouwse horeca (2001-2007).....	62
Figuur 6.1.	Evolutie van de investeringen in de horeca in Haspengouw en Limburg (2001-2007).....	67

Lijst van tabellen

Tabel 1.1.	Bevolking per Haspengouwse gemeente op 01/01/2008.....	2
Tabel 3.1.	Evolutie van het aantal overnachtingen in Haspengouw (1971-2007).....	12
Tabel 3.2.	Evolutie van het aantal aankomsten in Haspengouw (1992-2007).....	13
Tabel 3.3.	Evolutie van het aantal overnachtingen in Haspengouw (1992-2007).....	14
Tabel 3.4.	Evolutie van het aantal aankomsten in de Haspengouwse gemeenten, Limburg en het Vlaams Gewest (2001-2007).....	15
Tabel 3.5.	Evolutie-index van het aantal aankomsten in de Haspengouwse gemeenten, Limburg en het Vlaams Gewest (2001-2007), basisjaar 2001.....	16
Tabel 3.6.	Evolutie van het procentueel aandeel aankomsten in Haspengouw in vergelijking met Limburg en het Vlaams Gewest (2001-2007).....	17
Tabel 3.7.	Evolutie van het aantal aankomsten in Haspengouw, Limburg en het Vlaams Gewest (2003-2007), ingedeeld naar verblijfsmotief.....	18
Tabel 3.8.	Evolutie-index van het aantal aankomsten in Haspengouw, Limburg en het Vlaams Gewest (2003-2007), ingedeeld naar verblijfsmotief.....	19
Tabel 3.9.	Aantal aankomsten in Haspengouw, Limburg en het Vlaams Gewest in 2007, ingedeeld naar verblijfsvorm.....	19
Tabel 3.10.	Evolutie van het aantal aankomsten in Haspengouw, Limburg en het Vlaams Gewest (2001-2007), ingedeeld naar herkomst.....	21
Tabel 3.11.	Indeling aantal aankomsten naar land van herkomst 2007.....	22
Tabel 3.12.	Evolutie van het aantal overnachtingen in de Haspengouwse gemeenten, Limburg en het Vlaams Gewest (2001-2007).....	23
Tabel 3.13.	Evolutie-index van het aantal aankomsten in de Haspengouwse gemeenten, Limburg en het Vlaams Gewest (2001-2007), basisjaar 2001.....	24
Tabel 3.14.	Evolutie van het procentueel aandeel van het aantal overnachtingen in Haspengouw in vergelijking met Limburg en het Vlaams Gewest (2001-2007).....	25
Tabel 3.15.	Evolutie van het aantal overnachtingen in Haspengouw, Limburg en het Vlaams Gewest (2003-2007), ingedeeld naar verblijfsmotief.....	25
Tabel 3.16.	Evolutie-index van het aantal overnachtingen in Haspengouw, Limburg en het Vlaams Gewest (2003-2007), ingedeeld naar verblijfsmotief.....	26
Tabel 3.17.	Aantal overnachtingen in Haspengouw, Limburg en het Vlaams Gewest in 2007, ingedeeld naar logiesvorm.....	27
Tabel 3.18.	Evolutie van het aantal overnachtingen in Haspengouw, Limburg en het Vlaams Gewest (2001-2007), ingedeeld naar herkomst.....	28
Tabel 3.19.	Indeling aantal overnachtingen naar land van herkomst 2007.....	29
Tabel 3.20.	Evolutie van de gemiddelde verblijfsduur in de Haspengouw gemeenten, Limburg en het Vlaams Gewest (2001-2007).....	30

Tabel 3.21.	Evolutie van de gemiddelde verblijfsduur in Haspengouw, Limburg en het Vlaams Gewest (2003-2007), ingedeeld naar verblijfsmotief.....	31
Tabel 3.22.	Gemiddelde verblijfsduur in Haspengouw, Limburg en het Vlaams Gewest in 2007, ingedeeld naar verblijfsvorm.....	32
Tabel 3.23.	Gemiddelde verblijfsduur in Haspengouw, Limburg en het Vlaams Gewest, ingedeeld naar herkomst (2001-2007).....	32
Tabel 3.24.	Aantal overnachtingen per aankomst ingedeeld naar land van herkomst gerangschikt volgens aantal aankomsten in 2007.....	33
Tabel 3.25.	Totaal aanbod logies 2006, ingedeeld naar logiesvorm.....	34
Tabel 3.26.	Percentueel aandeel aantal logies Haspengouw t.o.v. Limburg en het Vlaams Gewest in 2006.....	34
Tabel 3.27.	Totale capaciteit logiesaanbod in Haspengouw, Limburg en het Vlaams Gewest in 2006, ingedeeld naar logiesvorm.....	35
Tabel 3.28.	Percentueel aandeel van het logiesaanbod in Haspengouw t.o.v. Limburg en Het Vlaams Gewest in 2006.....	35
Tabel 3.29.	Evolutie van het logiesaanbod in Haspengouw (2002-2006), ingedeeld naar logiesvorm.....	36
Tabel 3.30.	Evolutie capaciteit logiesaanbod in Haspengouw (2002-2006), ingedeeld naar logiesvorm.....	36
Tabel 3.31.	Gemiddelde capaciteit per logiesvestiging in 2006.....	37
Tabel 3.32.	Toeristische intensiteit in 2007.....	38
Tabel 4.1.	Gemiddelde toeristische uitgaven naar aanleiding van Tv-serie 'Katarakt'.....	41
Tabel 4.2.	Evolutie van de BTW-aangegeven omzet in de Haspengouwse horeca (2001-2007), bedragen in euro.....	42
Tabel 4.3.	Evolutie-index van de BTW-aangegeven omzet in de Haspengouwse horeca (2001-2007).....	43
Tabel 4.4.	Resultaten eigen beperkt onderzoek bij Haspengouwse restaurantuitbaters.....	47
Tabel 4.5.	Ontvangsten uit toeristische producten infokantoor Sint-Truiden (2005-2008).....	49
Tabel 5.1	Lijst van aangevraagde NACE-BEL 2003 activiteiten bij de RSZ.....	52
Tabel 5.2.	Indeling toeristische tewerkstelling in Haspengouw naar activiteit in 2006, 2 ^e kwartaal.....	53
Tabel 5.3.	Indeling toeristische tewerkstelling in Haspengouw naar activiteit in 2006, 4 ^e kwartaal.....	53
Tabel 5.4.	Tewerkstelling in organisatorische en ondersteunende activiteiten in Haspengouw in 2006.....	54
Tabel 5.5.	Evolutie van de tewerkstelling in de Haspengouwse horeca (1979-2007, einde 2 ^e kwartaal).....	56

Tabel 5.6.	Vergelijking toeristische tewerkstelling in Haspengouw, Limburg en het Vlaams Gewest, tweede kwartaal 2006, ingedeeld naar activiteit.....	57
Tabel 5.7.	Percentages tewerkstelling in toeristische activiteiten in Haspengouw, Limburg en het Vlaams Gewest, tweede kwartaal 2006.....	58
Tabel 5.8.	Aandeel toeristische tewerkstelling in Haspengouw ten opzichte van Limburg en het Vlaams Gewest, tweede kwartaal 2006, ingedeeld naar activiteit.....	58
Tabel 5.9.	Gemiddelde tewerkstelling per vestiging in het tweede kwartaal van 2006, ingedeeld naar activiteit.....	59
Tabel 5.10.	Verhouding toeristische tewerkstelling ten opzichte van tewerkstelling in alle sectoren in Haspengouw in het tweede kwartaal van 2006, ...	60
Tabel 5.11.	Evolutie aantal zelfstandigen met help(st)ers in horeca (2001-2007, einde 4 ^e kwartaal).....	61
Tabel 5.12.	Evolutie-index aantal zelfstandigen met help(st)ers in horeca (2001-2007, einde 4 ^e kwartaal).....	62
Tabel 6.1.	Evolutie van BTW-aangegeven investeringen Haspengouwse horeca (2001-2007), bedragen in euro.....	65
Tabel 6.2.	Evolutie-index van BTW-aangegeven investeringen Haspengouwse horeca (2001-2007).....	65
Tabel 6.3.	Percentages totaal bedragen BTW aangegeven investeringen Haspengouwse horeca (2001-2007).....	66
Tabel 6.4.	Evolutie van Investerings Restaurants en Hotels (BTW-aangiften) in Haspengouw (2001-2007), bedragen in euro.....	67
Tabel 6.5.	Evolutie van investeringen Restaurants en Hotels Haspengouw t.o.v. Limburg (2001-2007).....	67
Tabel 6.6.	Evolutie gesubsidieerde toeristisch recreatieve projecten in Haspengouw (2000-2008).....	69

Lijst van afkortingen

AIEST	Association Internationale d'Experts Scientifiques du Tourisme
BBP	Bruto Binnenlands Product
FOD	Federale Overheidsdienst
GOM	Gewestelijke Ontwikkelingsmaatschappij
Horeca	Bedrijfstak van Hotels, Restaurants en Cafés
MICE	Meetings, Incentives, Conventions, Exhibitions
NACE-BEL	Nomenclature générale des Activités économiques dans les Communautés Européennes, Belgische versie
NCW	Netto Constante Waarde
NIS	Nationaal Instituut voor de Statistiek
POM	Provinciale Ontwikkelingsmaatschappij, rechtsopvolger GOM
RSVZ	Rijksdienst voor de Sociale Verzekeringen der Zelfstandigen
RSZ	Rijksdienst voor Sociale Zekerheid
UNWTO	United Nations World Tourism Organisation
vzw	Vereniging Zonder Winstoogmerk
VTE	Voltijds Equivalent

1. Inleiding en probleemstelling

1.1. Inleiding Haspengouw

Haspengouw, dat het zuiden van Limburg omvat, bestaat uit veertien gemeenten waaronder Sint-Truiden, Diepenbeek, Bilzen en Tongeren met het grootste aantal inwoners. In de toeristische gidsen wordt de streek voorgesteld als een waar fietsparadijs waarbij het landelijke en rustige karakter extra in de verf worden gezet. Enkele van de kenmerkende troeven zijn de vele fruitplantages en het uitgebreid historisch patrimonium. Uit een recent onderzoek (Persbericht Toerisme Limburg, 2008) in opdracht van Toerisme Limburg bleek dat de prachtige fiets- en wandelmogelijkheden, de rust en de bloesems de belangrijkste drijfveren zijn om naar Haspengouw te komen.

Figuur 1.1. Kaart van de Limburgse gemeenten (Haspengouw grijs gemarkeerd)

Bron: Agentschap voor Binnenlands Bestuur, eigen bewerking

De samenstelling van de gemeenten die onder Haspengouw behoren is doorheen de jaren gewijzigd en verschilt ook tussen verschillende instellingen en onderzoekscentra. De regio-indeling wordt per beleidsperiode vastgelegd. In dit onderzoek gebruiken we hoofdzakelijk de indeling van beleidsperiode 2007-2013 van Toerisme Limburg. Hierin behoren de volgende veertien gemeenten tot Haspengouw: Alken, Bilzen, Borgloon, Diepenbeek, Ginkelom, Heers, Herstappe, Hoeselt, Kortesseem, Nieuwerkerken, Riemst, Sint-Truiden, Tongeren en Wellen. Voor hoofdstuk drie waren op het moment van dit onderzoek ons voor de meer gedetailleerde indelingen enkel gegevens

beschikbaar uit de datamatrices 'Toerisme in cijfers 2007 XL' van Toerisme Vlaanderen. In de regio-indeling in deze tabellen zijn naast de veertien bovenstaande gemeenten ook Halen, Herk-de-Stad, Hasselt en Zonhoven opgenomen. Indien bij de bespreking van de cijfergegevens een andere regio-indeling is dan deze van beleidsperiode 2007-2013 of cijfergegevens voor een bepaalde gemeente niet beschikbaar waren wordt dit erbij vermeld.

Tabel 1.1. Bevolking per Haspengouwse gemeente op 01/01/2008

	Aantal	Percentage
Alken	11.153	5,55%
Bilzen	30.384	15,11%
Borgloon	10.339	5,14%
Diepenbeek	18.001	8,95%
Gingelom	7.966	3,96%
Heers	6.898	3,43%
Herstappe	84	0,04%
Hoeselt	9.412	4,68%
Kortesseem	8.151	4,05%
Nieuwerkerken	6.707	3,34%
Riemst	16.145	8,03%
Sint-Truiden	38.828	19,31%
Tongeren	29.859	14,85%
Wellen	7.102	3,53%
Totaal Haspengouw	201.029	100%
Limburg	826.690	24,32%
Vlaams Gewest	6.161.600	3,26%

Bron: FOD Economie, Algemene Directie Statistiek, eigen verwerking

In totaal woonden op 01/01/2008 in de veertien Haspengouwse gemeenten 201.029 personen. In vergelijking met Limburg als geheel is dit 24,32% en in vergelijking met het Vlaams Gewest 3,26%. De drie grootste gemeenten op vlak van inwoners zijn Sint-Truiden, Bilzen en Tongeren.

1.2. Situering en kadering van het praktijkprobleem

Volgens P. De Groote (1999: p.171) is toerisme een van de snelstgroeiende dienstverlenende sectoren. Ook in Haspengouw is dit te merken. Alleen al dankzij de populariteit van de Tv-serie 'Katarakt' is het aantal toeristische overnachtingen en bestedingen in 2008 met de helft toegenomen (Toerisme Limburg, 2008). Dit toegenomen toerisme heeft ongetwijfeld zijn impact op de economie in Haspengouw. Toerisme heeft namelijk niet enkel een invloed op de directe aanbieders van het toeristisch product maar ook op de ondersteunende sectoren. Vandaar dat een onderzoek naar de economische impact van deze sector op de Haspengouwse economie aan de orde is.

Bij dit onderzoeksdoel wordt uitgegaan van het perspectief van het toerismebeleid van diensten zoals Toerisme Vlaanderen en meer specifiek Toerisme Limburg en de toeristische infokantoren van de Haspengouwse gemeenten. Organisaties als deze zorgen onder andere voor de promotie en duurzame ontwikkeling van het toerisme in bepaalde regio's. Een goed toerismebeleid kan zorgen voor meer tewerkstelling, inkomen en investeringen, zowel van de overheid als privé (A. Lockwood e.a., 2001: p.272). Volgens R. Davidson (1989: p.145) is het aanwezig zijn van een mooi landschap, goede hotels, toeristische attracties en goede transportnetwerken niet voldoende om toeristen aan te trekken. De potentiële bezoekers moeten ook geïnformeerd worden over de regio. Een onderzoek naar de economische impact van toerisme kan gebruikt worden ter ondersteuning en verantwoording van beleidsbeslissingen in verband met toerisme.

1.3. Formulering van de centrale onderzoeksvraag en deelvragen

Zoals hierboven aangehaald heeft dit onderzoek als voornaamste doelstelling het economisch belang van toerisme in Haspengouw aan te tonen. De centrale onderzoeksvraag luidt dan ook als volgt:

“Wat is de economische impact van het toerisme in Haspengouw?”

Om tot een antwoord te komen op deze vraag formuleerden we de volgende deelvragen:

1. Hoe kan toerisme een invloed hebben op de economische activiteit in een regio?
2. Hoe belangrijk is het verblijfstoerisme in Haspengouw in vergelijking met Limburg en het Vlaams Gewest?
3. Wat is het belang van de toeristische bestedingen in Haspengouw?
4. Wat is het belang van toerisme in de tewerkstelling in Haspengouw?
5. Wat is het belang van toerisme in de investeringen in Haspengouw?

1.4. Gebruikte onderzoeksstrategieën

We beginnen het onderzoek met een literatuurstudie naar wat precies onder de definitie van toerisme valt. Hierbij kijken we ook naar de beperkingen waarbij rekening moet gehouden worden. De literatuurstudie zal bovendien dienen als verantwoording en verklaring voor de keuze en beschrijving van de onderzochte economische indicatoren.

Een tweede belangrijke onderzoeksstrategie is de analyse van statistieken en databases. Op basis hiervan gaan we in de eerste plaats na hoe het verblijfstoerisme in Haspengouw zich verhoudt tot

de rest van Limburg en het Vlaams Gewest. De nadruk van dit onderzoek ligt op het toerisme in Haspengouw. Vandaar dat de vergelijkingen met Limburg en het Vlaams Gewest enkel aangehaald worden ter illustratie indien relevant. Vervolgens maken we voornamelijk gebruik van statistieken om na te gaan hoe groot de invloed van toerisme is in de regio op de economische indicatoren die we bepalen in hoofdstuk twee. We gebruiken hiervoor telkens data voor het meest recent beschikbare jaar, indien gepast aangevuld met een korte evolutie.

Om een antwoord te bieden op vragen die rijzen uit de analyse van de statistieken maken we gebruik van experience surveys met bevoorrechte getuigen. Onder deze laatste verstaan we onder andere de onderzoeks- en statistische afdelingen van toeristische infokantoren en instellingen.

De vierde onderzoeksstrategie die gebruikt wordt in deze masterproef is een beperkt onderzoek bij enerzijds restauranthouders en anderzijds toeristische infokantoren in Haspengouw. Voor de bevraging bij restauranthouders werd aan de hand van een korte vragenlijst werd nagegaan wat het effect is van de toeristische bestedingen op de investeringen en werkgelegenheid van de ondervraagde vestigingen. Met deze bevraging probeerden we ook een beeld te krijgen van het aandeel toeristen dat afkomstig is van buiten Haspengouw ten opzichte van klanten uit de streek. De steekproeftrekking die we hiervoor gebruikten is een niet-toevalssteekproef, meer bepaald een accidentele steekproef. Hierbij ondervraagden we de gemakkelijkst en eerst bereikbare restaurants. De survey werd voor een gedeelte in persoon afgegeven en opgehaald en voor een gedeelte via e-mail. Voor de bevraging bij de infokantoren, dat een beknopt censusonderzoek was, werd nagevraagd wat de tewerkstelling is in de organisatorische en ondersteunende toeristische activiteiten in het werkgebied van de gemeenten.

1.5. Definitie toerisme

Toerisme is een begrip dat geen universeel aanvaarde definitie heeft. Volgens A. Bull (1995: p.1) is men het echter over het algemeen over eens dat toerisme en reizen de volgende elementen moet bevatten: behoeften en motivatie van de toerist, keuzegedrag en beperkingen, weg zijn van thuis, markt interacties tussen de toerist en de verschaffers van het toeristisch product en een impact hebben op de toerist, reisbegeleider, economie en omgeving.

Een definitie die goed aansluit bij deze kenmerken is deze van de AIEST zoals opgenomen in P. De Groot (1999: p.21):

"Het geheel van interrelaties en verschijnselen die verband houden met de occasionele verplaatsing naar en het tijdelijke verblijf van mensen in een andere dan de alledaagse leefomgeving, hetzij bij wijze van vrijetijdsbesteding, hetzij in de context van beroepsuitoefening of studie."

Zoals beschreven in de beleidsnota 2004-2009 van Minister Geert Bourgeois (2004: p.14) is het begrip toerisme verschillend van recreatie:

"Het geheel van interrelaties en verschijnselen die verband houden met gedragingen die men in de vrije tijd vrijwillig onderneemt of ondergaat en die primair gericht zijn op het bevredigen van de eigen verlangens inzake fysieke en geestelijke ontspanning."

Toerisme kan dus naargelang de motivatie bestaan uit zowel recreatief toerisme als niet-recreatief toerisme. Bij recreatief toerisme is het hoofddoel onder andere cultuur en evenementen, sport en recreatie, natuur en landschappen, gastronomie en uitgaansleven, studie tijdens de vrije tijd, gezondheid of shopping en recreatief beursbezoek. In dit onderzoek beschouwen we gastronomische uitstapjes van de Haspengouwse bevolking in eigen regio ook onder de definitie van recreatief toerisme. Onder niet-recreatief toerisme verstaat men activiteiten zoals professioneel beurs-, congres- en studiebezoek of ander zakelijk bezoek. Het niet-recreatieve of zakelijk toerisme kan nog op een andere manier worden ingedeeld, met name in individueel zakentoeerisme en (groeps-)MICE-toerisme. Onder MICE-toerisme vallen vergaderingen (meetings), motivatiereizen (incentives), congressen (conventions) en tentoonstellingen of beurzen (exhibitions) (G. Bourgeois, 2004: p.14).

De beleidsnota toerisme 2004-2009 (p.14) voegt hier aan toe dat men naast de indeling op basis van motivatie ook een onderscheid kan maken tussen de duur, herkomst, logiesvorm, reisperiode of mobiliteit.

Volgens A. Mathieson en G. Wall (1982: p.38) is toerisme door een viertal kenmerken te onderscheiden van andere sectoren:

- Toerisme is een onzichtbaar export product. Er is geen materieel product, net als in de bank- en verzekeringssector.
- Toeristen hebben op de bestemming waar ze heen gaan behoefte aan goederen en diensten zoals transport, watervoorzieningen, riolering en kleinhandel. Indien deze niet of onvoldoende aanwezig zijn moeten ze ter plaatse gecreëerd, uitgebreid of geïmporteerd worden naargelang de noodzakelijkheid of voorkeuren van de toerist.
- Toerisme is een zeer fragmentarisch product. Het beïnvloedt een grote verscheidenheid aan sectoren.
- Het is een zeer onstabiel product dat sterk afhankelijk is van seizoenen, externe invloeden, motivaties en verwachtingen van de toeristen en is zeer prijs- en inkomenselastisch. Deze invloeden worden in 2.2. verder besproken.

1.6. Problemen bij de afbakening van toerisme

Toerisme is een dienstverlenende sector die moeilijker af te bakenen is dan een sector als landbouw, transport, bankwezen of een bepaalde industrietak (P. De Groot, 1999: p.171). S. Smith (1989: p.11) beschrijft drie niveaus waarin toerisme kan opgesplitst worden: (1) directe verschaffers, (2) ondersteunende diensten en (3) toerisme ontwikkelingsinstellingen. Onder directe verschaffers worden bedrijven en activiteiten verstaan die men meteen relateert aan toerisme. Dit zijn onder andere hotels, luchtvaartmaatschappijen en autoverhuurkantoren. De ondersteunende diensten zijn volgens S. Smith (1989: p.11) minder kenmerkend voor de toeristische sector maar toch noodzakelijk. Onder deze diensten verstaat men bijvoorbeeld touroperators, wasserijen en voedsel leveranciers. Het derde niveau bestaat onder meer uit planningskantoren, overheidsministeries en universiteiten die een opleiding in toerisme aanbieden. S. Smith (1989: p.11) beschrijft bovendien nog twee andere sectoren die een impact ondervinden van toerisme. De eerste zijn de zakelijke diensten op vlak van boekhouding, investering, rechtsleer en verzekering. De tweede zijn de productiebedrijven die de middelen voorzien waar de directe verschaffers en de toeristen op rekenen. Hieronder worden de producenten van bagage, camera's, vlieg- en voertuigen en souvenirs gerekend.

Net als de definitie van toerisme is ook de indeling van welke bedrijven en sectoren precies onder welk niveau vallen niet universeel aanvaard. Andere rangschikkingen zoals deze van Australian Tourism Commission (1992) kunnen afwijken op een of enkele activiteiten maar de basis blijft meestal gelijkaardig.

2. Hoe kan toerisme een invloed hebben op de economische activiteit in een regio?

2.1. De economische indicatoren waar toerisme een impact op heeft

De invloed die toerisme heeft op de tewerkstelling en investeringen in een economie komt voort uit de toeristische bestedingen die het inkomen van een land of regio verhogen (A. Bull, 1995: p. 140). Naast deze economische aspecten vermeldt de World Tourism Organisation (UNWTO, 1994: p.29) nog twee economische impacten van toerisme. Enerzijds heeft men het multiplicatoreffect. Dit verwijst naar de stimulus die een externe bron van inkomsten heeft op de gehele economie. De initiële toeristische besteding wordt verschillende keren opnieuw uitgegeven in een regio (UNWTO, 1994: p.30). Een tweede bijkomende impact van het toerisme zijn de extra inkomsten voor de overheid door middel van taksen (UNWTO, 1994: p.30). De toeristische bestedingen kunnen gedaan worden door de eigen bevolking in eigen land en in het buitenland en door personen afkomstig uit het buitenland. Deze laatste twee situaties hebben een invloed op de betalingsbalans van een land.

D. Begg et. al. (2003: p.524) definieert de algemene betalingsbalans als een overzicht van de transacties tussen bewoners van een land en de rest van de wereld. De betalingsbalans is de som van enerzijds de lopende rekening en de kapitaalrekening. De lopende rekening registreert de internationale stroom van goederen, diensten en transfer betalingen; de kapitaalrekening boekt de internationale aan- en verkopen van financiële activa. De internationale toeristische betalingsbalans maakt volgens P. De Groot (1999: p.181) slechts een klein onderdeel uit van de algemene betalingsbalans.

Een land kan zowel een positieve als een negatieve reisverkeersbalans hebben. Landen met meer ontvangsten dan uitgaven hebben een positieve balans en worden omschreven als aankomstlanden. De zogenaamde vertreklanden hebben meer uitgaven dan ontvangsten en aldus een negatief saldo. Typische aankomstlanden zijn vaak de zuiderse vakantiebestemmingen zoals Spanje, Turkije en Mexico, terwijl voorbeelden van vertreklanden Groot-Brittannië, Duitsland en de Benelux zijn. Volgens C. Cooper et. al. (2005) waren de ontvangsten uit toerisme in België in 2003 9.863 miljoen USD en de uitgaande uitgaven 12.176 miljoen USD. Door het verschil van -2.313 USD was België een vertrekland in 2003. Volgens het rapport '*UNWTO Tourism highlights 2008*' van de World Tourism Organisation (UNWTO) zouden de internationale aankomsten naar België in 2007 gestegen zijn tot 7.045.000 en goed zijn voor 10.662 miljoen USD ontvangsten. De UNWTO publiceert jaarlijks echter enkel de directe uitgaven van de toeristen. Zoals we verder bespreken hebben ook de indirecte en geïnduceerde effecten van deze uitgaven een groot belang in de lokale economie.

De grootte en waarde van een economie wordt uitgedrukt als de totale waarde van alle goederen en diensten geproduceerd door deze economie gedurende een bepaalde periode (A. Bull, 1995: p.124). Gemakshalve beperken we ons hier tot een beperkte bespreking van het Bruto Binnenlands Product, of BBP. A. Bull (1995: p.124) stelt dat de twee belangrijkste elementen van het BBP de consumptie (C) en de investeringen (I) zijn. Omdat dit echter een onrealistische voorstelling is voegt hij hier nog de positieve waarde van export (X) en de negatieve waarde van import (M) aan toe. Het economisch model ziet er dan als volgt uit: $BBP = C + I + X - M$.

A. Bull (1995: p.124) beweert dat reizen en toerisme in alle aspecten van het BBP voorkomen. In de eerste plaats worden de meeste uitgaven van toeristen gezien als consumptie (C). Ten tweede, uitgaven die bedrijven en de overheid besteden aan gebouwen, fabrieken, uitrusting, etc. om te voorzien in toerisme faciliteiten worden gezien als investeringen (I). In de derde plaats, toeristen die in het buitenland geld uitgeven of reizen met een buitenlandse reisorganisatie importeren (M) als het ware diensten. Deze uitgaven worden gezien als een lek uit de economie. Ten slotte kan ook de omgekeerde situatie zich voordoen waarbij de economie gelijkaardige diensten exporteert (X) naar het buitenland (A. Bull, 1995: p.124).

Naast de opvallende positieve effecten die toerisme kan teweeg brengen kunnen er zich ook negatieve, minder zichtbare economische effecten voordoen (C.M. Hall en S.J. Page, 2002: p.132). Voorbeelden hiervan zijn gelokaliseerde inflatie en opportunitetskosten van andere investeringsprojecten, educatie en de gezondheidssector.

2.2. Factoren die de invloed van toerisme op de economie bepalen

Volgens A. Bull (1995: p.124) wordt toerisme in veel economieën gezien als een belangrijke activiteit die zowel afhankelijk is van de hulpmiddelen als hun aard en ontwikkeling kan beïnvloeden. Overheden maken vaak gebruik van toerisme in hun macro-economisch beleid. Toerisme kan namelijk een grote invloed hebben op de tewerkstelling en de betalingsbalans zoals hierboven beschreven (A. Bull, 1995: p.124).

De invloed die toerisme kan hebben op een economie wordt bepaald door een vijftal factoren. Sommigen van deze komen van de zijde van de vragers maar de mogelijkheid voor de toeristische sector om te kunnen groeien in een economie is vooral afhankelijk van de aanbodzijde. Op dit vlak is toerisme te vergelijken met elke andere sector (A. Bull, 1995: p.125). De elementen van invloed die A. Bull (1995: p.125) beschrijft zijn de volgende:

- 1- De voorraad aan hulpmiddelen: Om toerisme in een bepaalde regio te laten werken is er een nood aan de middelen om de sector te ondersteunen. We denken hierbij aan land, werkkrachten, kapitaal en ondernemerschap.
- 2- De staat van technische kennis: veel minder-ontwikkelde landen zagen toerisme als een gemakkelijke activiteit om uit te werken omdat deze minder technologische eisen stelde dan andere sectoren. Door de wereldwijde ontwikkeling en groei van toerisme zijn deze vereisten echter geavanceerder geworden. Voorbeelden van zulke behoeften aan technologische vooruitgang gaan van de mogelijkheid om een kostenefficiënte luchtvaartmaatschappij uit te baten tot het voorzien van attracties die het hele jaar door toeristen kunnen aantrekken. Bovendien kunnen technologische ontwikkelingen de bestaande hulpmiddelen van het toerisme verbeteren en zo ook hun bijdrage aan het BBP verhogen.
- 3- Sociale en politieke stabiliteit: deze factor wordt door economen reeds lang bevonden als een belangrijke invloed op de mogelijkheid voor een sector om te groeien. Voor toerisme is deze invloed nog belangrijker. Bij toerisme gaat de consument zelf naar de 'fabriek' om het product op te halen. Indien de sociale en politieke situatie in deze fabriek instabiel of onwenselijk is wordt het product een stuk minder aantrekkelijk voor de consument. Aangezien de sociale en politieke situatie variabel is dan de voorraad aan hulpmiddelen kan deze op korte termijn voor grotere schommelingen zorgen in het toerisme van een bepaalde bestemming.
- 4- Houding en gewoontes: een bijkomende niet-economische factor van belang zijn de houding en gewoontes van zowel de aanbieders van toerisme op een bepaalde bestemming als van de toeristen zelf. Het effect van onvriendelijk personeel in de toerisme sector is te vergelijken met dit van sociale en politieke stabiliteit. Aan de vraagzijde kan de neiging tot reizen van consumenten tussen markten met gelijke inkomens toch verschillen.
- 5- Investerings: een goede voorraad aan hulpmiddelen kan een voorsprong geven bij de ontwikkeling van toerisme maar de investeringen die een economie onderneemt zijn van toenemend belang om competitief te blijven. De bereidheid tot investeren is op zijn beurt afhankelijk van het spaarpatroon, de aard van de financiële markt en de opbrengstvoet van toerisme in vergelijking met andere sectoren, gesteund door de algemene waarneming van het toerisme en de overheidssteun.

2.3. Problemen bij het berekenen van het aandeel van toerisme in het BBP

Volgens A. Bull (1995: p.128) is het berekenen van de impact van een bepaalde sector op de economie altijd een bezwaarlijke procedure, zeker voor een dienstensector zoals toerisme. Een reden hiervoor is de vage definitie van welke diensten precies onder toerisme vallen, zelfs waar de overheid of onderzoeksverenigingen goede statistieken bijhouden over de sector. Volgens de World Tourism Organisation (1994: p.29) komt toerisme niet voor als aparte sector in de statistieken. Daarnaast kan er ook verwarring ontstaan over de definitie van 'toerist', meer bepaald over het feit of de lokale bevolking die bijvoorbeeld een culinaire uitstap maakt in eigen regio dient gerekend te worden onder de definitie. Ondanks deze moeilijkheden is het toch van belang de waarde van toerisme te berekenen om vergelijkingen en plannings te kunnen opstellen. De impact van toerisme op het inkomen van een land of regio zal bestaan uit een opsomming van de private commerciële transacties. Het zou echter onjuist zijn deze opsomming als de werkelijke waarde te zien (A. Bull, 1995: p.128). A. Bull (1995: p.128) noemt hierbij enkele positieve en negatieve items op die niet zullen opgenomen zijn in de waarde:

- 1- Onbetaalde diensten: indien een dienst gratis aangeboden wordt zal dit gezien worden alsof er nooit een dienst plaats gevonden heeft.
- 2- Niet-opgenomen diensten: hierbij wordt wel betaald voor een dienst maar de transactie wordt niet opgenomen om bijvoorbeeld belasting te vermijden. Dit wordt omschreven als de 'zwarte economie' die vaak voorkomt in toerisme en zo goed als onmogelijk te berekenen is.
- 3- Fictieve kosten: deze komen voor indien ze aan activiteit A toebehoren maar geregistreerd worden voor activiteit B. Een voorbeeld hiervan is het bezitten van een tweede woonst. De aankoop wordt geregistreerd maar de 'huur' die de bezitter aan zichzelf betaald om de woning te bezoeken wordt niet opgenomen terwijl deze eigenlijk telt als de waarde voor toerisme.
- 4- Verdeling publieke en private opbrengsten: het onderscheid tussen de opbrengst van middelen in de private sector en de uitgave ervan door de publieke sector. De overheid heft bijvoorbeeld een taks in toerisme en spendeert de opbrengst ervan in de landbouw. Van belang hierbij is onder welke sector dit valt om dubbele berekeningen te vermijden.
- 5- Afwijkingen betalingsbalans: door variabele wisselkoersen kunnen onregelmatigheden optreden in de betalingsbalans.
- 6- Sociale kosten en baten: hierbij kijkt men naar het verschil tussen de waarde van private commerciële transacties en hun waarde voor de economie als geheel, inclusief derde partijen. Toerisme en reizen zorgen voor zowel sociale baten als kosten die kunnen verschillen van de waarde van het private netto product.
- 7- Publieke goederen: deze sociale baten zijn gratis en onbeperkt beschikbaar en komen ook toeristen ten goede.

3. Het belang van het verblijfstoerisme in Haspengouw

3.1. Inleiding verblijfstoerisme

In dit hoofdstuk geven we een overzicht van het aantal aankomsten en overnachtingen evenals het logiesaanbod in Haspengouw. Hierbij wordt een vergelijking gemaakt tussen Haspengouw, Limburg en het Vlaams Gewest. Op deze manier krijgen we een beeld van het aandeel van Haspengouw in het verblijfstoerisme. Om deze vergelijking te maken kijken we naar het verblijfstoerisme omdat hiervoor nauwkeurig cijfers worden bijgehouden. Het dagtoerisme, waarvoor geen verblijf geregistreerd wordt, wensen we niet op te nemen in deze vergelijking omdat deze vorm eerder gebaseerd is op ramingen.

De FOD Economie, Algemene Directie Statistiek vraagt maandelijks (exhaustief) in alle commerciële logiesinrichtingen het aantal personen op dat tegen betaling verbleven heeft. Hierbij bekomt men twee basisindicatoren: het aantal aankomsten en het aantal overnachtingen. Enkel verblijfstoeristen (zowel recreatieve als zakelijke) worden als aankomst geregistreerd vanaf minstens één overnachting. In principe wordt elke vorm van commerciële logies geregistreerd. Enkele uitzonderingen hierop zijn onvergunde gastenkamers met minder dan vier kamers en rechtstreekse verhuur (Toerisme Vlaanderen, 2008) wegens vertrouwelijkheid. Hierdoor kunnen deze cijfers een onderschatting geven van het werkelijke aantal aankomsten en overnachtingen.

Het aantal aankomsten komt met een kleine onderschatting ongeveer overeen met het aantal verblijfspersonen. Een aankomst wordt geregistreerd van zodra de reiziger een nieuwe verblijfsaccommodatie benut. Eenzelfde toerist kan hierdoor op dezelfde reis meerdere aankomsten genereren telkens deze verblijft in een andere logies. Het aantal overnachtingen is de optelsom van alle verblijfsnachten die gepaard gaan met het aantal aankomsten (Toerisme Vlaanderen, 2008).

Om een beeld te krijgen van de ontwikkeling die het toerisme in Haspengouw doormaakte beginnen we dit hoofdstuk met een evolutie van het aantal overnachtingen in Haspengouw sinds 1971 en een evolutie van het aantal aankomsten en overnachtingen van 1992 tot 2007. Volgens de heer Didier Mercier, administratief assistent bij de Algemene Directie Statistiek van de FOD Economie, zijn voor Haspengouw in principe geen cijfers beschikbaar bij de Algemene Directie Statistiek van vóór 1992. De gegevens die we vermelden voor de periode van 1971 tot 1983 zijn afkomstig uit een publicatie van de Gewestelijke Ontwikkelingsmaatschappij (GOM) uit 1983. Verder in dit hoofdstuk gaan we minder ver terug bij de bespreking van een evolutie, namelijk vanaf 2001, het begin van de vorige beleidsperiode van Toerisme Limburg.

Deze cijfers bevatten overnachtingen van zowel Belgische als buitenlandse toeristen. Verder in dit hoofdstuk gaan we dieper in op het aantal aankomsten, overnachtingen en de gemiddelde verblijfsduur, ingedeeld naar de gemeenten, het verblijfsmotief, de verblijfsvorm en de herkomst van de toeristen. Deze cijfers gaan we dan vergelijken met het verblijfstoerisme in de rest van Limburg en Vlaanderen. Voor de meer gedetailleerde indeling naar verblijfsmotief en verblijfsvorm dienen we gebruik te maken van data verwerkt door Toerisme Vlaanderen (Toerisme in Cijfers 2007 XL). De regio-indeling die Toerisme Vlaanderen onder Haspengouw verstaat in dit rapport wijkt helaas drastisch af van deze die we in de rest van ons onderzoek toepassen, namelijk deze van beleidsperiode 2007-2013 zoals vermeld in de inleiding. In de indeling van Toerisme Vlaanderen zijn naast de veertien Haspengouwse gemeenten ook Hasselt, Zonhoven, Halen en Herk-de-Stad opgenomen. Indien we deze cijfers gebruiken vermelden we dit er telkens bij. We sluiten het hoofdstuk af met een overzicht van het logiesaanbod in Haspengouw, Limburg en het Vlaams Gewest en de intensiteit van het toerisme aan de hand van de overnachtingen en de bevolking.

3.1.1. Evolutie van het aantal overnachtingen in Haspengouw (1971-2007)

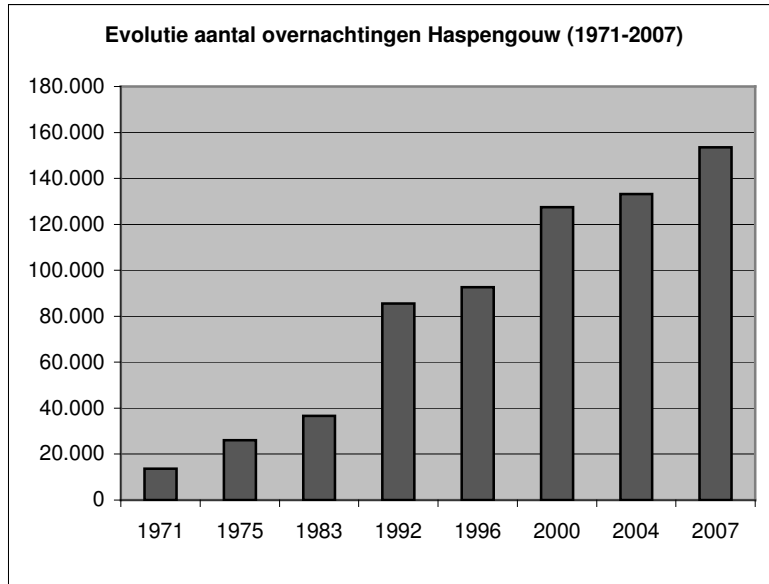
Tabel 3.1. Evolutie van het aantal overnachtingen in Haspengouw (1971-2007)

Jaar	1971	1975	1983	1992	1996	2000	2004	2007
Overnachtingen	13.659	26.031	36.702	85.524	92.710	127.448	133.257	153.587
Index	100	190,57	268,70	626,13	678,74	933,06	975,59	1.124,43

Bron: FOD Economie, Algemene directie statistiek, eigen verwerking

Index: Basisjaar 1971 = 100

Figuur 3.1. Evolutie van het aantal overnachtingen in Haspengouw (1971-2007)

Bron: (1971-1983): GOM Limburg, 1983, eigen verwerking; vanaf 1992: FOD Economie, Algemene directie statistiek, eigen verwerking

De schaars beschikbare cijfers van voor 1992 tonen aan dat het verblijfstoerisme in Haspengouw in een periode van meer dan dertig jaar meer dan vertienvoudigd is van 13.659 in 1971 tot 153.587 overnachtingen in 2007. De jaarlijkse cijfers vanaf 1992 bespreken we hieronder voor zowel het aantal overnachtingen als aankomsten.

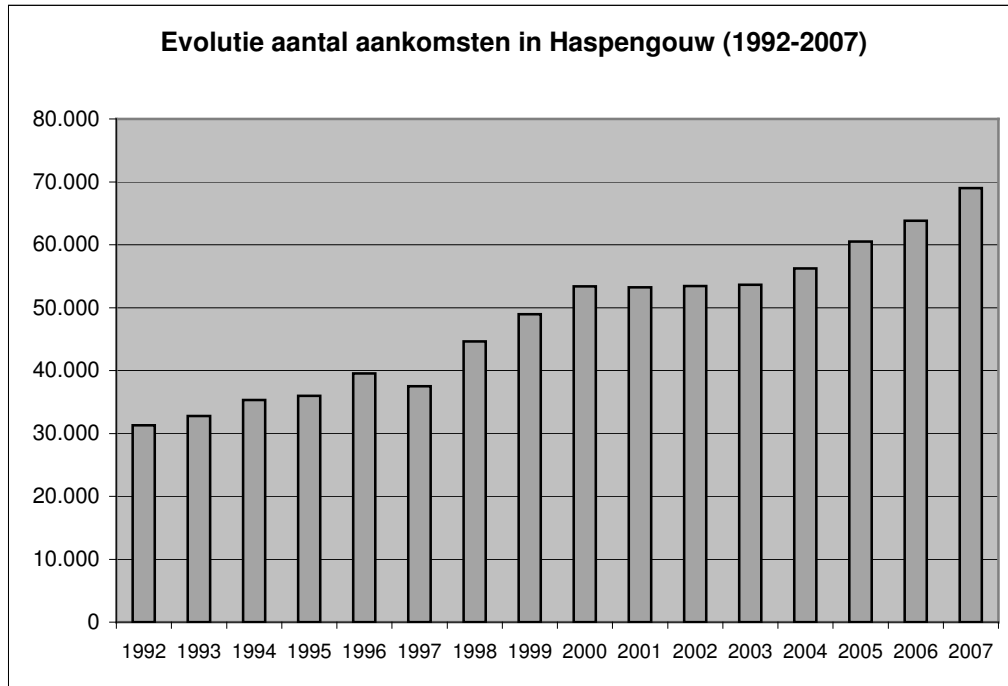
3.1.2. Evolutie van het aantal aankomsten in Haspengouw (1992-2007)

Tabel 3.2. Evolutie van het aantal aankomsten in Haspengouw (1992-2007)

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Aankomsten	31.315	32.784	35.342	35.994	39.525	37.498	44.653	48.949
Index	100	104,69	112,86	114,94	126,22	119,74	142,59	156,31
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Aankomsten	53.382	53.216	53.449	53.626	56.247	60.485	63.833	69.016
Index	170,47	169,94	170,68	171,25	179,62	193,15	203,84	220,39

Bron: FOD Economie, Algemene Directie Statistiek, eigen verwerking
Index: Basisjaar 1992 = 100

Figuur 3.2. Evolutie van het aantal aankomsten in Haspengouw (1992-2007)

Bron: FOD Economie, Algemene Directie Statistiek, eigen verwerking

Het aantal aankomsten, en daarmee ook het aantal verblijfspersonen in Haspengouw is sinds 1992 in stijgende lijn. Op slechts veertien jaar (1992-2006) is er een verdubbeling merkbaar van 31.315 naar 63.833 aankomsten. Enkel voor het jaar 1997 is er een kleine daling in het aantal aankomsten in de regio.

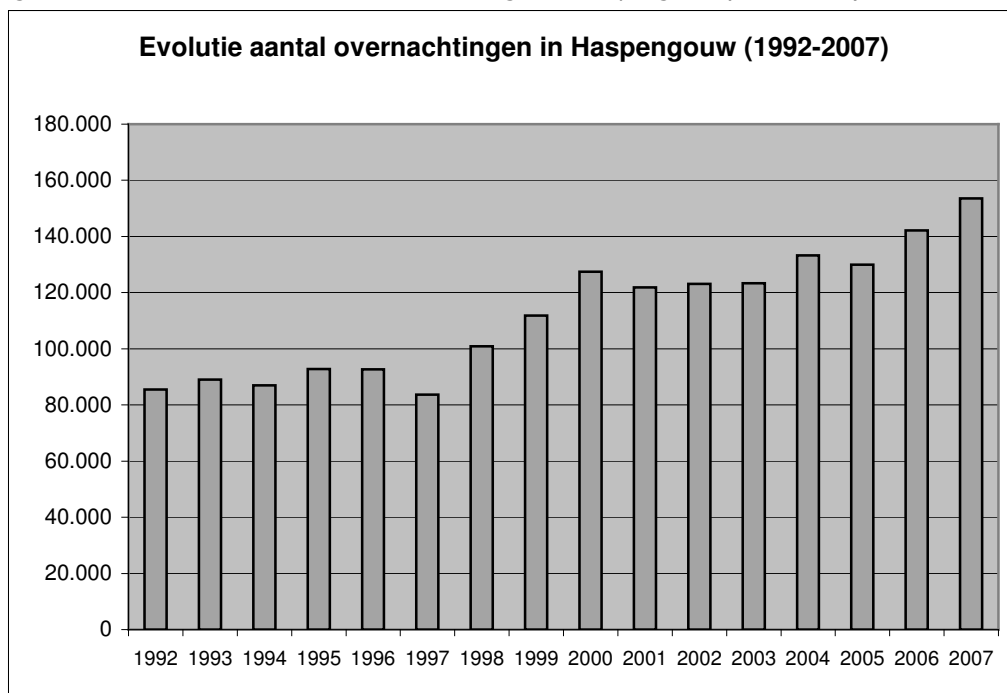
3.1.3. Evolutie van het aantal overnachtingen in Haspengouw (1992-2007)

Tabel 3.3. Evolutie van het aantal overnachtingen in Haspengouw (1992-2007)

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Overnachtingen	85.524	88.993	87.002	92.828	92.710	83.654	100.834	111.833
Index	100	104,06	101,73	108,54	108,40	97,81	117,90	130,76
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Overnachtingen	127.448	121.855	123.133	123.389	133.257	130.001	142.187	153.587
Index	149,02	142,48	143,97	144,27	155,81	152,01	166,25	179,58

Bron: FOD Economie, Algemene Directie Statistiek, eigen verwerking
Index: Basisjaar 1992 = 100

Figuur 3.3. Evolutie van het aantal overnachtingen in Haspengouw (1992-2007)

Bron: FOD Economie, Algemene Directie Statistiek, eigen verwerking

Zoals we zagen bij de inleidende bespreking van het aantal aankomsten zien we dat ook het aantal overnachtingen sinds 1992 in Haspengouw in stijgende lijn is. De stijging is echter minder sterk dan deze van het aantal aankomsten. Bij deze cijfers merken we bovendien geen verdubbeling tussen 1992 en 2006. De verklaring hiervoor is dat de toeristen minder lang verblijven. In 3.4. gaan we dieper in op de gemiddelde verblijfsduur.

3.2. Focus op de aankomsten

3.2.1. Indeling naar de Haspengouwse gemeenten

In dit deel kijken we naar het aantal aankomsten in de veertien Haspengouwse gemeenten tussen 2001 en 2007. De gebruikte cijfergegevens zijn afkomstig van de FOD Economie, Algemene Directie Statistiek. Hierin zitten de aantallen voor de echte vakanties als de verblijven in verband met congressen, seminaries, conferenties en andere beroepsdoeleinden. Voor enkele gemeenten met de vermelding 'niet beschikbaar (n.b.)' werden geen aankomsten geregistreerd of zijn er onvoldoende logiesverstrekken inrichtingen. In dit laatste geval worden de aankomsten voor de individuele gemeenten niet vermeld wegens vertrouwelijkheid. Deze zijn wel opgeteld in de totalen voor Haspengouw.

Tabel 3.4. Evolutie van het aantal aankomsten in de Haspengouwse gemeenten, Limburg en het Vlaams Gewest (2001-2007)

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	Percentage 2007
Alken	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.
Bilzen	6.559	5.424	5.082	4.855	4.853	4.781	4.936	7,15%
Borgloon	7.252	9.432	10.075	10.034	12.214	13.291	12.093	17,52%
Diepenbeek	704	652	743	869	1.249	1.397	1.169	1,69%
Gingelom	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	911	2.112	3,06%
Heers	2.052	1.980	1.659	2.091	2.988	3.305	3.521	5,10%
Herstappe	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.
Hoeselt	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.
Kortesseem	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.
Nieuwerkerken	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.
Riemst	9.671	10.130	9.562	11.072	9.429	11.677	13.689	19,83%
Sint-Truiden	11.100	10.703	10.868	10.332	9.806	9.378	10.941	15,85%
Tongeren	10.697	10.236	10.382	11.529	12.475	12.717	13.704	19,86%
Wellen	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	4.862	7,04%
Haspengouw	53.216	53.449	53.626	56.247	60.485	63.833	69.016	100%
Limburg	984.904	980.545	990.630	972.530	988.587	1.039.009	1.073.200	
Vlaams Gewest	6.107.942	6.268.276	6.204.792	6.179.390	6.323.858	6.657.130	6.779.286	

Bron: FOD Economie, Algemene Directie Statistiek, eigen verwerking

De gemeenten die de top-drie uitmaken op gebied van het aantal aankomsten in 2007 zijn Tongeren, Riemst en Borgloon. Samen maken deze gemeenten 57,21% uit van het totaal aantal aankomsten in Haspengouw in 2007, met Sint-Truiden erbij zou dit 73,07% zijn.

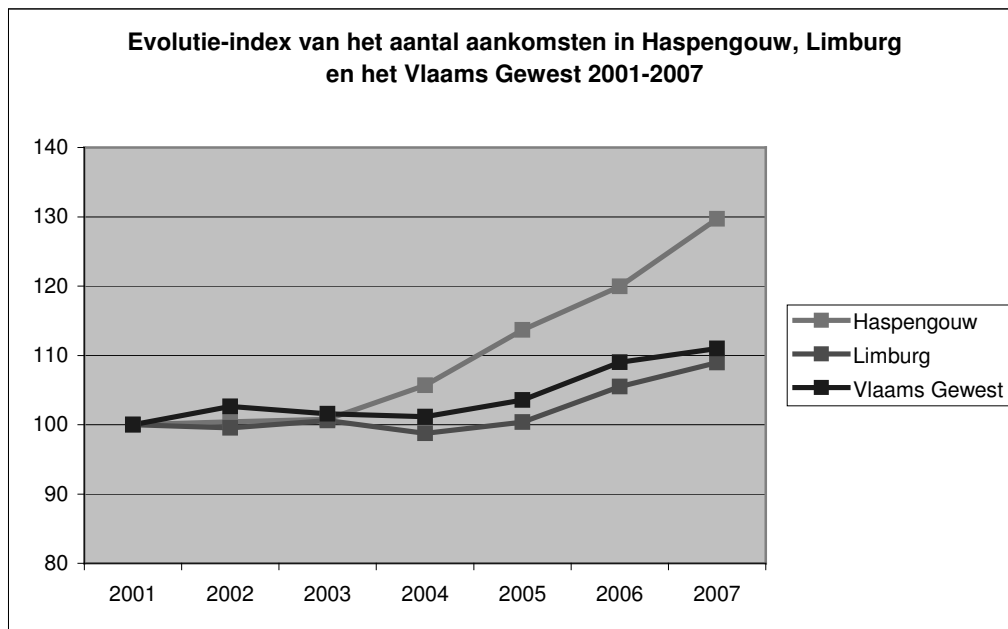
Tabel 3.5. Evolutie-index van het aantal aankomsten in de Haspengouwse gemeenten, Limburg en het Vlaams Gewest (2001-2007), basisjaar 2001

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Alken	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.
Bilzen	100	82,70	77,48	74,02	73,99	72,89	75,26
Borgloon	100	130,06	138,93	138,36	168,42	183,27	166,75
Diepenbeek	100	92,61	105,54	123,44	177,41	198,44	166,05
Gingelom	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.
Heers	100	96,49	80,85	101,90	145,61	161,06	171,59
Herstappe	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.
Hoeselt	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.
Kortesseem	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.
Nieuwerkerken	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.
Riemst	100	104,75	98,87	114,49	97,50	120,74	141,55
Sint-Truiden	100	96,42	97,91	93,08	88,34	84,49	98,57
Tongeren	100	95,69	97,06	107,78	116,62	118,88	128,11
Wellen	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.
Totaal Haspengouw	100	100,44	100,77	105,70	113,66	119,95	129,69
Totaal Limburg	100	99,56	100,58	98,74	100,37	105,49	108,96
Totaal Vlaams Gewest	100	102,63	101,59	101,17	103,54	108,99	110,99

Bron: FOD Economie, Algemene directie statistiek, eigen verwerking

Index: Basisjaar 2001

Figuur 3.4. Evolutie-index van het aantal aankomsten in Haspengouw, Limburg en het Vlaams Gewest (2001-2007), basisjaar 2001

Bron: FOD Economie, Algemene directie statistiek, eigen verwerking

Index: Basisjaar 2001

In tabel 3.5. en figuur 3.4. kijken we naar de procentuele stijging of daling dat het aantal aankomsten in elke gemeente meemaakte sinds het jaar 2001, dat we als basisjaar voor de index nemen. De gearceerde top-drie uit tabel 3.4. wordt overgenomen. De grootste procentuele groei is terug te vinden in Borgloon, dat van 7.252 aankomsten in 2001 steeg tot 12.093 in 2007 met 66,05%. De piek voor Borgloon lag echter in 2006 met een stijging van 98,44% ten opzichte van 2001. De twee overige gemeenten uit de top-drie, Riemst en Tongeren maakten ook een stijging mee de afgelopen jaren maar echter minder sterk dan Borgloon. Sint-Truiden, dat in 2001 nog het hoogst aantal aankomsten registreerde in Haspengouw heeft sinds dit basisjaar geen stijging gekend, eerder een stagnatie. Bilzen, dat in 2001 nog een redelijk aandeel leverde in het aantal aankomsten heeft sindsdien elk jaar een daling meegemaakt, tot bijna 25% minder aankomsten in 2007. Als regio maakte Haspengouw sinds 2001 een sterkere stijging mee dan Limburg en het Vlaams Gewest, namelijk 30%.

Tabel 3.6. Evolutie van het procentueel aandeel aankomsten in Haspengouw in vergelijking met Limburg en het Vlaams Gewest (2001-2007)

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Totaal Haspengouw	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%
Aandeel in Limburg	5,40%	5,45%	5,41%	5,78%	6,12%	6,14%	6,43%
Aandeel in Vlaams Gewest	0,87%	0,85%	0,86%	0,91%	0,96%	0,96%	1,02%

Bron: FOD Economie, Algemene directie statistiek, eigen verwerking

Tabel 3.6. toont het procentueel aandeel dat Haspengouw levert in het aantal aankomsten in Limburg en het Vlaams Gewest. Ten opzichte van de provincie is dit slechts 6,43% in 2007. De verklaring voor dit lage percentage wordt verder in dit hoofdstuk besproken. Wel merken we sinds 2001 een stijging in het aandeel, dit zowel ten opzichte van Limburg als het Vlaams Gewest.

3.2.2. Indeling naar verblijfsmotief

Voor de indeling naar verblijfsmotief dienen we gebruik te maken van de datamatrixes 'Toerisme in cijfers 2007 XL' van Toerisme Vlaanderen. Zoals vermeld in de inleiding van dit hoofdstuk is de regio-indeling hierin een stuk ruimer en kunnen deze cijfers een vertekend beeld geven. In de matrixes gaat Toerisme Vlaanderen slechts terug tot 2003. Het zakelijk toerisme is opgedeeld in het MICE-toerisme (Meetings, Incentives, Conventions, Exhibitions) en andere beroepsdoeleinden.

Tabel 3.7. Evolutie van het aantal aankomsten in Haspengouw, Limburg en het Vlaams Gewest (2003-2007), ingedeeld naar verblijfsmotief

Haspengouw	2003	2004	2005	2006	2007	Percentage 2007
Ontspanning	77.187	76.324	75.344	78.742	90.490	60,72%
Conferentie, congres en seminarie	17.092	9.468	11.917	23.645	23.216	15,58%
Andere beroepsdoeleinden	31.671	40.123	39.849	34.377	35.319	23,70%
Totaal	125.950	125.915	127.110	136.764	149.025	100%
Limburg						
Ontspanning	845.648	845.585	856.201	892.126	920.607	85,78%
Conferentie, congres en seminarie	43.340	43.398	48.308	66.684	73.647	6,86%
Andere beroepsdoeleinden	74.523	83.547	84.078	80.199	78.946	7,36%
Totaal	963.511	972.530	988.587	1.039.009	1.073.200	100%
Vlaams Gewest						
Ontspanning	4.798.611	4.785.557	4.795.144	5.019.379	5.162.879	76,16%
Conferentie, congres en seminarie	549.394	605.334	698.360	802.177	772.853	11,40%
Andere beroepsdoeleinden	696.487	775.771	830.354	835.574	843.554	12,44%
Totaal	6.044.492	6.166.662	6.323.858	6.657.130	6.779.286	100%

Bron: FOD Economie, Algemene directie statistiek, verwerking Toerisme Vlaanderen, eigen verwerking

Wat meteen opvalt in tabel 3.7. is dat voor de drie besproken regio's ontspanning het belangrijkste verblijfsmotief is. Voor Haspengouw is dit het laagst met 60,72%. Mogelijk is dit doordat Hasselt, de hoofdstad van Limburg, is opgenomen in deze Haspengouwse regio-indeling en een meer dan aanzienlijk deel levert in het aantal aankomsten. In Hasselt waren in 2007 76.784 aankomsten terwijl het totaal voor Haspengouw 69.016 was. Een provinciale hoofdstad trekt in verhouding meer verblijven voor beroepsdoeleinden aan dan de meer landelijke gemeenten. In Limburg ligt het percentage van aankomsten met ontspanning als verblijfsmotief een stuk hoger dan in Haspengouw en het Vlaams Gewest. De verklaring hiervoor is het belangrijke aandeel van vakantiedorpen in het noorden van Limburg zoals we verder in dit hoofdstuk aantonen.

Het aandeel van aankomsten met ontspanning als verblijfsmotief blijft voor de besproken vijf jaren redelijk constant met een lichte stijging vanaf 2006 (tabel 3.8.). De grootste procentuele veranderingen zijn terug te vinden in het verblijfstoerisme met beroepsdoeleinden. Voor de drie besproken regio's is vooral een sterke stijging terug te vinden in het MICE-toerisme. Zoals we in de laatste kolom van tabel 3.7. zien levert dit verblijfsmotief echter een klein aandeel in het aantal aankomsten. Het MICE-toerisme is bovendien vooral in Hasselt geconcentreerd waardoor deze vorm van zakelijk toerisme in principe van weinig belang is in de regio-indeling van Haspengouw die we gebruiken in dit onderzoek.

Tabel 3.8. Evolutie-index van het aantal aankomsten in Haspengouw, Limburg en het Vlaams Gewest (2003-2007), ingedeeld naar verblijfsmotief

Haspengouw	2003	2004	2005	2006	2007
ontspanning	100	98,88	97,61	102,01	117,23
conferentie, congres en seminarie	100	55,39	69,72	138,34	135,83
andere beroepsdoeleinden	100	126,69	125,82	108,54	111,52
Totaal	100	99,97	100,92	108,59	118,32
Limburg					
ontspanning	100	99,99	101,25	105,50	108,86
conferentie, congres en seminarie	100	100,13	111,46	153,86	169,93
andere beroepsdoeleinden	100	112,11	112,82	107,62	105,94
Totaal	100	100,94	102,60	107,84	111,38
Vlaams Gewest					
ontspanning	100	99,73	99,93	104,60	107,59
conferentie, congres en seminarie	100	110,18	127,11	146,01	140,67
andere beroepsdoeleinden	100	111,38	119,22	119,97	121,12
Totaal	100	102,02	104,62	110,14	112,16

Bron: FOD Economie, Algemene directie statistiek, verwerking Toerisme Vlaanderen, eigen verwerking
Basisjaar: 2003 = 100

3.2.3. Indeling naar logiesvorm

Voor de bespreking van de indeling van het aantal aankomsten naar logiesvorm dienen we zoals eerder aangehaald gebruik te maken van de datamatrices van Toerisme Vlaanderen. De absolute aantallen voor Haspengouw geven dus een ruime overschatting. Voor het percentage zal de invloed eerder beperkt zijn door het geringe aanbod in andere logiesvormen dan hotels zoals we in deel 3.5. zullen bespreken. Gegevens voor campings en logies voor doelgroepen worden in Haspengouw niet meegedeeld wegens vertrouwelijkheid. In het totaal zijn deze aankomsten wel opgenomen.

Tabel 3.9. Aantal aankomsten in Haspengouw, Limburg en het Vlaams Gewest in 2007, ingedeeld naar verblijfsvorm

Aankomsten naar logiesvorm	Haspengouw		Limburg		Vlaams Gewest	
	Aantal	Percentage	Aantal	Percentage	Aantal	Percentage
Hotels	128.255	86,06%	341.039	31,78%	4.468.094	65,91%
Campings	n.b.	n.b.	78.946	7,36%	358.315	5,29%
Vakantieparken	0	0%	463.211	43,16%	791.288	11,67%
Logiesvormen voor doelgroepen	n.b.	n.b.	190.004	17,70%	1.161.589	17,13%
Totaal	149.025	100%	1.073.200	100%	6.779.286	100%

Bron: FOD Economie, Algemene directie statistiek, verwerking Toerisme Vlaanderen, eigen verwerking

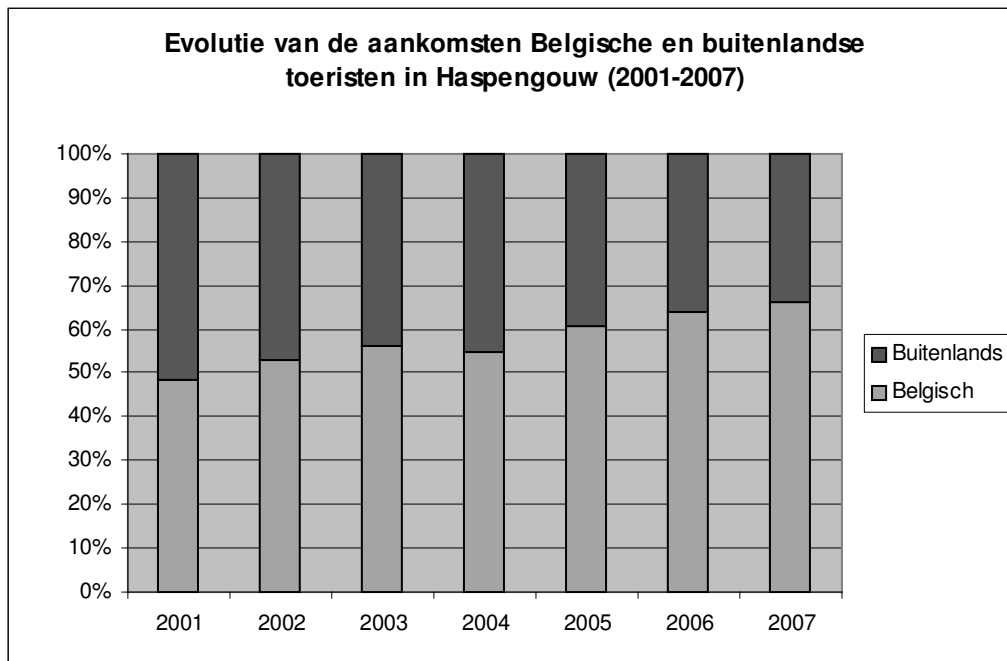

In Haspengouw verbleven in 2007 86,06% van de verblijfsgasten in hotels. De belangrijkste logiesvorm in Limburg zijn de vakantieparken zoals de twee vestigingen van Center Parcs in Lommel en Peer. Deze categorie, die niet in Haspengouw aanwezig is, maakt bijna de helft uit van het aantal aankomsten in Limburg. In vergelijking met de rest van het Vlaams Gewest levert Limburg bovendien een aanzienlijk aandeel in het aantal aankomsten voor deze logiesvorm. Een betere indicatie om het aantal aankomsten en overnachtingen in Haspengouw te analyseren zijn dan ook de hotels. Gegevens in verband met campings en logiesvormen voor doelgroepen (jeugdtoerisme, sociaal toerisme, etc.) worden niet vrijgegeven in Haspengouw wegens vertrouwelijkheid. In het Vlaams Gewest zien we dat hotels de belangrijkste logiesvorm uitmaken met 65,91%.

3.2.4. Indeling naar herkomst

Voor de bespreking van de verhouding Belgische ten opzichte van het aantal buitenlandse toeristen dat een aankomst laat registreren in Haspengouw, Limburg en het Vlaams Gewest kunnen we terug gebruik maken van de gegevens die rechtstreeks afkomstig zijn van de FOD Economie, Algemene Directie Statistiek. Om een meer gedetailleerde indeling te maken naar land van herkomst gebruiken we echter de cijfergegevens van Toerisme Vlaanderen.

Figuur 3.5. Evolutie van de aankomsten van Belgische en buitenlandse toeristen Haspengouw (2001-2007)

Bron: FOD Economie, Algemene directie statistiek, eigen verwerking

Tabel 3.10. Evolutie van het aantal aankomsten in Haspengouw, Limburg en het Vlaams Gewest (2001-2007), ingedeeld naar herkomst

	2001		2002		2003		2004	
	Aantal	Percentage	Aantal	Percentage	Aantal	Percentage	Aantal	Percentage
Haspengouw	53.216	100%	53.449	100%	53.626	100%	56.247	100%
Belgen	23.318	48,33%	25.696	52,92%	27.092	56,01%	27.912	54,96%
Buitenlanders	24.817	51,66%	22.861	47,08%	21.279	43,99%	22.870	45,04%
Limburg	984.904	100%	980.545	100%	990.630	100%	972.530	100%
Belgen	502.741	51,04%	519.775	53,01%	527.866	53,29%	527.989	54,29%
Buitenlanders	482.163	48,96%	460.770	46,99%	462.764	46,71%	444.541	45,71%
Vlaams Gewest	6.107.942	100%	6.268.276	100%	6.204.792	100%	6.179.390	100%
Belgen	2.740.729	44,87%	2.790.775	44,52%	2.813.568	45,35%	2.785.862	45,08%
Buitenlanders	3.367.213	55,13%	3.477.501	55,48%	3.391.224	54,65%	3.393.528	54,92%

	2005		2006		2007	
	Aantal	Percentage	Aantal	Percentage	Aantal	Percentage
Haspengouw	60.485	100%	63.833	100%	69.016	100%
Belgen	32.112	60,57%	36.630	63,75%	44.465	66,34%
Buitenlanders	20.902	39,43%	20.827	36,25%	22.562	33,66%
Limburg	988.587	100%	1.039.009	100%	1.073.200	100%
Belgen	544.032	55,03%	566.309	54,50%	595.091	55,45%
Buitenlanders	444.555	44,97%	472.700	45,50%	478.109	44,55%
Vlaams Gewest	6.323.858	100%	6.657.130	100%	6.779.286	100%
Belgen	2.868.475	45,36%	3.048.768	45,80%	3.228.526	47,62%
Buitenlanders	3.455.383	54,64%	3.608.362	54,20%	3.550.760	52,38%

Bron: FOD Economie, Algemene directie statistiek, eigen verwerking

Uit tabel 3.10. en figuur 3.5. kunnen we afleiden dat in Haspengouw vooral Belgische toeristen verblijven. Het aantal Belgische toeristen neemt bovendien sterk toe, van 23.318 in 2001 tot 44.465 in 2007, wat bijna een verdubbeling is. Het aantal buitenlandse toeristen dat in Haspengouw een aankomst laat registreren blijft in deze periode eerder constant. In 2001 was de verhouding bijna 50-50 terwijl in 2007 dubbel zoveel Belgische toeristen verblijven dan buitenlandse. In Limburg is tussen 2001 en 2007 het aandeel Belgische toeristen dat een aankomst laat registreren eerder constant met 55%. In het Vlaams Gewest als geheel is de verhouding omgekeerd. In 2007 was 52,38% van de verblijfstoeristen buitenlands tegenover 47,62% Belgen.

Tabel 3.11. verdeelt het aantal aankomsten in Haspengouw voor het jaar 2007 op naar land van herkomst. Voor deze meer specifieke indeling gebruiken we de datamatrices 'Toerisme in cijfers 2007 XL' van Toerisme Vlaanderen. We gaan er echter van uit dat de top-drie van buitenlandse verblijfstoeristen (gearceerd) hetzelfde blijft, gezien het aanzienlijke verschil van het Verenigd Koninkrijk ten opzichte van het vierde land Frankrijk.

Tabel 3.11. Indeling aantal aankomsten in Haspengouw naar land van herkomst 2007

Land van herkomst	Haspengouw	percentage
België	91.663	61,51%
Nederland	22.073	14,81%
Duitsland	10.665	7,16%
Verenigd Koninkrijk	6.408	4,30%
Frankrijk	4.457	2,99%
Verenigde Staten van Amerika	1.805	1,21%
Italië	1.714	1,15%
Polen	1.248	0,84%
Spanje	1.032	0,69%
Zweden	768	0,52%
Japan	659	0,44%
Andere landen	6.533	4,38%
Totaal buitenland	57.362	38,49%
Algemeen totaal	149.025	100%

Bron: FOD Economie, Algemene directie statistiek, eigen verwerking

Uit tabel 3.11 kunnen we afleiden dat de buitenlandse toeristen die een aankomst in Haspengouw laten registreren vooral uit de buurlanden van België komen (ongeveer 76% van de buitenlandse toeristen). De toptien van buitenlandse aankomsten bevat verder twee niet-Europese landen, namelijk de Verenigde Staten van Amerika en Japan. In vergelijking met de Belgische (61,51%) en de Nederlandse verblijfstoeristen (14,81%) is dit echter een zeer klein aandeel.

3.3. Focus op de overnachtingen

3.3.1. Indeling naar de Haspengouwse Gemeenten

Tabel 3.12. Evolutie van het aantal overnachtingen in de Haspengouwse gemeenten, Limburg en het Vlaams Gewest (2001-2007)

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	Percentage 2007
Alken	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.
Bilzen	23.333	21.790	21.579	26.139	20.183	21.600	20.130	13,11%
Borgloon	12.577	15.629	16.686	17.539	19.046	21.144	20.291	13,21%
Diepenbeek	2.715	2.422	3.209	2.905	2.888	4.272	3.099	2,02%
Gingelom	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	2.735	5.181	3,37%
Heers	6.010	4.986	4.161	4.867	7.467	8.254	8.906	5,80%
Herstappe	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.
Hoeselt	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.
Kortesseem	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.
Nieuwerkerken	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.
Riemst	14.702	15.383	14.565	16.936	14.759	21.237	23.990	15,62%
Sint-Truiden	26.637	29.618	29.705	32.482	27.282	23.101	29.981	19,52%
Tongeren	26.196	24.028	23.952	22.302	24.921	27.693	31.029	20,20%
Wellen	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	5.971	3,89%
Haspengouw	121.855	123.133	123.389	133.257	130.001	142.187	153.587	100%
Limburg	3.817.786	3.784.326	3.738.917	3.693.585	3.685.153	3.884.292	3.845.947	
Vlaams Gewest	17.536.131	17.889.519	17.649.080	17.016.102	17.036.561	17.705.365	17.965.538	

Bron: FOD Economie, Algemene directie statistiek, eigen verwerking

De top-drie gemeenten in het aantal overnachtingen zijn Tongeren, Sint-Truiden en Riemst. Bij het aantal aankomsten lag het aantal in Borgloon in 2007 nog een stuk hoger dan dit in Sint-Truiden. Dit kan er op duiden dat gemiddelde verblijfsduur in Borgloon een stuk lager ligt dan in Sint-Truiden. Dit aspect zullen we verder bespreken in 3.4.. Bilzen, dat bij het aantal aankomsten slechts een klein aandeel leverde (7,15% in 2007), is in het aantal overnachtingen een stuk belangrijker met 13,11% in 2007.

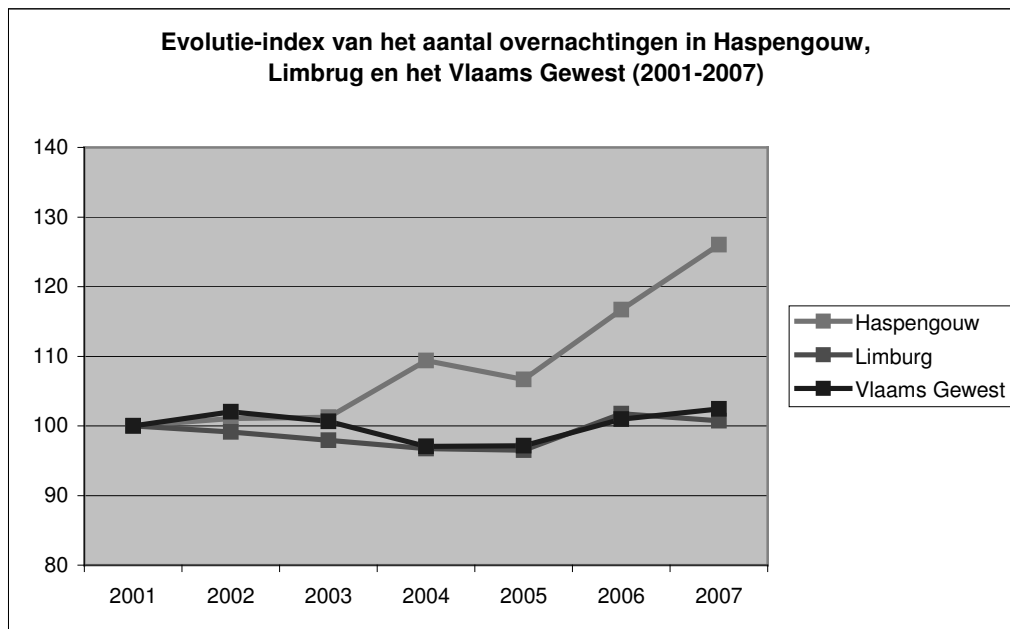
Tabel 3.13. Evolutie-index van het aantal aankomsten in de Haspengouwse gemeenten, Limburg en het Vlaams Gewest (2001-2007), basisjaar 2001

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Alken	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.
Bilzen	100	93,39	92,48	112,03	86,50	92,57	86,27
Borgloon	100	124,27	132,67	139,45	151,44	168,12	161,33
Diepenbeek	100	89,21	118,20	107,00	106,37	157,35	114,14
Gingelom	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.
Heers	100	82,96	69,23	80,98	124,24	137,34	148,19
Herstappe	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.
Hoeselt	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.
Kortesseem	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.
Nieuwerkerken	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.
Riemst	100	104,63	99,07	115,20	100,39	144,45	163,18
Sint-Truiden	100	111,19	111,52	121,94	102,42	86,73	112,55
Tongeren	100	91,72	91,43	85,14	95,13	105,71	118,45
Wellen	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.
Totaal Haspengouw	100	101,05	101,26	109,36	106,68	116,69	126,04
Totaal Limburg	100	99,12	97,93	96,75	96,53	101,74	100,74
Totaal Vlaams Gewest	100	102,02	100,64	97,03	97,15	100,97	102,45

Bron: FOD Economie, Algemene directie statistiek, eigen verwerking

Index: Basisjaar 2001

Figuur 3.6. Evolutie-index van het aantal overnachtingen in Haspengouw, Limburg en het Vlaams Gewest (2001-2007)

Bron: FOD Economie, Algemene directie statistiek, eigen verwerking

Index: Basisjaar 2001

De sterke stijging sinds 2001 die we bij de analyse van het aantal aankomsten zagen voor enkele gemeenten is ook terug te vinden bij het aantal overnachtingen. Dit is onder andere zo bij Borgloon (61,33%) en Riemst (63,18%). De stijging van het aantal overnachtingen in Haspengouw vooral te merken in 2006 en 2007. Deze trend is ook terug te vinden in Limburg en het Vlaams Gewest.

Tabel 3.14. Evolutie van het procentueel aandeel van het aantal overnachtingen in Haspengouw in vergelijking met Limburg en het Vlaams Gewest (2001-2007)

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Totaal Haspengouw	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%
Aandeel in Limburg	3,19%	3,25%	3,30%	3,61%	3,53%	3,66%	3,99%
Aandeel in Vlaams Gewest	0,69%	0,69%	0,70%	0,78%	0,76%	0,80%	0,85%

Bron: FOD Economie, Algemene directie statistiek, eigen verwerking

Het aandeel dat Haspengouw levert in het totaal aantal overnachtingen in Limburg is nog kleiner dan bij het aantal aankomsten. We zien echter ook dat het aandeel licht stijgend is tussen 2001 en 2007.

3.3.2. Indeling naar verblijfsmotief

Voor de bespreking van het aantal overnachtingen ingedeeld naar verblijfsmotief dienen we terug gebruik te maken van de datamatrices 'Toerisme in cijfers 2007 XL' van Toerisme Vlaanderen. Door het belangrijke aandeel van het aantal overnachtingen in Hasselt (142.885 in 2007) kan een vertekend beeld van de verhouding van de verblijfsmotieven optreden.

Tabel 3.15. Evolutie van het aantal overnachtingen in Haspengouw, Limburg en het Vlaams Gewest (2003-2007), ingedeeld naar verblijfsmotief

Haspengouw	2003	2004	2005	2006	2007	Percentage 2007
ontspanning	171.092	152.133	148.420	161.712	179.234	57,59%
conferentie, congres en seminarie	39.444	25.161	29.492	51.378	53.926	17,33%
andere beroepsdoeleinden	68.022	87.892	89.199	76.702	78.049	25,08%
Totaal	278.558	265.186	267.111	289.792	311.209	100%
Limburg						
ontspanning	3.359.788	3.382.134	3.354.190	3.509.690	3.469.627	90,22%
conferentie, congres en seminarie	105.250	108.920	118.105	160.537	177.199	4,61%
andere beroepsdoeleinden	193.055	202.531	212.858	214.065	199.121	5,18%
Totaal	3.658.093	3.693.585	3.685.153	3.884.292	3.845.947	100%
Vlaams Gewest						
ontspanning	14.668.288	14.169.009	14.020.206	14.486.983	14.600.250	81,27%
conferentie, congres en seminarie	1.072.752	1.191.248	1.291.323	1.434.833	1.487.470	8,28%
andere beroepsdoeleinden	1.530.632	1.625.271	1.725.032	1.783.549	1.877.818	10,45%
Totaal	17.271.672	16.985.528	17.036.561	17.705.365	17.965.538	100%

Bron: FOD Economie, Algemene directie statistiek, verwerking Toerisme Vlaanderen, eigen verwerking

Zoals besproken bij het aantal aankomsten merken we bij het aantal overnachtingen ook dat ontspanning het belangrijkste verblijfsmotief is. In Haspengouw is dit percentage echter iets lager dan bij het aantal aankomsten met ontspanning als motivatie, in Limburg ongeveer 5% hoger, wat erop kan duiden dat de gemiddelde verblijfsduur met ontspanning als motief hoger ligt dan in Haspengouw.

Tabel 3.16. Evolutie-index van het aantal overnachtingen in Haspengouw, Limburg en het Vlaams Gewest (2003-2007), ingedeeld naar verblijfsmotief

Haspengouw	2003	2004	2005	2006	2007
ontspanning	100	88,92	86,75	94,52	104,76
conferentie, congres en seminarie	100	63,79	74,77	130,26	136,72
andere beroepsdoeleinden	100	129,21	131,13	112,76	114,74
Totaal	100	95,20	95,89	104,03	111,72
Limburg					
ontspanning	100	100,67	99,83	104,46	103,27
conferentie, congres en seminarie	100	103,49	112,21	152,53	168,36
andere beroepsdoeleinden	100	104,91	110,26	110,88	103,14
Totaal	100	100,97	100,74	106,18	105,14
Verblijfsmotief					
ontspanning	100	96,60	95,58	98,76	99,54
conferentie, congres en seminarie	100	111,05	120,37	133,75	138,66
andere beroepsdoeleinden	100	106,18	112,70	116,52	122,68
Totaal	100	98,34	98,64	102,51	104,02

Bron: FOD Economie, Algemene directie statistiek, verwerking Toerisme Vlaanderen, eigen verwerking
Basisjaar: 2003 = 100

Zoals we zagen bij de bespreking van het aantal aankomsten is ook het aantal overnachtingen voor de drie besproken gebieden redelijk constant voor de categorie ontspanning en in sterk stijgende lijn voor het MICE-toerisme. Zoals eerder aangehaald is deze vorm van zakelijk toerisme vooral in Hasselt en weinig relevant voor de bespreking van de overnachtingen in Haspengouw.

3.3.3. Indeling naar verblijfsvorm

Voor de indeling van het aantal overnachtingen naar logiesvorm maken we gebruik van de datamatrix 'Toerisme in Cijfers 2007 XL' van Toerisme Vlaanderen. Voor Haspengouw verwachten we echter niet dat de eerder beschreven regio-indeling die Toerisme Vlaanderen hierin gebruikte een grote invloed heeft op de verhoudingen gezien het geringe aanbod van andere logiesvormen dan hotels in de regio.

Tabel 3.17. Aantal overnachtingen in Haspengouw, Limburg en het Vlaams Gewest in 2007, ingedeeld naar logiesvorm

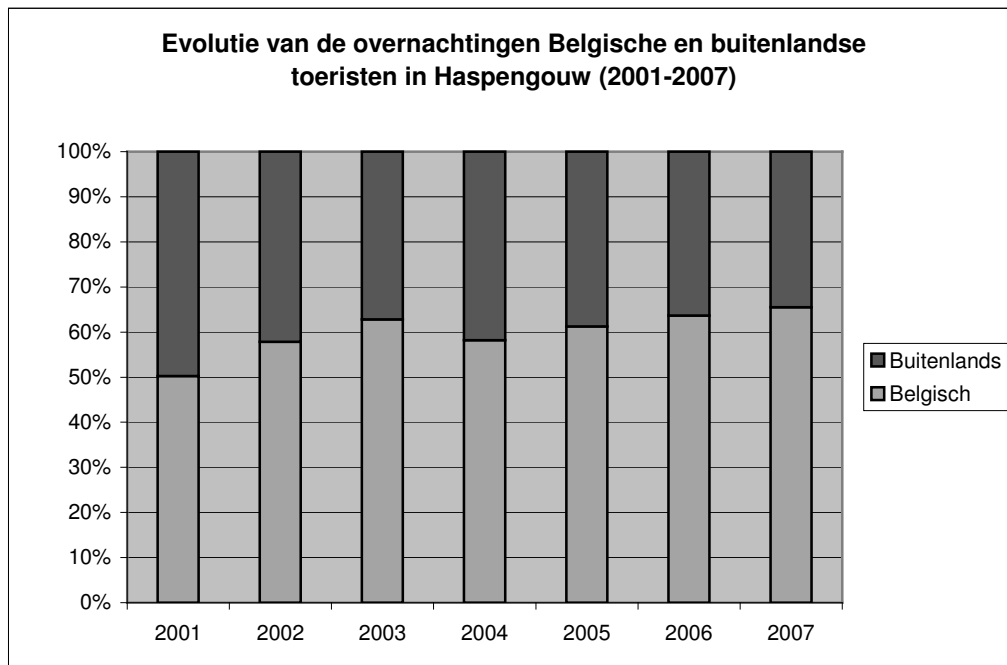
Logiesvorm	Haspengouw		Limburg		Vlaams Gewest	
	Aantal	Percentage	Aantal	Percentage	Aantal	Percentage
Hotels	236.868	76,11%	681.841	17,73%	8.639.042	48,09%
Campings	n.b.	n.b.	467.863	12,17%	1.819.778	10,13%
Vakantieparken	0	0	1.920.658	49,94%	3.511.115	19,54%
Logiesvormen voor doelgroepen	n.b.	n.b.	775.585	20,17%	3.995.603	22,24%
Totaal	311.209	100%	3.845.947	100%	17.965.538	100%

Bron: FOD Economie, Algemene directie statistiek, verwerking Toerisme Vlaanderen, eigen verwerking

De percentuele verhoudingen in tabel 3.17. geven een ander beeld dan we bij het aantal aankomsten zagen, meer bepaald in Limburg. Voor Haspengouw waren hotels veruit de belangrijkste verblijfsvorm met 76,11% in 2007. In Limburg was het aantal overnachtingen in hotels 17,73% van het totaal terwijl deze logiesvorm goed is voor 31,78% van het totaal aantal aankomsten. De verklaring hiervoor is de lange verblijfsduur is de campings en vakantie dorpen zoals we in 3.4. zullen bespreken. De vakantie dorpen maakten in 2007 de helft uit van het totaal aantal overnachtingen in Limburg.

3.3.4. Indeling naar herkomst

Figuur 3.7. Evolutie van de overnachtingen Belgische en buitenlandse toeristen in Haspengouw (2001-2007)

Bron: FOD Economie, Algemene directie statistiek, eigen verwerking

Tabel 3.18. Evolutie van het aantal overnachtingen in Haspengouw, Limburg en het Vlaams Gewest (2001-2007), ingedeeld naar herkomst

	2001		2002		2003		2004	
	Aantal	Percentage	Aantal	Percentage	Aantal	Percentage	Aantal	Percentage
Haspengouw	121.855	100%	123.133	100%	123.389	100%	133.257	100%
Belgen	56.335	50,22%	65.817	57,80%	71.552	62,84%	71.710	58,22%
Buitenlanders	55.835	49,77%	48.039	42,19%	42.305	37,16%	51.460	41,78%
Limburg	3.817.786	100%	3.784.326	100%	3.738.917	100%	3.693.585	100%
Belgen	1.877.178	49,16%	1.905.906	50,36%	1.892.218	50,60%	1.892.637	51,24%
Buitenlanders	1.940.608	50,83%	1.878.420	49,63%	1.846.699	49,39%	1.800.948	48,75%
Vlaams Gewest	17.536.131	100%	17.889.519	100%	17.649.080	100%	17.016.102	100%
Belgen	8.896.638	50,73%	9.007.832	50,35%	8.925.292	50,57%	8.579.475	50,41%
Buitenlanders	8.639.493	49,26%	8.881.687	49,64%	8.723.788	49,42%	8.436.627	49,58%

	2005		2006		2007	
	Aantal	Percentage	Aantal	Percentage	Aantal	Percentage
Haspengouw	130.001	100%	142.187	100%	153.587	100%
Belgen	71.414	61,28%	82.762	63,65%	96.693	65,52%
Buitenlanders	45.132	37,72%	47.274	36,35%	50.885	34,48%
Limburg	3.685.153	100%	3.884.292	100%	3.845.947	100%
Belgen	1.893.621	51,38%	1.951.560	50,24%	1.967.575	51,15%
Buitenlanders	1.791.532	48,61%	1.932.732	49,75%	1.878.372	48,84%
Vlaams Gewest	17.036.561	100%	17.705.365	100%	17.965.538	100%
Belgen	8.558.237	50,23%	8.930.106	50,43%	9.150.875	50,93%
Buitenlanders	8.478.324	49,76%	8.775.259	49,56%	8.814.663	49,06%

Bron: FOD Economie, Algemene directie statistiek, eigen verwerking

Bij de indeling van het aantal overnachtingen naar herkomst van de verblijfstoeristen zien we ongeveer dezelfde verhoudingen als bij het aantal aankomsten. Haspengouw wordt vooral bezocht door Belgen terwijl men in Limburg en het Vlaams Gewest een bijna gelijke verdeling heeft van Belgische en buitenlandse toeristen. Het aantal overnachtingen van Belgische verblijfspersonen neemt in Haspengouw elk jaar toe terwijl het aantal buitenlandse toeristen eerder fluctueert rond hetzelfde aantal.

Om een indeling te maken naar het land van herkomst van de verblijfstoeristen gebruiken we de datamatrices 'Toerisme in Cijfers 2007 XL' van Toerisme Vlaanderen.

Tabel 3.19. Indeling aantal overnachtingen in Haspengouw naar land van herkomst 2007

Land van herkomst	Haspengouw	percentage
België	186.323	59,87%
Nederland	37.504	12,05%
Duitsland	22.063	7,09%
Verenigd Koninkrijk	14.533	4,67%
Frankrijk	8.294	2,67%
Polen	5.831	1,87%
VSA	4.943	1,59%
Zweden	4.685	1,51%
Italië	4.077	1,31%
Japan	2.924	0,94%
Spanje	2.595	0,83%
Andere landen	17.437	5,60%
Totaal Buitenland	124.886	40,13%
Algemeen totaal	311.209	100%

Bron: FOD Economie, Algemene directie statistiek, verwerking Toerisme Vlaanderen, eigen verwerking

De toptien van overnachtingen van buitenlandse toeristen in Haspengouw is te vergelijken met deze van het aantal aankomsten. België en de buurlanden zijn de belangrijkste markten voor het verblijfstoerisme in Haspengouw.

3.4. Focus op de gemiddelde verblijfsduur

Voor de berekening van de gemiddelde verblijfsduur deelden we het aantal overnachtingen door het aantal aankomsten. We gebruiken hiervoor de cijfergegevens en de indeling uit deel 3.2. en 3.3..

3.4.1. Indeling naar de Haspengouwse gemeenten

Tabel 3.20. Evolutie van de gemiddelde verblijfsduur in de Haspengouw gemeenten, Limburg en het Vlaams Gewest (2001-2007)

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Alken	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.
Bilzen	3,56	4,02	4,25	5,38	4,16	4,52	4,08
Borgloon	1,73	1,66	1,66	1,75	1,56	1,59	1,68
Diepenbeek	3,86	3,71	4,32	3,34	2,31	3,06	2,65
Gingelom	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	3,01	2,45
Heers	2,93	2,52	2,51	2,33	2,50	2,50	2,53
Herstappe	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.
Hoeselt	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.
Kortesseem	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.
Nieuwerkerken	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.
Riemst	1,52	1,52	1,52	1,53	1,57	1,82	1,75
Sint-Truiden	2,40	2,77	2,73	3,14	2,78	2,46	2,74
Tongeren	2,45	2,35	2,31	1,93	2,00	2,18	2,26
Wellen	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	1,23
Totaal Haspengouw	2,29	2,30	2,30	2,37	2,15	2,23	2,23
Totaal Limburg	3,88	3,86	3,77	3,80	3,73	3,74	3,58
Totaal Vlaams Gewest	2,87	2,85	2,84	2,75	2,69	2,66	2,65

Bron: FOD Economie, Algemene directie statistiek, eigen verwerking

Voor de drie besproken gebieden is de gemiddelde verblijfsduur in Haspengouw voor elk jaar het laagst. In Limburg is de gemiddelde verblijfsduur meer dan één overnachting per aankomst hoger dan in Haspengouw en ongeveer één overnachting per aankomst hoger dan in het gehele Vlaams Gewest. De verklaring hiervoor is het grote aandeel van ontspanning als verblijfsmotief en het belang van de vakantiedorpen in Limburg zoals we eerder zagen. Opvallend aan tabel 3.20. zijn bovendien de grote verschillen in gemiddelde verblijfsduur tussen de Haspengouwse gemeenten. In Bilzen is de gemiddelde verblijfsduur een stuk hoger dan de rest van Haspengouw en zelfs hoger dan in Limburg. Toerisme Bilzen kon hier echter niet meteen een verklaring voor bieden. In Riemst en Borgloon, die in 2007 respectievelijk 19,83% en 17,52% van het aantal aankomsten leverden in Haspengouw is de gemiddelde verblijfsduur eerder korter dan de rest van de regio.

De gemiddelde verblijfsduur is in Haspengouw tussen 2001 en 2007 eerder constant gebleven terwijl deze in Limburg en het Vlaams Gewest gedaald is, wat erop kan duiden dat men kortere vakanties neemt.

3.4.2. Indeling naar verblijfsmotief

Voor de indeling van de gemiddelde verblijfsduur naar verblijfsmotief werden de cijfers gebruikt van Toerisme Vlaanderen met de afwijkende regio-indeling.

Tabel 3.21. Evolutie van de gemiddelde verblijfsduur in Haspengouw, Limburg en het Vlaams Gewest (2003-2007), ingedeeld naar verblijfsmotief

Haspengouw	2003	2004	2005	2006	2007
Ontspanning	2,22	1,99	1,97	2,05	1,98
Conferentie, congres en seminarie	2,31	2,66	2,47	2,17	2,32
Andere beroepsdoeleinden	2,15	2,19	2,24	2,23	2,21
Totaal	2,21	2,11	2,10	2,12	2,09
Limburg					
Ontspanning	3,97	4,00	3,92	3,93	3,77
Conferentie, congres en seminarie	2,43	2,51	2,44	2,41	2,41
Andere beroepsdoeleinden	2,59	2,42	2,53	2,67	2,52
Totaal	3,77	3,80	3,73	3,74	3,58
Vlaams Gewest					
Ontspanning	3,06	2,96	2,92	2,89	2,83
Conferentie, congres en seminarie	1,95	1,97	1,85	1,79	1,92
Andere beroepsdoeleinden	2,20	2,10	2,08	2,13	2,23
Totaal	2,84	2,75	2,69	2,66	2,65

Bron: FOD Economie, Algemene directie statistiek, verwerking Toerisme Vlaanderen, eigen verwerking

In Haspengouw is de gemiddelde verblijfsduur voor verblijven in verband met ontspanning in het algemeen lager dan deze voor verblijven met beroepsdoeleinden. De omgekeerde situatie zien we in Limburg en het Vlaams Gewest. In Limburg was in 2004 de gemiddelde verblijfsduur vier nachten per aankomst. De verklaring hiervoor zijn de langere verblijven in vakantieparken. Dit wordt verder besproken in 3.4.3. Over de periode van 2003 tot 2007 is de gemiddelde verblijfsduur met ontspanning als verblijfsmotief voor de drie besproken gebieden gedaald, terwijl de verblijfsduur in de overige categorieën eerder constant gebleven is. De vakantiegangers nemen dus kortere vakanties.

3.4.3. Indeling naar verblijfsvorm

Voor de analyse van de gemiddelde verblijfsduur, ingedeeld naar verblijfsvorm wordt gebruik gemaakt van de datamatrices 'Toerisme in Cijfers 2007 XL' van Toerisme Vlaanderen. Zoals besproken bij het aantal aankomsten en overnachtingen heeft deze afwijkende regio-indeling van Haspengouw voor de indeling naar logiesvorm geen sterke invloed door het geringe aanbod van andere logiesvormen dan hotels.

Tabel 3.22. Gemiddelde verblijfsduur in Haspengouw, Limburg en het Vlaams Gewest in 2007, ingedeeld naar verblijfsvorm

verblijfsduur	Haspengouw	Limburg	Vlaams Gewest
Hotels	1,85	2,00	1,93
Campings	n.b.	5,93	5,08
Vakantieparken	0,00	4,15	4,44
Logiesvormen voor doelgroepen	n.b.	4,08	3,44
Totaal	2,09	3,58	2,65

Bron: FOD Economie, Algemene directie statistiek, verwerking Toerisme Vlaanderen, eigen verwerking

De gemiddelde verblijfsduur is voor de drie besproken gebieden het laagst in de hotels. De andere logiesvormen, die meer gericht zijn op vakanties en ontspanning hebben een langere gemiddelde verblijfsduur. Door het hoge aantal overnachtingen in vakantiedorpen in Limburg (49,94% van het totaal) heeft deze categorie een grote invloed op de gemiddelde verblijfsduur in de provincie.

3.4.4. Indeling naar herkomst

Tabel 3.23. Gemiddelde verblijfsduur in Haspengouw, Limburg en het Vlaams Gewest, ingedeeld naar herkomst (2001-2007)

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	Gemiddelde verblijfsduur
Haspengouw	2,29	2,30	2,30	2,37	2,15	2,23	2,23	2,27
Belgen	2,42	2,56	2,64	2,57	2,22	2,26	2,17	2,41
Buitenlanders	2,25	2,10	1,99	2,25	2,16	2,27	2,26	2,18
Limburg	3,88	3,86	3,77	3,80	3,73	3,74	3,58	3,77
Belgen	3,73	3,67	3,58	3,58	3,48	3,45	3,31	3,54
Buitenlanders	4,02	4,08	3,99	4,05	4,03	4,09	3,93	4,03
Vlaams Gewest	2,87	2,85	2,84	2,75	2,69	2,66	2,65	2,76
Belgen	3,25	3,23	3,17	3,08	2,98	2,93	2,83	3,07
Buitenlanders	2,57	2,55	2,57	2,49	2,45	2,43	2,48	2,51

Bron: FOD Economie, Algemene directie statistiek, eigen verwerking

In Haspengouw en het Vlaams Gewest verblijven de Belgische toeristen gemiddeld iets langer dan de buitenlandse. De gemiddelde verblijfsduur van Belgische toeristen daalt bovendien voor de besproken periode, terwijl de gemiddelde verblijfsduur voor buitenlandse toeristen eerder constant blijft. In Limburg merken we ook een daling in de gemiddelde verblijfsduur van Belgische toeristen. De buitenlandse toeristen verblijven in Limburg iets langer. Mogelijk is dit door de ligging van de grote vakantie dorpen van Center Parcs in de nabijheid van de Nederlandse en Duitse grens.

Tot slot van dit deel geven we een overzicht van de gemiddelde verblijfsduur in Haspengouw in 2007, ingedeeld naar land van herkomst. Deze bewerking is op basis van de datamatrices 'Toerisme in Cijfers 2007 XL' van Toerisme Vlaanderen.

Tabel 3.24. Aantal overnachtingen per aankomst ingedeeld naar land van herkomst gerangschikt volgens aantal aankomsten in 2007

Land van herkomst	Haspengouw
België	2,03
Nederland	1,70
Duitsland	2,07
Verenigd Koninkrijk	2,27
Frankrijk	1,86
VSA	3,23
Italië	2,88
Polen	3,75
Spanje	3,95
Zweden	3,81
Japan	3,94
Andere landen	2,67
Totaal buitenland	2,18
Algemeen totaal	2,09

Bron: FOD Economie, Algemene directie statistiek, verwerking Toerisme Vlaanderen, eigen verwerking

De Belgische toeristen, die bovendien de het merendeel van het totaal aantal aankomsten uitmaakten in 2007, komen het dichtst bij het gemiddelde. De kortste verblijven komen van de buurlanden van België. De toeristen uit niet-Europese en de verder afgelegen Europese landen verblijven over het algemeen bijna twee keer zo lang als de Belgische.

3.5. Focus op het logiesaanbod

Om een gestegen vraag naar het verblijfstoerisme in Haspengouw te ondersteunen is er ook nood aan een uitbreiding van de aangeboden capaciteit. Hiernavolgend maken we een vergelijking tussen het aantal vestigingen en de totale capaciteit voor het verblijfstoerisme in Haspengouw, Limburg en het Vlaams Gewest. Vervolgens geven we een korte evolutie van het aantal vestigingen en de capaciteit in Haspengouw voor de verschillende logiesvormen. De cijfers zijn afkomstig van het Steunpunt Buitenlands Beleid, Toerisme en Recreatie, Spoor Toerisme en Recreatie, een onderzoeksgroep van de Katholieke Universiteit Leuven. De gepubliceerde datamatrices bevatten gegevens voor de jaren 2002-2006. Deze periode was de beleidsperiode van het voormalig Steunpunt Toerisme en Recreatie.

3.5.1. Aantal logiesverstreckende vestigingen in 2006

Tabel 3.25. Totaal aanbod logies 2006, ingedeeld naar logiesvorm

	Haspengouw	Percentage Haspengouw	Limburg	Percentage Limburg	Vlaams Gewest	Percentage Vlaams Gewest
Hotels	70	46,36%	192	30,77%	1.213	35,42%
Campings	2	1,32%	41	6,57%	271	7,91%
Vakantieparken	0	0,00%	3	0,48%	10	0,29%
Individuele						
huurvakantiewoningen	32	21,19%	200	32,05%	731	21,34%
Kamers bij particulieren	30	19,87%	64	10,26%	718	20,96%
Logies voor doelgroepen	17	11,26%	124	19,87%	482	14,07%
Totaal	151	100%	624	100%	3.425	100%

Bron: Steunpunt Buitenlands Beleid, Toerisme en Recreatie, Spoor Toerisme en Recreatie, eigen verwerking

Tabel 3.26. Percentueel aandeel aantal logies Haspengouw t.o.v. Limburg en het Vlaams Gewest in 2006

	Haspengouw	Aandeel in Limburg	Aandeel in Vlaams Gewest
Hotels	100%	36,46%	5,77%
Campings	100%	4,88%	0,74%
Vakantieparken	100%	0,00%	0,00%
Individuele			
huurvakantiewoningen	100%	16,00%	4,38%
Kamers bij particulieren	100%	46,88%	4,18%
Logies voor doelgroepen	100%	13,71%	3,53%

Bron: Steunpunt Buitenlands Beleid, Toerisme en Recreatie, Spoor Toerisme en Recreatie, eigen verwerking

Zoals we zagen in tabel 3.9. blijkt uit tabel 3.25. dat hotels in Haspengouw veruit de belangrijkste logiesvorm is, namelijk 46,36 % van alle vestigingen die logies aanbieden. In tabel 3.26. zien we dat dit aantal bovendien 36,46% is van alle hotels in Limburg en 5,77% van het Vlaams Gewest. Naast hotels maken individuele huurvakantiewoningen (21,19%) en kamers bij particulieren (19,87%) een groot deel uit van het aantal vestigingen met logies in Haspengouw. Opvallend in tabel 3.26. is dat 46,88% van het aantal vestigingen van de logiesvorm kamers bij particulieren in Limburg gelegen is in Haspengouw. Dit cijfer benadrukt nogmaals het landelijke karakter van het toerisme in Haspengouw waarin hoevetoerisme en kleine bed & breakfast logies een belangrijke rol spelen. Het aanbod van campings en vakantieparken is in Haspengouw nagenoeg onbestaande.

3.5.2. Totale capaciteit in 2006

Tabel 3.27. Totale capaciteit logiesaanbod in Haspengouw, Limburg en het Vlaams Gewest in 2006, ingedeeld naar logiesvorm

	Haspengouw	Percentage Haspengouw	Limburg	Percentage Limburg	Vlaams Gewest	Percentage Vlaams Gewest
Hotels (bedden)	2.252	60,29%	6.276	14,61%	64.469	35,87%
Campings (personen)	20	0,54%	18.210	42,41%	50.157	27,90%
Vakantieparken (personen)	0	0,00%	6.655	15,50%	13.860	7,71%
Individuele huurvakantiewoningen (bedden)	270	7,23%	1.072	2,50%	4.309	2,40%
Kamers bij particulieren (bedden)	135	3,61%	276	0,64%	3.592	2,00%
Logies voor doelgroepen (bedden)	1.058	28,33%	10.454	24,34%	43.357	24,12%
Totaal	3.735	100%	42.943	100%	179.744	100%

Bron: Steunpunt Buitenlands Beleid, Toerisme en Recreatie, Spoor Toerisme en Recreatie, eigen verwerking

Tabel 3.28. Percentueel aandeel van het logiesaanbod in Haspengouw t.o.v. Limburg en Vlaams Gewest in 2006

	Haspengouw aantal	Aandeel in Limburg	Aandeel in Vlaams Gewest
Hotels (bedden)	100%	35,88%	3,49%
Campings (personen)	100%	0,11%	0,04%
Vakantieparken (personen)	100%	0,00%	0,00%
Individuele huurvakantiewoningen (bedden)	100%	25,19%	6,27%
Kamers bij particulieren (bedden)	100%	48,91%	3,76%
Logies voor doelgroepen (bedden)	100%	10,12%	2,44%

Bron: Steunpunt Buitenlands Beleid, Toerisme en Recreatie, Spoor Toerisme en Recreatie, eigen verwerking

Een correcter beeld van de bijdrage van Haspengouw in het verblijfstoerisme in Limburg en het Vlaams Gewest is af te leiden indien we naar de aangeboden capaciteit kijken. Hierbij dient rekening gehouden te worden met het feit dat voor sommige logiesvormen de capaciteit uitgedrukt wordt in aantal bedden en sommige in aantal personen. In Haspengouw bieden hotels 60,29% van de totale capaciteit aan. De tweede grootste aanbieder van logies zijn de logies voor doelgroepen

(jeugdtoerisme, sociaal toerisme, etc.) met 28,33%. In tabel 3.27. wordt meteen ook duidelijk dat de logiesvormen 'individuele huurvakantiewoningen' en 'kamers bij particulieren' slechts een klein deel uitmaken van de aangeboden capaciteit. De hotelcapaciteit in Haspengouw maakt 35,88% uit van deze in Limburg. In Limburg zijn de campings (42,21%), Logies voor doelgroepen (24,34%) en vakantieparken (15,50%) de grootste aanbieders van logies.

3.5.3. Evolutie van het logiesaanbod in Haspengouw 2002-2006

Tabel 3.29. Evolutie van het logiesaanbod in Haspengouw (2002-2006), ingedeeld naar logiesvorm

	2002	Index*	2003	Index*	2004	Index*	2005	Index*	2006	Index*
Hotels	48	100	52	108,3	53	110,4	60	125	70	145,8
Campings	1	100	1	100	2	200	2	200	2	200
Vakantieparken	0	100	0	100	0	100	0	100	0	100
Individuele										
huurvakantiewoningen	22	100	24	109,1	29	131,8	25	113,6	32	145,5
Kamers bij particulieren	16	100	19	118,8	25	156,3	23	143,8	30	187,5
Logies voor doelgroepen	17	100	18	105,9	18	105,9	17	100	17	100
Totaal	104	100	114	109,61	127	122,11	127	122,11	151	145,19

Bron: Steunpunt Buitenlands Beleid, Toerisme en Recreatie, Spoor Toerisme en Recreatie, eigen verwerking
*Index: basisjaar 2002

Tabel 3.30. Evolutie capaciteit logiesaanbod in Haspengouw (2002-2006), ingedeeld naar logiesvorm

	2002	Index*	2003	Index*	2004	Index*	2005	Index*	2006	Index*
Hotels (bedden)	1.646	100	1.763	107,1	1.896	115,2	1.934	117,5	2.252	136,8
Campings (personen)	288	100	312	108,3	312	108,3	8	2,8	20	6,9
Vakantieparken (personen)	0	100	0	100	0	100	0	100	0	100
Individuele huurvakantie- woningen (bedden)	222	100	213	95,9	278	125,2	222	100	270	121,6
Kamers bij particulieren (bedden)	75	100	93	124	124	165,3	115	153,3	135	180
Logies voor doelgroepen (bedden)	924	100	1.087	117,6	1.131	122,4	1.151	124,6	1.058	114,5
Totaal	3.155	100	3.468	109,92	3.741	118,57	3.430	108,71	3.735	118,38

Bron: Steunpunt Buitenlands Beleid, Toerisme en Recreatie, Spoor Toerisme en Recreatie, eigen verwerking
*Index: basisjaar 2002

In Haspengouw is het aanbod van logies voor de besproken periode sterk uitgebreid met 45,19%. De hotels, die zoals hierboven besproken de belangrijkste logiesvorm zijn in de regio, zijn tussen 2002 en 2006 toegenomen met twaalf of 45,8%. Het totaal aangeboden aantal bedden is toegenomen met 36,8%. De totale aangeboden capaciteit voor elke logiesvorm is in deze periode met 18,38% toegenomen.

3.5.4. De gemiddelde capaciteit in 2006

Tabel 3.31. Gemiddelde capaciteit per logiesvestiging in 2006

	Haspengouw	Limburg	Vlaams Gewest
Hotels (bedden)	32,2	32,7	53,2
Campings (personen)	10	444,1	185,1
Vakantieparken (personen)	0	2.218,3	1.386
Individuele huurvakantiewoningen (bedden)	4,7	5,4	5,9
Kamers bij particulieren (bedden)	4,5	4,3	5
Logies voor doelgroepen (bedden)	62,2	84,3	90

Bron: Steunpunt Buitenlands Beleid, Toerisme en Recreatie, Spoor Toerisme en Recreatie, eigen verwerking

Uit tabel 3.31. blijkt dat de meeste logiesvormen in Haspengouw de kleinste gemiddelde capaciteit hebben. Voor de hotels is dit cijfer echter gelijkaardig aan dit in Limburg met 32,2 bedden per hotel. Een groter verschil is waar te nemen indien we naar de gemiddelde capaciteit van de hotels in het Vlaams Gewest kijken. Gemiddeld genomen hebben de hotels over het gehele Vlaams Gewest een capaciteit van 53,2 bedden per hotel. De logies voor doelgroepen hebben in Haspengouw de grootste gemiddelde capaciteit van de verschillende logiesvormen. Voor Limburg zijn dit de vakantieparken (2.218,3) en campings (444,1). Deze tabel biedt bovendien de verklaring waarom de Individuele huurvakantiewoningen en kamers bij particulieren niet opgenomen worden in de cijfergegevens in verband met het aantal aankomsten en overnachtingen. De gemiddelde capaciteit van deze vestigingen is te klein en wordt wegens vertrouwelijkheid niet opgenomen zoals aangehaald in 3.1..

3.6. Toeristische intensiteit en druk

Om de toeristische intensiteit of druk te meten voor de veertien Haspengouwse gemeenten delen we het aantal overnachtingen door het aantal inwoners. Een hoog cijfer duidt op een hoge concentratie van verblijfstoerisme in een bepaalde gemeente of regio. Dit heeft uiteraard een positief effect op de lokale economie maar kan ook voor druk zorgen op de sociale, economische en ecologische leefbaarheid, de fysieke beheersbaarheid van het toerisme en de beleving van de toerist zelf (D. Goffin et. al., 2009: p.7). Toeristische intensiteit is echter een begrip met complexe interacties tussen de oorzaken en effecten (European Environment Agency, 2001). In deze paragraaf bepalen we dus enkel het aantal overnachtingen per inwoner maar gaan we niet verder in op de druk die deze verhouding heeft op de betrokken gemeenten.

De verhouding die we in tabel 3.32. berekenen is de volgende:

Aantal overnachtingen 31/12/2007

Aantal inwoners 01/01/2008

Tabel 3.32. Toeristische intensiteit in 2007

	Overnachtingen	Inwoners	Intensiteit
Alken	0	11.153	0
Bilzen	20.130	30.384	0,66
Borgloon	20.291	10.339	1,96
Diepenbeek	3.099	18.001	0,17
Gingelom	5.181	7.966	0,65
Heers	8.906	6.898	1,29
Herstappe	0	84	0
Hoeselt	0	9.412	0
Kortesseem	0	8.151	0
Nieuwerkerken	0	6.707	0
Riemst	23.990	16.145	1,49
Sint-Truiden	29.981	38.828	0,77
Tongeren	31.029	29.859	1,04
Wellen	5.971	7.102	0,84
Totaal Haspengouw	153.587	201.029	0,76
Totaal Limburg	3.845.947	826.690	4,65
Totaal Vlaams Gewest	17.965.538	6.161.600	2,92

Bron: FOD Economie, Algemene directie statistiek, eigen verwerking

Uit tabel 3.32. blijkt duidelijk dat voor de meeste Haspengouwse gemeenten de toeristische druk zeer beperkt is. Enkel voor Borgloon, Riemst en Heers is een hogere waarde waar te nemen. In de meeste gemeenten waar logies aangeboden wordt is de verhouding echter kleiner dan één. Voor Haspengouw als geheel is de ratio 0,76 overnachtingen per inwoner. Dit eerder lage cijfer is te verklaren doordat vijf van de veertien gemeenten geen logiesvestigingen hebben. In vergelijking met Limburg en het Vlaams Gewest is de waarde in Haspengouw bijzonder laag. Zoals eerder aangehaald kan dit erop duiden dat het (verblijfs)toerisme in Haspengouw een eerder kleine invloed heeft op de lokale economie. Het positieve eraan is dat de druk van het toerisme op de leefbaarheid in de regio beperkt is. Volgens het jaarboek 2008 van Eurostat zou België in 2006 een toeristische intensiteit van 2,8 behalen, terwijl het Europees gemiddelde 4,7 is.

4. Het belang van de toeristische bestedingen in Haspengouw

4.1. Inleiding op de toeristische bestedingen

Toeristische uitgaven kunnen opgedeeld worden in drie categorieën. Onder de eerste categorie vallen de binnenlandse uitgaven door de eigen toeristen. De tweede groep uitgaven zijn deze van buitenlandse toeristen in het beschouwde gastland. De derde categorie zijn de uitgaven van eigen toeristen in het buitenland. De tweede en derde groep worden respectievelijk als export en import gezien en vallen dus onder de internationale toeristische betalings- of reisverkeersbalans (P. De Groot, 1999: p.181). Voor een kleine regio als Haspengouw is de in- en uitstroom van toeristische uitgaven echter moeilijker te bepalen dan op nationaal vlak.

In dit hoofdstuk gaan we dan ook na wat de gemiddelde toeristische bestedingen en de omzet in de horecasector zijn voor Haspengouw. De waarde bepalen van de toeristische uitgaven op zich heeft weinig betekenis (A. Bull, 1995: p.140). Belangrijker is wat er met het ontvangen geld gedaan wordt in de economie. Meer en meer wordt dan ook gekeken naar wat het effect van toerisme is op de tewerkstelling en de investeringen (A. Bull, 1995: p.140).

Volgens C. Cooper et. al. (2005: p.162) kunnen de bestedingen van toeristen drie effecten veroorzaken in de economie, namelijk een direct, indirect en geïnduceerd effect. Het directe effect meet de impact van de waarde van de toeristische bestedingen zonder de uitgaven van het land of gebied aan de import van goederen en diensten. In een land waar niets geïmporteerd wordt voor toerisme zal deze waarde dus overeenkomen met de werkelijke uitgaven van de toeristen in het beschouwde land. Het indirecte effect slaat op de waarde die gecreëerd wordt door de productie van goederen en diensten die nodig zijn voor de directe aanbieders van het toerisme. Het geïnduceerde effect komt voort uit de bestedingen die de bewoners van het beschouwde land of gebied kunnen doen in de lokale economie dankzij de inkomsten van buitenlandse toeristen (C. Cooper et. al., 2005: p.162). Om de indirecte en geïnduceerde effecten te bepalen wordt volgens C. Cooper et. al. (2005: p.163) vaak gebruik gemaakt van multiplicatoren. Deze zijn echter afhankelijk van de nauwkeurigheid van veronderstellingen en de verzamelde basisdata. Indien deze veronderstellingen en gebruikte cijfergegevens niet correct zijn zal het gemeten effect ook niet overeen komen met de werkelijke impact die de bestedingen veroorzaken (C. Cooper et. al., 2005: p.174).

Volgens A. Bull (1995: p.132) kunnen de uitgaven van toeristen bepaald worden volgens vijf methodes:

- Directe observatie van uitgaven: hierbij volgt men de toerist overal en registreert men elke uitgave. Dit is de meest accurate methode maar in praktijk niet haalbaar.
- Directe observatie van de ontvangsten: voor deze methode verzamelt men de ontvangsten van alle bedrijven die toeristische producten aanbieden. Een probleem hierbij is na te gaan of het product aan toeristen verkocht is of niet-toeristen.
- Survey met toeristen: men ondervraagt een steekproef van de toeristen naar hun uitgaven in een bepaalde regio. Dit is een vaak gebruikte en redelijk correcte methode om de uitgaven te bepalen.
- Huishouden survey: hierbij kijkt men enkel naar de toeristische uitgaven van de ruimere survey.
- Bankinkomsten: op locaties waar de toerist met de lokale munt moet betalen kunnen de bestedingen bepaald worden op basis van de inkomsten uit wisselkoersen.

4.2. Gemiddelde toeristische bestedingen in Haspengouw

Om de gemiddelde bestedingen van de toeristen in Haspengouw te bepalen maken we onder andere gebruik van een recent onderzoek dat gedaan werd door M.A.S. naar aanleiding van de Eén serie 'Katarakt' in opdracht van Toerisme Limburg. M.A.S. of Market Analysis & Synthesis is een marktonderzoeksbureau gelegen in Leuven en voert projecten voor bedrijven, overheid, lokale besturen en diverse organisaties. De Tv-serie 'Katarakt', die tussen december 2007 en maart 2008 werd uitgezonden op Eén, werd vrijwel volledig opgenomen in Haspengouw. Het toeristisch beleid speelde op het succes van de serie goed in door het organiseren van rondleidingen en het aanbieden van publicaties en streekproducten.

Volgens het onderzoek van M.A.S. was de gemiddelde besteding, inclusief transport, van een verblijfstoerist in het voorjaar van 2008 in Haspengouw €66,73 indien zijdelings beïnvloed door de Tv-serie, €70,66 indien er geen invloed was en €96,77 indien 'Katarakt' doorslaggevend was om naar de regio te komen. Indien we een gemiddelde berekenen op basis van de invloed van de Tv-serie komen we op een bedrag van €73,84 per persoon per nacht. Dankzij deze extra verblijfstoeristen zou in het laag- en tussenseizoen volgend op de uitzending van de Tv-serie €1,8 miljoen extra omzet gerealiseerd zijn door de toeristische sector in ruime zin (zie bijlage 3). Toerisme Limburg beschouwt de maanden januari, februari, maart, oktober, november en december als laagseizoen; april, mei, juni en september als tussenseizoen en juli en augustus als hoogseizoen.

Van de gemiddelde uitgaven ging voor elk bedrag ongeveer 84% naar de horecasector (zie tabel 4.1.). Indien we het gemiddelde bedrag van €73,84 vermenigvuldigen met het aantal overnachtingen in Haspengouw van 2007 (153.587) komen we op een totaalbedrag van €11.340.864, waarvan €9.494.571,40 naar de horecasector zou gaan.

Tabel 4.1. Gemiddelde toeristische uitgaven naar aanleiding van Tv-serie 'Katarakt'

Involed 'Katarakt'	Doorslaggevend (17%)		Zijdelings (32%)		Geen (51%)		Totaal	
	Gemiddelde uitgave	Percentage	Gemiddelde uitgave	Percentage	Gemiddelde uitgave	Percentage	Gemiddelde uitgave	Percentage
Hotels	€47,57	49,16%	€36,95	55,37%	€39,37	55,72%	€39,98	54,16%
ReCa	€32,36	33,44%	€17,62	26,40%	€20,95	29,65%	€21,82	29,56%
Andere	€16,84	17,40%	€12,16	18,22%	€10,34	14,63%	€12,02	16,29%
Totaal	€96,77	100%	€66,73	100%	€70,66	100%	€73,84	100%

Bron: M.A.S., verwerking Toerisme Limburg, eigen verwerking

Bovenstaande gemiddelde bedragen zijn aanzienlijk hoger dan uit een onderzoek van Toerisme Vlaanderen uit 2005 bleek. Uit het toerismecahier 'De Vlaanderen-vakantieganger 2005' (p.73) bleek dat de Belgische toerist op vakantie in de Vlaamse regio's gemiddeld €59,75 uitgaf per verblijfsnacht in 2005. Hiervan ging €32,50 naar de logies en €20,89 naar maaltijden, drank en voeding. De uitgaven aan shopping, transport, attracties en andere is eerder beperkt in de Vlaamse regio's.

Toerisme Limburg voerde in samenwerking met de XIOS-Hogeschool een onderzoek naar het dagtoerisme naar aanleiding van de TV-serie Katarakt. Hieruit bleek dat de gemiddelde besteding van een dagjestoerist €11,24 was, waarvan €10,08 voor eetwaren en drank. Voor het laag- en tussenseizoen werd het aantal dagjestoeristen op 255.000 personen geschat, waarvan 110.000 naar de regio gekomen zou zijn dankzij de Tv-serie. In totaal zouden deze personen voor een inkomen van €2.866.200 zorgen in Haspengouw. Samen met de bestedingen van de verblijfstoeristen kwam dit neer op €3.266.923 extra uitgaven in het laag- en tussenseizoen dankzij de Tv-serie.

4.3. Evolutie van de omzet in de Haspengouwse horeca

Uit 4.2. blijkt dat in hotels, restaurants en cafés het grootste deel van de toeristische bestedingen gedaan wordt. In dit deel gaan we dan ook dieper in op de omzet die in deze sector gerealiseerd werd in Haspengouw tussen 2001-2007. Volgens de heer Jean-Pierre Rampel van de Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie van de FOD Economie is voor de gegevens per gemeente slechts een indeling mogelijk tot op twee digits in de activiteiten nomenclatuur. Een opsplitsing naar hotels, restaurants en cafés is hierbij dus niet mogelijk. Per arrondissement kan wel tot drie digits ingedeeld worden maar Haspengouw bestaat uit gemeenten van de arrondissementen Tongeren en Hasselt waardoor deze opsplitsing niet mogelijk is. De data in tabel 4.2. is de totale omzet voor de horecasector. Volgens C. Holthof (2002: p.143) is de werkelijke omzet, aantal klanten en kosten op zich al moeilijk te bepalen en te voorspellen in de horecasector. Een indeling maken naar toeristen van buiten de regio en lokale klanten is hierbij dus vrijwel onmogelijk. Zoals besproken in de inleiding beschouwen we de restaurantbezoeken van de Haspengouwse bevolking in eigen regio ook onder de definitie van toerisme.

Tabel 4.2. Evolutie van de BTW-aangegeven omzet in de Haspengouwse horeca (2001-2007), bedragen in euro

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	Percentage 2007
Alken	4.480.975	4.389.899	4.765.763	4.568.009	4.799.750	6.260.209	6.587.093	5,08%
Bilzen	14.662.776	15.079.890	15.052.066	15.000.495	15.610.172	16.198.107	16.704.713	12,87%
Borgloon	4.728.060	5.242.825	5.462.956	5.635.355	5.790.437	6.190.888	6.585.487	5,07%
Diepenbeek	6.776.801	7.417.049	8.329.784	9.838.820	10.387.679	11.499.185	12.423.637	9,57%
Gingelom	3.327.555	3.415.065	2.987.715	3.054.067	2.968.752	3.070.538	3.084.857	2,38%
Heers	2.722.384	2.764.944	2.788.807	2.834.652	2.868.511	3.127.850	n.b.	n.b.
Herstappe	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.
Hoeselt	3.486.348	3.529.301	3.292.687	3.366.035	3.809.321	3.830.310	3.918.076	3,02%
Kortessem	3.373.959	3.420.451	3.345.007	3.969.795	2.961.833	3.087.745	3.707.281	2,86%
Nieuwerkerken	2.003.104	1.845.894	2.067.752	2.355.971	2.887.941	3.460.737	3.434.476	2,65%
Riemst	6.774.209	6.833.431	7.027.512	7.638.854	8.593.721	8.969.548	9.807.377	7,56%
Sint-Truiden	21.883.053	23.288.732	24.714.545	26.054.029	25.890.175	28.608.270	28.517.778	21,98%
Tongeren	20.985.960	23.756.140	24.573.743	25.530.918	27.020.966	27.130.453	30.509.187	23,51%
Wellen	3.756.238	3.832.002	3.769.706	3.775.150	4.118.794	4.460.161	4.488.195	3,46%
Totaal	98.961.422	104.815.623	108.178.043	113.622.150	117.708.052	125.894.001	129.768.157	100%

Bron: FOD Economie, Algemene directie statistiek, eigen verwerking

De gemeenten met de hoogste omzet in de horecasector komen met uitzondering van Riemst overeen met de top-drie van aantal overnachtingen in 2007 zoals besproken in 3.3.1.. Sint-Truiden en Tongeren maken samen 45,49% uit van de totale omzet in de Haspengouwse horeca. In 4.2. zagen we dat de totale uitgaven in de horeca €9.494.571,40 zouden zijn op basis van het aantal overnachtingen in 2007. Ondanks het ontbreken van totaalbedragen voor het dagjestoerisme voor 2007 zien we dat het grootste deel van de omzet gerealiseerd wordt door de lokale bevolking.

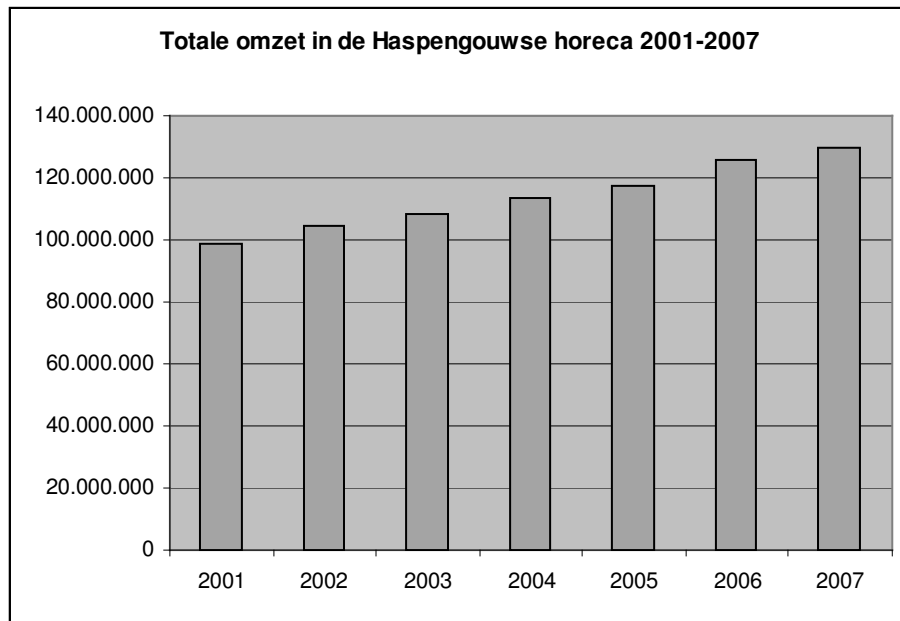
Tabel 4.3. Evolutie-index van de BTW-aangegeven omzet in de Haspengouwse horeca (2001-2007)

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Alken	100	97,97	106,36	101,94	107,11	139,71	147,00
Bilzen	100	102,84	102,65	102,30	106,46	110,47	113,93
Borgloon	100	110,89	115,54	119,19	122,47	130,94	139,29
Diepenbeek	100	109,45	122,92	145,18	153,28	169,68	183,33
Gingelom	100	102,63	89,79	91,78	89,22	92,28	92,71
Heers	100	101,56	102,44	104,12	105,37	114,89	n.b.
Herstappe	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.
Hoeselt	100	101,23	94,45	96,55	109,26	109,87	112,38
Kortesseem	100	101,38	99,14	117,66	87,79	91,52	109,88
Nieuwerkerken	100	92,15	103,23	117,62	144,17	172,77	171,46
Riemst	100	100,87	103,74	112,76	126,86	132,41	144,78
Sint-Truiden	100	106,42	112,94	119,06	118,31	130,73	130,32
Tongeren	100	113,20	117,10	121,66	128,76	129,28	145,38
Wellen	100	102,02	100,36	100,50	109,65	118,74	119,49
Totaal	100	105,92	109,31	114,81	118,94	127,22	131,13

Bron: FOD Economie, Algemene directie statistiek, eigen verwerking

Index: basisjaar 2001 = 100

Figuur 4.1. Evolutie van de BTW-aangegeven omzet in de Haspengouwse horeca 2001-2007

Bron: FOD Economie, Algemene directie statistiek, eigen verwerking

De totale omzet in de horecasector in Haspengouw is tussen 2001 en 2007 met 31,13% gestegen. De grootste stijging vinden we in Diepenbeek met 83,33%. De enige daling in de omzet is in Gingelom.

4.4. Beperkt onderzoek bij restauranthouders

4.4.1. Opzet onderzoek en bepaling steekproef

Een eigen survey die verdeeld zou worden aan de toeristen via de hotels was op het moment van dit onderzoek niet wenselijk aangezien er reeds diverse enquêtes zijn afgenomen op deze manier sinds 'Katarakt'. Verdeling via de hotels zou noodzakelijk geweest zijn om uitgaven aan het verblijf kunnen op te nemen in de survey.

Een andere vragenlijst, die ingevuld zou worden door restauranthouders, kon wel worden afgenomen. In deze korte enquête werd nagegaan wat het aandeel van toeristen van buiten Haspengouw is in het cliënteel van de restaurants en het effect van hun bestedingen op de werkgelegenheid en investeringen. Hierbij wordt dus een onderscheid gemaakt tussen de klanten van uit de regio van het restaurant en de klanten van buiten de regio, wat in enge zin gezien wordt als toerist. Voor deze vragenlijst werd een eigen definitie geformuleerd van het begrip 'toerist' in de inleidende brief: "Onder toeristen verstaan we in deze vragenlijst personen afkomstig uit een andere regio dan Haspengouw, aanwezig met ontspanning of zakelijke motivatie, die niet meteen vertrouwd zijn met de horecazaken in deze regio of gemeente". Deze bepaling is uiteraard zeer subjectief en louter afhankelijk van de intuïtie en de ervaring van de restauranthouders.

Om de steekproefgrootte te bepalen maken we gebruik van de formule zoals in M. Saunders, et. al. (2003: p.163).

$$n = p\% \times q\% \times (z/e\%)^2$$

Hierin is n de minimum vereiste grootte van de steekproef ; p% de proportie dat de steekproef bij een bepaalde categorie hoort en q% de proportie die niet bij de categorie hoort. Voor deze vragenlijst hebben we geen duidelijkheid over wat de verwachte proportionele verdeling is van de antwoordcategorieën en gaan we uit van de slechtst denkbare situatie met een 50%-50% verdeling. De parameter e% is de foutenmarge. We gebruiken hier de gebruikelijke foutenmarge van 5%, de z-waarde hierbij is 1,96.

Indien we dit invullen in de formule krijgen we:

$$n = 0,50\% \times 0,50\% \times (1,96/0,05)^2$$

$$n = 384,16$$

Als basis voor de gehele populatie (N) maken we gebruik van het aantal vestigingen in Haspengouw met werkgelegenheid in het tweede kwartaal van 2006, zoals bepaald in tabel 5.2. Dit aantal was voor die periode in Haspengouw 268. Voor populaties kleiner dan 10.000 stelt M. Saunders (2003: p.164) dat de minimum vereiste steekproefgrootte aangepast dient te worden met volgende formule:

$$n' = n / \{1 + (n/N)\}$$

Voor onze enquête geeft dit:

$$n' = 384,16 / \{1 + (384,16 / 268)\}$$

$$n' = 157,87$$

Voor deze vragenlijst gebruiken we een niet-toevalssteekproef als type steekproeftrekking, meer bepaald een accidentsteekproef of convenience sampling. Hierbij worden de makkelijkst bereikbare eenheden ondervraagd (M. Saunders, 2003: p.161). We komen tot dit type steekproeftrekking door gebruik te maken van de beslissingsboom zoals in het syllabus "Methoden van onderzoek en rapportering" van J. Broeckmans voor academiejaar 2004/2005. Deze figuur is terug te vinden als bijlage 1. De bekomen resultaten van deze vragenlijst zijn niet representatief voor de gehele populatie van Haspengouwse restauranthouders. Doordat het bepalen wat het aandeel van toeristen van buiten Haspengouw in het cliënteel van de restaurants een zeer subjectief gegeven is geldt deze enquête eerder als een eerste, snelle exploratie dan een grondige studie. Volgens de beslissingsboom hadden we dan de keuze tussen een accidentsteekproef en een zelfselectiesteekproef. De zelfselectiesteekproef, waarbij de deelnemers zich vrijwillig aanbieden tot het invullen van de vragenlijst is hierbij niet van toepassing. De accidentsteekproef houdt volgens M. Saunders (2003: p.161) in dat we de gemakkelijkst of eerst beschikbare eenheden van onze doelgroep ondervragen totdat we komen tot het vereiste minimum aantal van de steekproef. Dit is een methode die vaak gebruikt wordt maar beïnvloed wordt door afwijkingen en invloeden die we moeilijk kunnen voorkomen (M. Saunders, 2003: p.161).

Om de resultaten van het beperkt onderzoek te verzamelen hebben we in de eerste plaats via e-mail zo veel mogelijk vragenlijsten verstuurd. Een lijst van e-mail adressen van de Haspengouwse restaurants is niet beschikbaar. We zijn dus op zoek gegaan naar een benaderende lijst via zowel de Gouden Gids als de website Resto.be. De Gouden Gids bleek voor verschillende gemeenten een lager aantal restaurants te hebben dan Resto.be. In de categorie 'Restaurants' bleken bovendien bedrijven te zitten die in feite geen horecazaak waren. We zijn dus via Resto.be op zoek gegaan naar de e-mail adressen van de restaurants. Van de 206 Haspengouwse restaurants op Resto.be kon voor 62 zaken een e-mail adres gevonden worden.

Van de 62 verzonden vragenlijsten kregen we er negen terug, wat overeenkomt met ongeveer 15%. Hiervan is het wenselijk één weg te laten uit de bespreking van de resultaten wegens te afwijkende antwoorden op de open vragen. Twee zaken waren niet beschikbaar en voor twee werd meegedeeld dat ze niet tot de populatie behoorden. Volgens M. Saunders et. al. (2003: p.284) is de responsiegraad voor on-line enquêtes ongeveer 10%. Onze survey zit hier boven maar toch is dit aantal ontoereikend. Om de responsiegraad te verhogen hebben we in persoon vragenlijsten laten invullen in enkele restaurants waarvoor initieel geen e-mail adres beschikbaar was. De respons hierbij was ongeveer 70%. In totaal konden tien vragenlijsten ter plaatse ingevuld worden, waarvan enkele meteen konden ingevuld worden door de zaakvoerder en enkele later opgehaald. Voor drie zaken werd een e-mail adres meegedeeld waarop een elektronische versie van de vragenlijst kon verstuurd worden.

Het minimum vereist aantal steekprofeenheden is zoals hierboven berekend 157,87. Samen met de vragenlijsten die we in persoon afgenomen hebben komen we aan een totaal van 77 ondervraagden met een respons van 22 vragenlijsten. Dit aantal is een stuk lager dan de minimum vereiste steekproefgrootte. Een verklaring hiervoor is de beperkte populatie en de gebruikte methode van voornamelijk online vragenlijsten. Zoals eerder aangehaald willen we echter de resultaten niet veralgemenen naar de gehele populatie van Haspengouwse restaurants. Zelfs met een voldoende aantal ingevulde vragenlijsten zou veralgemening niet wenselijk zijn door de grote verscheidenheid aan zaken. Sommige restaurants hebben door hun ligging, prijsklasse, uitstraling, etc. een grotere aantrek op toeristen dan andere waardoor de resultaten te uiteenlopend zijn.

Het vraagvormen die we gebruikten voor het opstellen van dit beperkt onderzoek zijn drie open vragen, twee gesloten vragen met impliciete categorieën en vijf gesloten vragen met gedwongen meerkeuze. Van deze vijf vragen bevatte één een middenalternatief en drie een geen mening filter.

De vragenlijst is terug te vinden in bijlage 2.

4.4.2. Resultaten beperkt onderzoek bij Haspengouwse restaurantuitbaters

Tabel 4.4. Resultaten eigen beperkt onderzoek bij Haspengouwse restaurantuitbaters

1. Percentage toeristen als klant	11,42%				
2.a. Verschil in dit aantal naargelang de seizoenen	wel verschil: 16 (76,19%)	geen verschil: 5 (23,81%)			
2.b. Hoger aantal in seizoen	lente: 13 (61,90%)	zomer: 8 (38,10%)	Herfst: 0 (0%)	Winter: 0 (0%)	
3. Aantal VTE personeelsleden	1,69				
4. Minder personeel bij lager aantal toeristen	zeker: 1 (4,76%)	eerder wel: 1 (4,76%)	eerder niet: 5 (23,81%)	zeker niet: 11 (52,38%)	geen idee: 3 (14,29%)
5. Niet uitvoeren van investeringen bij lager aantal toeristen	zeker: 1 (4,76%)	eerder wel: 1 (4,76%)	eerder niet: 7 (33,33%)	zeker niet: 11 (52,38%)	geen idee: 1 (4,76%)
6. Investeringen om toeristen aan te trekken	zeker: 6 (28,57%)	eerder wel: 11 (52,38%)	eerder niet: 2 (9,52%)	zeker niet: 2 (9,52%)	geen idee: 0 (0%)
7. Stijging in het aantal toeristen als klant	ja: 13 (61,90%)	neen: 8 (38,10%)			
8. Gemiddelde uitgave van toerist	€ 30,24				
9. Verhouding uitgave toeristen t.o.v. klanten uit de regio	veel hoger: 0 (0%)	eerder hoger: 5 (23,81%)	hetzelfde: 10 (47,62%)	eerder lager: 6 (28,57%)	veel lager: 0 (0%)

Aan de hand van de eerste vraag proberen we na te gaan welk percentage van het cliënteel van de ondervraagde restaurants kan herkend worden als toerist. De geschatte percentages die vermeld werden lagen tussen de vier en twintig percent, met 11,42% als gemiddelde. Bij de vragenlijsten die in persoon overhandigd werden werd vaak meegedeeld dat dit in feite zeer laag tot verwaarloosbaar is in vergelijking met het vaste cliënteel. Dit blijkt ook uit de analyse van de gemiddelde bestedingen van de verblijfstoeristen en de omzet in de horeca zoals besproken in 4.2 en 4.3.. In de tweede vraag werd nagegaan of dit aantal verschilt naargelang de seizoenen. Volgens de zestien (76,19%) van de ondervraagden die een verschil in het percentage toeristen als klant waarnemen is het aandeel toeristen het hoogst in de lente (61,90% van de 16) en de zomer (38,10% van de 16), waarvan vijf een hoger percentage waarnemen in zowel de lente als de zomer.

In de restaurants die voor dit onderzoek een vragenlijst invulden worden gemiddeld 1,69 voltijds equivalent (VTE) personeelsleden tewerkgesteld. In 5.3.5. berekenden we dat de gemiddelde tewerkstelling in restaurants in Haspengouw 3,97 personen was in het tweede kwartaal van 2006. De verklaring voor het lagere aantal dat wij bekomen ligt mogelijk in het feit dat wij naar VTE vroegen terwijl tewerkstelling in de horeca vaak gebaseerd is op weekend-hulp en deeltijdse

tewerkstelling. Aan de hand van de vierde vraag trachten we na te gaan of het aantal toeristen als klant een invloed heeft op de werkgelegenheid in het restaurant. Volgens twee uitbaters zou dit een invloed kunnen hebben op personeelsbeslissingen. Bij ongeveer 76% zou dit echter geen invloed hebben op het aantal werknemers.

Vergelijkbare antwoorden zoals bij de invloed op de tewerkstelling zijn terug te vinden in de vraag naar de invloed van toeristen op de investeringen van de restaurants. Bepaalde investeringsprojecten zouden volgens ongeveer 85% van de ondervraagden niet beïnvloed worden door de inkomsten die men genereert uit het toerisme in de regio. Hiervoor is het aandeel van toeristen in het cliënteel van de restaurants te klein. De meerderheid (81%) zou wel bereid zijn extra investeringen te doen om toeristen als klant aan te trekken.

In hoofdstuk drie zagen we reeds dat het aantal aankomsten in Haspengouw tussen 2001 en 2007 met bijna 30% gestegen was. Deze stijging is volgens 61,90% van onze ondervraagden ook te merken in hun vestiging.

Tenslotte vroegen we ook naar de gemiddelde besteding van toeristen in het restaurant van de ondervraagde uitbaters. Zoals in 4.4.1. reeds aangehaald verschillen de ondervraagde restaurants in diverse aspecten en zijn dus ook de gemiddelde uitgaven uiteenlopend. De vermelde bedragen liggen tussen de €15 en €45 met €30,24 als gemiddelde. Volgens 23,81% ligt de gemiddelde uitgave van een toerist eerder hoger dan deze van de lokale klanten. Bijna de helft van onze ondervraagden (47,62%) beweerde echter dat de gemiddelde bestedingen op hetzelfde niveau liggen terwijl 28,57% beweerde dat de toeristische bestedingen eerder lager liggen.

4.4. Case study bestedingen in toeristisch infokantoor Sint-Truiden

Naast bestedingen in de horeca kunnen ook de uitgaven aan attracties en streekproducten een belangrijke bron van inkomsten zijn voor een toeristische regio. De inspanningen die de toeristische infokantoren leveren zoals het organiseren van rondleidingen, onderhouden van erfgoed, openstellen van musea en verkopen van publicaties en streekproducten zorgen voor de ondersteuning en ontwikkeling van het toerisme in een gemeente of regio.

We bespreken hiernavolgend de uitgaven aan de producten en diensten van het toeristisch infokantoor van Sint-Truiden. In Haspengouw is fruit een van de toeristische kernthema's (jaarverslag Toerisme Limburg, 2007: p.31) en Sint-Truiden profileert zich hierbij in haar toeristisch beleid als dé fruitstad van Vlaanderen (Budget- en actieplan 2009, Sint-Truiden: p.4). Sint-Truiden is op vlak van aantal inwoners de grootste gemeente in Haspengouw en levert een aanzienlijk deel in de aankomsten en overnachtingen, de uitgaven in de horeca, de toeristische

tewerkstelling en investeringen in de streek. Vandaar dat we in dit deel in detail ingaan op de ontvangsten in het toeristisch infokantoor van Sint-Truiden op basis van het jaarverslag 2008 van Toerisme Sint-Truiden.

Tabel 4.5. Ontvangsten uit toeristische producten infokantoor Sint-Truiden (2005-2008)

	2005		2006		2007		2008	
	aantal	Bedrag Incl. BTW	aantal	Bedrag Incl. BTW	aantal	Bedrag Incl. BTW	aantal	Bedrag incl. BTW
verblijfsarrangementen	51	€9.333	106	€23.035	98	€22.954	314	€12.971
Dagtrips	753	€59.107	374	€65.257	429	€63.164	833	€228.714
Publicaties en streekproducten	n.b.	€27.487	n.b.	€32.057	n.b.	€30.205	15.890	€70.646
toeristische evenementen	n.b.	€28.370	n.b.	€20.895	n.b.	€20.334	1.723	€25.965
verkoop torenticket	10.114	€8.817	6.569	€8.970	7.217	€7.096	4.727	€5.543
fietsverhuur en fietstaxi	599	€6.450	1.901	€12.654	1.754	€13.925	3.689	€27.840
ontvangsten uit Katarakt	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.b.	€67.367
Trud'Or cheques	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	2.126	€6.875
overige ontvangsten	n.b.	€11.800	n.b.	€13.900	n.b.	€24.700		€29.354
Totaal	11.517	€151.363	8.950	€176.768	9.498	€182.378	29.302	€475.274

Bron: Jaarverslag 2008 Toerisme Sint-Truiden, eigen verwerking

Om het effect aan te tonen dat de Tv-serie 'Katarakt', die uitgezonden werd tussen december 2007 en maart 2008, had op de bestedingen in het infokantoor geven we een kort overzicht van 2005 tot 2008. We merken elk jaar een lichte stijging in de uitgaven. In het jaar 2008 echter zijn de totale bestedingen meer dan verdubbeld. Dit komt onder andere door de georganiseerde rondleidingen langs de 'Kataraktroute' en de extra uitgaven aan publicaties en streekproducten naar aanleiding van de Tv-serie.

In 2008 brachten de toeristische producten die Toerisme Sint-Truiden aanbiedt in totaal €475.274 op. Deze ontvangsten komen vooral uit het aanbieden van georganiseerde dagtrips (€228.714), de verkoop van publicaties en streekproducten (€70.646) en de verhuur van fietsen (€27.840). Uitzonderlijk voor 2008 zorgde de succesvolle Tv-serie 'Katarakt' voor €67.367 extra opbrengsten. Onder deze categorie behoorden de verkoop van boeken, kaarten en rondleidingen met de 'Kataraktshuttle'. Bij de publicaties is de 'Fruitbloesemgids' het meest in trek met een omzet van €10.950 in 2008. Deze gids bevat beschrijvingen en kaarten voor enkele wandel- fiets- en autoroutes. De daling in de opbrengsten van de verblijfsarrangementen komt doordat men vanaf 2008 geen logies meer aanbiedt in deze pakketten.

5. Het belang van de toeristische tewerkstelling in Haspengouw

5.1. Inleiding op de toeristische tewerkstelling

Een van de redenen waarom overheden toerisme in hun land ondersteunen en promoten is de mogelijkheid van de sector om een grote verscheidenheid aan jobs te creëren. Toerisme is een arbeidsintensieve sector die jobs vereist op alle niveaus van vaardigheid, gaande van ongeschoolde werkrachten tot het hoogste niveau van kaderpersoneel (R. Davidson, 1989: p.152). Volgens de World Tourism Organisation (UNWTO, 1994: p.30) zorgt toerisme voor vier types van jobs. In de eerste plaats zijn er de directe jobs die nodig zijn om de sector draaiende te houden. De tweede soort die de UNWTO (1994: p.30) beschrijft zijn de indirecte banen die helpen bij de ontwikkeling en ondersteuning van het toerisme. Deze categorie verwijst naar de bedrijven en personen die diensten en goederen produceren die aangekocht worden door de directe verschaffers van toerisme. Een voorbeeld hiervan is de producent van bedden die aangekocht worden door hotels. De derde vorm van werkgelegenheid waar toerisme een impact op heeft is de indirect gecreëerde of geïnduceerde vorm. P. De Groot (1999: p.174) stelt dat deze categorie van jobs gevormd wordt door de besteding van het kapitaal dat gevormd werd uit de directe en indirect verdiende toeristische inkomens. De laatste vorm die de UNWTO (1994: p.30) beschrijft is de 'constructietewerkstelling'. Dit zijn jobs die gecreëerd worden door de bouw van toeristische faciliteiten en infrastructures.

In de nationale statistieken wordt enkel de directe werkgelegenheid opgenomen langs de aanbodzijde. De indirecte en geïnduceerde vorm kan achterhaald worden dankzij werkgelegenheidsmultiplicatoren. Deze beschrijven de impact van uitgaven in toerisme op de tewerkstelling (P. De Groot, 1999: p.174). Men heeft enerzijds de orthodoxe, die het werkgelegenheidseffect meet ten gevolge van het directe inkomenseffect van de toeristische bestedingen, en anderzijds de onorthodoxe werkgelegenheidsmultiplicator, die het werkgelegenheidseffect meet ten gevolge van de toeristische bestedingen. Beide vormen kunnen verder ingedeeld worden naar type I (directe en indirecte effect) en type II (directe, indirecte en geïnduceerde effecten) (P. De Groot, 1999: p.174). Volgens S. Wahab (1997: p.55) is vooral de berekening van de onorthodoxe multiplicator van belang. De grootte van de multiplicator kan afhankelijk zijn van onder andere de structuur van de economie, de relaties tussen de verschillende sectoren, de mate van import en de aard van het toeristisch product (S. Wahab, 1997: p.54). De multiplicator is bovendien groter naarmate het bestudeerde gebied groter is omdat de kans toeneemt dat de producten en diensten ter ondersteuning van het toerisme binnen dat gebied geproduceerd worden in plaats van geïmporteerd (S. Wahab, 1997: p.54). Voor een kleinere regio als Haspengouw zal de multiplicator eerder laag zijn omdat de kans groot is de productie zich voordoet buiten de streek.

5.2. Moeilijkheden bij het berekenen van werkgelegenheid in toerisme

Een exact beeld vormen over de tewerkstelling in de toerismesector kan soms voor problemen zorgen. Enerzijds omdat de cijfers niet altijd makkelijk te verkrijgen zijn en anderzijds omdat veel van de tewerkstelling in toerisme 'onzichtbaar' is. Dit laatste komt onder andere door pendelaars, familiale hulp, jobstudenten en 'zwartwerk'. De tewerkstelling in toerisme is ook niet constant maar is sterk afhankelijk van periodiciteit (P. De Groot, 1999: p.175)

Naast de mogelijkheid tot het verkrijgen van exacte cijfers is er de moeilijkheid om na te gaan welk deel van de werkgelegenheid precies toe te schrijven is aan de invloed van toerisme en welk ten dienste staat van de lokale bevolking (P. De Groot, 1999: p.175). Volgens G. De Brabander (1992: p.209) is dit geen probleem voor gemeenten die geen toeristische aantrekkingskracht hebben of voor het zakelijk toerisme. In deze gevallen is de volledige bedrijfstak gericht op de lokale bevolking. Voor gemeenten die wel toeristen aantrekken is de verhouding moeilijker te berekenen. G. De Brabander (1992: p.209) beschrijft hierbij de 'minimum requirements approach' van Ullmann en Dacey, 1962 als oplossing. Om te berekenen welk deel van de tewerkstelling in een bedrijfstak toe te schrijven is aan de lokale bevolking gebruikt men de gegevens uit gemeenten met geen toeristische aantrekkingskracht om een verhouding per 1.000 inwoners vast te stellen. Als men deze ratio extrapoleert naar de hele bestemmingsregio kan men werkgelegenheid naar motivatie berekenen. Deze berekening zou volgens G. De Brabander (1992: p.209) zeer nauwkeurig kunnen zijn indien men de juiste referentie-eenheden gebruikt. In theorie lijkt dit een zeer aannemelijke methode, in praktijk is het echter zo goed als onmogelijk om een goede referentie te vinden. Toerisme is niet de enige variabele die kan beïnvloeden of er veel tewerkstelling is in de horecasector. Bovendien heeft vrijwel elke Vlaamse gemeente of regio een zekere aantrek op gebied van toerisme.

Het Steunpunt Buitenlands Beleid, Toerisme en recreatie (Katholieke Universiteit Leuven) heeft in 2005 een poging gedaan om de 'netto toeristische werkgelegenheid' te bepalen voor het jaar 2002 in Vlaanderen. De netto toeristische werkgelegenheid is het gedeelte van de bruto toeristische werkgelegenheid dat instaat voor toeristen in de enge zin van de definitie, dus zonder restaurant- en cafébezoek van de lokale bevolking. In dit rapport maakte men gebruik van een methode die gelijkaardig is aan deze van zoals beschreven in G. de Brabander (1992: p.209). De conclusie van het rapport was dat ongeveer 70% van de werkgelegenheid in de restaurants en cafés instaat voor de toeristen van buiten de gemeente of regio. In onze eigen vragenlijst die werd afgenomen door Haspengouwse restauranthouders werd ook een poging gedaan te bepalen wat het aandeel van toeristen in enge zin is in het cliënteel van de restaurants. Ons resultaat was ongeveer 11,42%.

5.3. Toeristische tewerkstelling in Haspengouw

5.3.1. Inleiding

Toerisme is een sector die in vele statistieken en databases niet voorkomt als een aparte activiteit. Om te bepalen wat toerisme bijdraagt op gebied van tewerkstelling in Haspengouw werden bij de RSZ gedecentraliseerde gegevens aangevraagd per gemeente en per activiteit die volgens Toerisme Limburg in enge zin onder de definitie van toerisme valt (zie bijlage 3). Om deze sectoren te bepalen werd gebruik gemaakt van de activiteitenomenclatuur NACE-BEL 2003. De codes aangevraagd en opgenomen in deze analyse staan in tabel 5.1. Uiteraard zijn al deze activiteiten niet aanwezig in alle gemeenten van Haspengouw. Zo is er in Haspengouw geen tewerkstelling in de activiteiten 55.21 (Jeugdherbergen en berghutten) en 92.53 (Botanische tuinen, dierentuinen en natuurreservaten). Voor de bespreking van de cijfergegevens worden deze weggelaten uit de tabellen. De besproken resultaten in dit hoofdstuk meten de totale tewerkstelling in de Haspengouwse toerismesector, niet de tewerkstelling die gecreëerd wordt door het toerisme van buiten de regio. De reden hiervoor werd besproken in 5.2..

In 5.4. bespreken we ten slotte het aantal zelfstandigen met help(st)ers voor de Haspengouwse horeca. Zoals we hiernavolgend zullen zien hebben veel zaken geen personeel in dienst. Het niet opnemen van de zelfstandigen zou een onderschatting geven van het aantal personen dat een inkomen verwerft met het toerisme in de regio. De gegevens hiervoor zijn afkomstig van de RSVZ.

Tabel 5.1 Lijst van aangevraagde NACE-BEL 2003 activiteiten bij de RSZ

NACE-BEL	Omschrijving
55.10	Hotels
55.21	Jeugdherbergen en berghutten
55.22	Kampeerterreinen
55.23	Vakantiecentra en -dorpen en overige verblijfsaccommodaties
55.30	Restaurants
55.40	Drankgelegenheden
63.303	Reisbegeleiders en -gidsen, toeristische informatiediensten e.d.
92.332	Pretparken
92.52	Musea en monumentenzorg
92.53	Botanische tuinen, dierentuinen en natuurreservaten

Bron: Activiteitenomenclatuur NACE-BEL 2003, bepaling toerisme in enge zin Toerisme Limburg

5.3.2. Focus op de toeristische activiteiten

We beginnen dit hoofdstuk met na te gaan in welke toeristische activiteiten het meeste personeel tewerkgesteld is in Haspengouw. Tabel 5.2. bevat de cijfers voor het einde van het tweede kwartaal van 2006 op 30 juni en tabel 5.3. de cijfers voor het einde van het vierde kwartaal van 2006 op 31 december. De top-drie is in beide tabellen gemarkeerd.

Tabel 5.2. Indeling toeristische tewerkstelling in Haspengouw naar activiteit in 2006, 2^e kwartaal

Activiteit	arbeidsplaatsen	vestigingen	percentage arbeidsplaatsen	percentage vestigingen
Hotels	76	14	4,52%	3,42%
Kampeeterreinen	1	1	0,06%	0,24%
Overige verblijfsaccommodaties	24	4	1,43%	0,98%
Restaurants	1.063	268	63,24%	65,53%
Drankgelegenheden	385	110	22,90%	26,89%
Musea en monumentenzorg	76	5	4,52%	1,22%
Reisbegeleiders, gidsen en infokantoren	36	6	2,14%	1,47%
Pretparken	20	1	1,19%	0,24%
Totaal	1.681	409	100%	100%

Bron: RSZ, eigen verwerking

Tabel 5.3. Indeling toeristische tewerkstelling in Haspengouw naar activiteit in 2006, 4^e kwartaal

Activiteit	arbeidsplaatsen	vestigingen	percentage arbeidsplaatsen	percentage vestigingen
Hotels	76	14	5,04%	3,49%
Kampeeterreinen	1	1	0,07%	0,25%
Overige verblijfsaccommodaties	23	4	1,53%	1,00%
Restaurants	915	259	60,72%	64,59%
Drankgelegenheden	372	111	24,68%	27,68%
Musea en monumentenzorg	71	5	4,71%	1,25%
Reisbegeleiders, gidsen en infokantoren	35	6	2,32%	1,50%
Pretparken	14	1	0,93%	0,25%
Totaal	1.507	401	100%	100%

Bron: RSZ, eigen verwerking

De restaurants en drankgelegenheden zijn met verre voorsprong de belangrijkste werkgevers in de toeristische activiteiten. Samen zijn deze sectoren in beide kwartalen goed voor ongeveer 85% van de tewerkstelling. De hotels stelden in 2006 in beide kwartalen 76 mensen tewerk in 14 vestigingen. In 3.5.1. zagen we dat in Haspengouw in 2006 70 hotels waren. Het grootste deel van dit aantal heeft dus geen personeel in dienst. Tussen beide kwartalen is een verschil van 174 tewerkgestelden of een daling van iets meer dan 10%. De verklaring hiervoor is het feit dat de zomermaanden volgens Toerisme Limburg hoogseizoen zijn en de wintermaanden laagseizoen, zoals besproken in 4.2..

5.3.3. Beperkt onderzoek naar tewerkstelling in organisatorische en ondersteunende toeristische activiteiten

Mevrouw Hilde Hendricx, diensthoofd van Toerisme Sint-Truiden, deelde mee dat cijfergegevens in de categorie 63.303, Reisbegeleiders en -gidsen, toeristische informatiediensten e.d. een onderschatting van de werkelijke werkgelegenheid op dit vlak kunnen geven. Dit komt door het feit dat de gidsen meestal zelfstandig zijn en niet vast tewerkgesteld zijn bij de gemeenten. Om toch een beeld te geven van de volledige tewerkstelling in de organisatorische en ondersteunende toeristische activiteiten vroegen we de gegevens rechtstreeks op bij de toeristische infokantoren van de veertien Haspengouwse gemeenten. Van de veertien gemeenten kregen we tien ingevulde vragenlijsten terug. In de vragenlijst werd gevraagd naar de tewerkstelling in de infokantoren, het aantal zelfstandige gidsen, vrijwilligers en sociale tewerkstelling in het toeristisch werkveld en tewerkstelling in toeristische vzw en musea. De resultaten zijn terug te vinden in tabel 5.4.

Deze bevraging was een beperkt censusonderzoek, bij alle leden van de populatie (toeristische infokantoren) kon data aangevraagd worden. Een steekproeftrekking was hierbij dan ook niet vereist.

Tabel 5.4. Tewerkstelling in organisatorische en ondersteunende activiteiten in Haspengouw in 2006

	Totaal	Toeristische infokantoren	Zelfstandige gidsen	Vrijwilligers	Sociale tewerkstelling	vzw en museum
Alken	1	1	0	0	0	0
Bilzen	44,5	7,5	10	26	1	0
Borgloon	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.
Diepenbeek	12	2	2	8	0	0
Gingelom	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.
Heers	1,5	1,5	0	0	0	0
Herstappe	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.
Hoeselt	11	1	10	0	0	0
Kortesseem	41	1	15	25	0	0
Nieuwerkerken	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.	n.b.
Riemst	14	3	4	7	0	0
Sint-Truiden	89	10	25	51	0	3
Tongeren	74	9	34	0	4	27
Wellen	1	1	0	0	0	0
totaal	289	37	100	117	5	30

Uit tabel 5.3. haalden we dat op het einde van het vierde kwartaal in 2006 in totaal 106 mensen tewerkgesteld waren in de categorieën 'Musea en monumentenzorg' en 'Reisbegeleiders, gidsen en infokantoren'. Uit onze eigen navraag naar deze tewerkstelling blijkt dat dit cijfer in werkelijkheid een stuk hoger ligt. Vooral dankzij het hoge aantal zelfstandige gidsen (100) en vrijwilligers (117).

Volgens mevrouw Hilde Hendricx werken deze personen echter niet voltijds in het toeristisch werkveld voor de gemeenten. De gidsen waar men beroep op doen kan doen dit vaak als bijberoep enkele uren per week en kunnen in meerdere gemeenten ingeschreven staan. De vrijwilligers, die vergoed worden voor hun hulp, staan vaak in voor de openstelling van attracties en de organisatie van evenementen. De tewerkstelling in de toeristische infokantoren en de musea (enkel Sint-Truiden en Tongeren) zijn VTE (voltijds equivalenten). Voor Sint-Truiden is dit in het minderbroedersmuseum en Tongeren het Gallo-Romeins museum. Volgens de heer Patrick Mathei, PR-verantwoordelijke van het museum, is het Gallo-Romeins museum sinds 2005 gesloten wegens verbouwingen. De personeelsleden zijn tot de opening op 21 mei 2009 tewerkgesteld in de openstelling van de oude gevangenis in Tongeren. De sociale tewerkstelling draagt onder andere bij aan het onderhoud van de toeristische fietspaden en de verhuur en onderhoud van fietsen. De verhuur van fietsen gebeurt voor enkele gemeenten via de vzw Basis waarvan de zetel in Hasselt gelegen is.

5.3.4. Focus op de toeristische werkgelegenheid in de horeca

Uit tabel 5.2. en tabel 5.3. is af te leiden dat de horecasector het grootste aandeel levert in de toeristische tewerkstelling. Dit komt vooral doordat ook de lokale bevolking de restaurants en cafés bezoekt terwijl de andere categorieën eerder gericht zijn op toeristen van buiten de streek. Om een beeld te geven van de evolutie van de toeristische tewerkstelling in Haspengouw sinds 1979 richten we ons hiernavolgend enkel op de horecasector. De reden hiervoor is dat de definities van de NACE-BEL activiteiten doorheen de jaren veranderd zijn en het opnemen van de organisatorische en ondersteunende toeristische activiteiten een vertekend beeld zou kunnen opleveren. Voor de horeca zijn deze wijzigingen eerder beperkt. De bestedingen in de detailhandel (categorie 'shopping') zijn zoals we zagen in 4.2. zeer klein. We gaan er dus van uit dat deze lage gemiddelde bestedingen een te verwaarlozen invloed hebben op de werkgelegenheid in de kleinhandel van Haspengouw. Voor de horeca kunnen we een indeling maken naar de verschillende gemeenten.

De eerste gedecentraliseerde statistieken volgens plaats van tewerkstelling van de werknemer werden volgens de heer Jan Neiryck van de RSZ (afdeling RSZ-Statinfo) opgemaakt vanaf 1970. Op gemeentelijk niveau is dit pas vanaf 1979. De data voor het jaar 1980 zijn uitzonderlijk niet beschikbaar. Vandaar dat we het overzicht beginnen met 1979 en verder gaan met 1985. De huidige NACE-BEL codes werden pas ingevoegd in 1993, hiervoor was er NACE-70 als activiteitenomenclatuur. Hierdoor is een perfecte vergelijking tussen de jaren vóór en na 1993 niet mogelijk. Activiteiten die vóór 1993 onder horeca ressorteerden kunnen na 1993 dat niet meer zijn en omgekeerd. Vanaf 2005 nemen we ook de meest recent beschikbare cijfers op in de evolutie. Om seizoensinvloeden te vermijden bespreken we telkens de cijfers voor het tweede kwartaal (30 juni), wat door Toerisme Limburg beschouwd wordt als hoogseizoen.

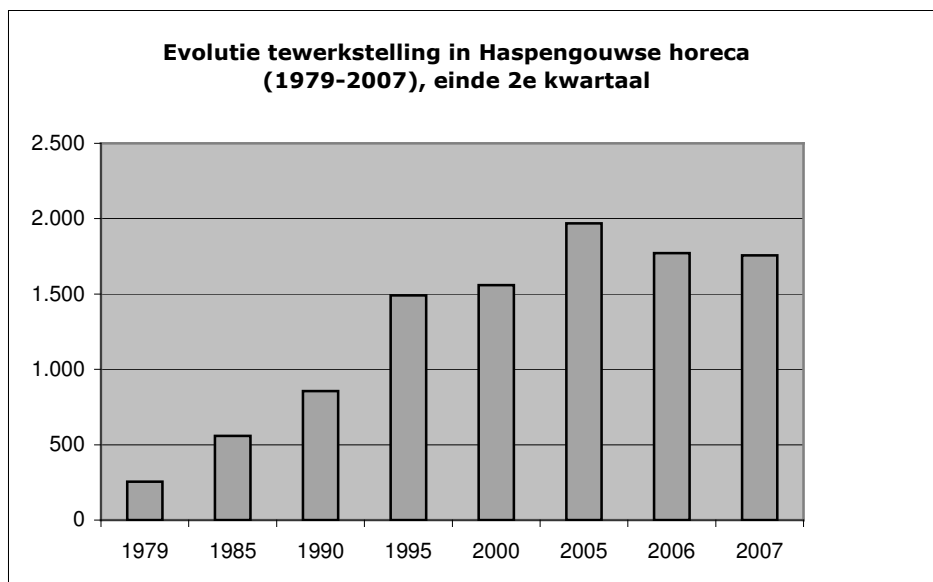
In tabel 5.5. is ook de categorie 55.5 (Kantines en catering), die niet onder de enge zin van toerisme valt opgenomen om de verschillen in de activiteitenindeling vóór en na 1993 te beperken. We gaan er echter van uit dat dit weinig invloed heeft op de bespreking van de evolutie en de verhoudingen tussen de verschillende gemeenten. De cijfers per gemeente zullen hierdoor wel een overschatting geven van de tewerkstelling in het toerisme in enge zin.

Tabel 5.5. Evolutie van de tewerkstelling in de Haspengouwse horeca van (1979-2007, einde 2^e kwartaal)

	1979-k2	1985-k2	1990-k2	1995-k2	2000-k2	2005-k2	2006-k2	2007-k2	percentage 2007-k2
Alken	20	38	114	131	88	56	62	51	2,90%
Bilzen	17	50	73	158	274	252	267	285	16,23%
Borgloon	5	12	15	17	90	119	69	69	3,93%
Diepenbeek	1	31	59	104	91	178	166	142	8,09%
Gingelom	0	9	11	8	8	13	4	5	0,28%
Heers	2	10	12	13	9	24	28	35	1,99%
Herstappe	0	0	0	0	0	0	0	0	0%
Hoeselt	18	33	43	105	57	70	59	36	2,05%
Kortessem	0	7	13	34	41	37	31	44	2,51%
Nieuwerkerken	1	2	8	21	10	12	29	15	0,85%
Riemst	30	58	35	71	98	136	134	130	7,40%
Sint-Truiden	93	193	269	516	499	617	501	510	29,04%
Tongeren	68	114	189	301	280	416	388	391	22,27%
Wellen	0	1	14	12	15	38	34	43	2,45%
Totaal	255	558	855	1.491	1.560	1.968	1.772	1.756	100%

Bron: RSZ, eigen verwerking

Figuur 5.1. Evolutie van de tewerkstelling in de Haspengouwse horeca (1979-2007), tweede kwartaal

Bron: RSZ, eigen verwerking

Zoals we in zagen met het aantal aankomsten en overnachtingen is de grootste groei ten opzichte van de vorige periode waar te nemen tot halfweg de jaren negentig. Het grote verschil tussen 1990 en 1995 is mogelijk voor een deel te verklaren door de wijziging in de activiteiten nomenclatuur vanaf 1993. Sindsdien is de stijging meer gematigd. Vanaf 2006 is er een daling in de tewerkstelling van bijna 200 personen (ongeveer 10%). Deze daling is vooral te merken in Sint-Truiden, waar men van 617 tewerkgestelden in 2005 daalt naar 501 in 2006. Zowel Toerisme Sint-Truiden als de schepen van Toerisme van Sint-Truiden konden hiervoor niet met zekerheid een verklaring bieden. Tussen 1995 en 2007 is de werkgelegenheid in Sint-Truiden echter steeds rond ongeveer 500 gebleven. In tabel 5.5. zien we bovendien dat Sint-Truiden en Tongeren doorheen de jaren telkens het hoogst aantal personen tewerkgesteld heeft in de horeca. Voor het tweede kwartaal van 2007 was dit samen 51,31% van de gehele werkgelegenheid in de Haspengouwse horeca.

5.3.5. Vergelijking met Limburg en het Vlaams Gewest

Hiernavolgend geven we een vergelijking van de toeristische tewerkstelling in Haspengouw in vergelijking met Limburg en het Vlaams Gewest.

Tabel 5.6. Vergelijking toeristische tewerkstelling in Haspengouw, Limburg en het Vlaams Gewest, tweede kwartaal 2006, ingedeeld naar activiteit

2006-k2	Haspengouw		Limburg		Vlaams Gewest	
	Arbeids- plaatsen	vestigingen	Arbeids- plaatsen	vestigingen	Arbeids- plaatsen	vestigingen
Hotels	76	14	883	82	8.148	729
Jeugdherbergen en berghutten	0	0	11	3	240	30
Kampeerterreinen	1	1	73	14	348	96
Vakantiecentra en vakantie dorpen en overige verblijfsaccommodaties	24	4	1.870	20	3.317	123
Restaurants	1.063	268	4.373	1.148	39.809	9.354
Drankgelegenheden	385	110	1.212	350	9.855	2.805
Musea en monumentenzorg	76	5	309	20	2.123	131
Reisbegeleiders, gidsen en infokantoren	36	6	212	35	820	121
Pretparken	20	1	76	4	854	51
Botanische tuinen, dierentuinen en natuurparken	0	0	77	12	940	65
Totaal	1.681	409	9.096	1.688	66.454	13.505

Bron: RSZ, eigen verwerking

Tabel 5.7. Percentages tewerkstelling in toeristische activiteiten in Haspengouw, Limburg en het Vlaams Gewest, tweede kwartaal 2006

	Haspengouw		Limburg		Vlaams Gewest	
	Arbeids- plaatsen	vestigingen	Arbeids- plaatsen	vestigingen	Arbeids- plaatsen	vestigingen
Hotels	4,52%	3,42%	9,71%	4,86%	12,26%	5,40%
Jeugdherbergen en berghutten	0,00%	0,00%	0,12%	0,18%	0,36%	0,22%
Kampeerterrinen	0,06%	0,24%	0,80%	0,83%	0,52%	0,71%
Vakantiecentra en vakantie dorpen en overige verblijfsaccommodaties	1,43%	0,98%	20,56%	1,18%	4,99%	0,91%
Restaurants	63,24%	65,53%	48,08%	68,01%	59,90%	69,26%
Drankgelegenheden	22,90%	26,89%	13,32%	20,73%	14,83%	20,77%
Musea en monumentenzorg	4,52%	1,22%	3,40%	1,18%	3,19%	0,97%
Reisbegeleiders, gidsen en infokantoren	2,14%	1,47%	2,33%	2,07%	1,23%	0,90%
Pretparken	1,19%	0,24%	0,84%	0,24%	1,29%	0,38%
Botanische tuinen, dierentuinen en natuurparken	0,00%	0,00%	0,85%	0,71%	1,41%	0,48%
Totaal	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Bron: RSZ, eigen verwerking

Tabel 5.8. Aandeel toeristische tewerkstelling in Haspengouw ten opzichte van Limburg en het Vlaams Gewest, tweede kwartaal 2006, ingedeeld naar activiteit

	Haspengouw Aantal	Aandeel in Limburg	Aandeel in Vlaams Gewest
Hotels	76	8,61%	0,93%
Jeugdherbergen en berghutten	0	0,00%	0,00%
Kampeerterrinen	1	1,37%	0,29%
Vakantiecentra en vakantie dorpen en overige verblijfsaccommodaties	24	1,28%	0,72%
Restaurants	1.063	24,31%	2,67%
Drankgelegenheden	385	31,77%	3,91%
Musea en monumentenzorg	76	24,60%	3,58%
Reisbegeleiders, gidsen en infokantoren	36	16,98%	4,39%
Pretparken	20	26,32%	2,34%
Botanische tuinen, dierentuinen en natuurparken	0	0,00%	0,00%
Totaal	1.681	18,48%	2,53%

Bron: RSZ, eigen verwerking

Wat in tabel 5.8. meteen opvalt is het lage cijfer van de tewerkstelling in hotels in vergelijking met Limburg. Haspengouw levert slechts 8,61% van de tewerkstelling in hotels in Limburg terwijl we in tabel 3.26 zagen dat 36,46% van de Limburgse hotels in Haspengouw gelegen zijn. Een verklaring hiervoor is af te leiden uit tabel 5.9. De gemiddelde tewerkstelling per hotel is met 5,43 personen in Haspengouw de helft van deze in Limburg (10,77 personen). Uit tabel 3.31. bleek echter dat de gemiddelde capaciteit per hotel in Haspengouw en Limburg vrijwel hetzelfde is.

In Limburg is na de restaurants de toeristische tewerkstelling het hoogst in de vakantiecentra (20,56%). Dit is een activiteit die in Haspengouw niet aanwezig is. Het aantrekken van een groot vakantieoord naar de regio zou een grote bijdrage kunnen leveren in de toeristische tewerkstelling. In de Limburgse vakantieparken werkten in het tweede kwartaal van 2006 1.870 personen terwijl de gehele toeristische tewerkstelling in Haspengouw 'slechts' 1.681 is. Voor de drie besproken regio's is tewerkstelling in restaurants de belangrijkste categorie. In Haspengouw is dit percentage zoals eerder aangehaald 63,24%.

Tot slot van deze vergelijking geven we een overzicht van de gemiddelde tewerkstelling per vestiging in zowel Haspengouw, Limburg en het Vlaams gewest voor het tweede kwartaal van 2006.

Tabel 5.9. Gemiddelde tewerkstelling per vestiging in het tweede kwartaal van 2006, ingedeeld naar activiteit

	Haspengouw	Limburg	Vlaams Gewest
Hotels	5,43	10,77	11,18
Jeugdherbergen en berghutten	0,00	3,67	8,00
Kampeertreinen	1,00	5,21	3,63
Vakantiecentra en vakantieoord en overige verblijfsaccommodaties	6,00	93,50	26,97
Restaurants	3,97	3,81	4,26
Drankgelegenheden	3,50	3,46	3,51
Musea en monumentenzorg	15,20	15,45	16,21
Reisbegeleiders, gidsen en infokantoren	6,00	6,06	6,78
Pretparken	20,00	19,00	16,75
Botanische tuinen, dierentuinen en natuurparken	0,00	6,42	14,46
Gemiddeld	4,11	5,39	4,92

Bron: RSZ, eigen verwerking

Zoals hierboven reeds besproken is de gemiddelde tewerkstelling per hotel in Haspengouw de helft van deze in Limburg of het Vlaams Gewest. Voor de overige categorieën die aanwezig zijn in Haspengouw is deze verhouding ongeveer dezelfde als deze in de overige besproken gebieden.

5.3.6. Vergelijking van toeristische tewerkstelling met tewerkstelling in alle sectoren in Haspengouw in het tweede kwartaal van 2006

Zoals eerder aangehaald kunnen de gegevens voor de categorieën 'Reisbegeleiders, gidsen en infokantoren' en 'pretparken' niet ingedeeld worden naar gemeente. Deze zijn dus niet opgenomen bij de individuele gemeenten maar zitten wel in het totaal.

Tabel 5.10. Verhouding toeristische tewerkstelling ten opzichte van tewerkstelling in alle sectoren in Haspengouw in het tweede kwartaal van 2006

	Toeristisch	Totaal	Percentage
Alken	46	3.634	1,27%
Bilzen	298	6.128	4,86%
Borgloon	62	2.254	2,75%
Diepenbeek	81	5.659	1,43%
Gingelom	4	834	0,48%
Heers	28	619	4,52%
Herstappe	0	15	0,00%
Hoeselt	50	1.570	3,18%
Kortesseem	30	1.158	2,59%
Nieuwerkerken	29	872	3,33%
Riemst	133	1.760	7,56%
Sint-Truiden	460	14.842	3,10%
Tongeren	370	10.541	3,51%
Wellen	34	1.362	2,50%
Totaal	1.681	51.248	3,28%

Bron: RSZ, eigen verwerking

De toeristische tewerkstelling in enge zin maakte ongeveer 3,28% uit van de totale werkgelegenheid in Haspengouw in het tweede kwartaal van 2006. Dit lijkt op het eerste zicht een laag aantal. Hierbij dient rekening gehouden te worden dat we naar de directe tewerkstelling in de enge zin van het toerisme kijken in plaats van de ruime zin (zie bijlage 3). Een bijkomende factor waarmee rekening dient gehouden te worden is het multiplicatoreffect van de werkgelegenheid. Naast de directe tewerkstelling kunnen de toeristische uitgaven ook voor een indirect en geïnduceerd effect op de tewerkstelling in de regio zorgen (C. Cooper et. al., 2005: p.166). Zoals besproken in 4.1. en 5.1. is de berekening van een multiplicatoreffect sterk afhankelijk van de gebruikte veronderstellingen en basisdata. Op nationaal niveau kan rekening gehouden worden met de import van goederen en diensten die vereist zijn voor het aanbieden van het toeristisch product. Voor een kleine regio als Haspengouw zijn deze bedragen en verhoudingen echter niet bekend en is het niet wenselijk een exact multiplicatoreffect te berekenen voor de indirecte en geïnduceerde tewerkstelling gecreëerd door het toerisme in de streek.

5.4. Aantal zelfstandigen met help(st)ers in de Haspengouwse horeca

Tot slot van de bespreking van de toeristische tewerkstelling in Haspengouw geven we een overzicht van het aantal zelfstandigen met help(st)ers in de horeca. We gebruiken hierbij gegevens van de RSVZ. Hierbij was enkel de registratie op het einde van het jaar beschikbaar in plaats van halfjaarlijks zoals bij de RSZ. De registratie gebeurt op basis van het opgegeven adres van de verzekeringsplichtigen. Dit stemt niet noodzakelijk overeen met de plaats waar de beroepsactiviteit wordt uitgeoefend. We gaan er echter van uit dat dit van weinig invloed is op de uiteindelijke cijfers. Het aantal zelfstandige gidsen uit activiteit 63.303 en het aantal zelfstandigen in activiteit 92.332 (pretparken) kunnen we in deze bespreking niet opnemen omdat de RSVZ slechts gegevens kan meedelen per gemeente tot op twee digits in de activiteitennomenclatuur. Omwille van deze reden is een indeling naar hotels, restaurants en cafés ook niet mogelijk.

Tabel 5.11. Evolutie aantal zelfstandigen met help(st)ers in horeca (2001-2007, einde 4e kwartaal)

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	Percentage 2007
Alken	81	77	84	84	83	78	79	4,67%
Bilzen	201	196	210	222	223	220	219	12,95%
Borgloon	75	76	87	88	87	89	103	6,09%
Diepenbeek	99	113	119	128	129	124	128	7,57%
Gingelom	51	47	53	50	51	51	50	2,96%
Heers	34	35	46	46	51	53	54	3,19%
Herstappe	0	0	0	0	0	0	4	0,24%
Hoeselt	74	72	70	83	78	82	79	4,67%
Kortesseem	67	66	68	71	72	64	65	3,84%
Nieuwerkerken	30	37	41	43	42	45	44	2,60%
Riemst	106	95	108	120	134	132	136	8,04%
Sint-Truiden	327	315	344	358	350	371	379	22,41%
Tongeren	247	250	281	293	285	283	290	17,15%
Wellen	52	52	52	48	52	54	61	3,61%
Haspengouw	1.444	1.431	1.563	1.634	1.637	1.646	1.691	100%
Limburg	5.691	5.738	6.308	6.523	6.537	6.563	6.744	25,07%
Vlaams Gewest	20.086	19.631	22.587	22.495	22.186	21.896	21.867	7,73%

Bron: RSVZ, afdeling Statistiek, eigen verwerking

De gemeenten met het hoogst aantal zelfstandigen in de horeca zijn respectievelijk Sint-Truiden, Tongeren en Bilzen. Deze top-drie komt overeen met deze voor de tewerkstelling in de sector zoals we zagen in tabel 5.5.. In Haspengouw is ongeveer een vierde van het totaal aantal zelfstandigen in de Limburgse horeca. We merken bovendien dat er bijna evenveel zelfstandigen zijn dan werknemers in de Haspengouwse horeca. We zagen eerder dat het gemiddeld aantal werknemers per vestiging bijna vier is. De meeste zaken hebben dus geen personeel tewerkgesteld wat nogmaals het kleinschalige karakter van het toerisme in Haspengouw benadrukt.

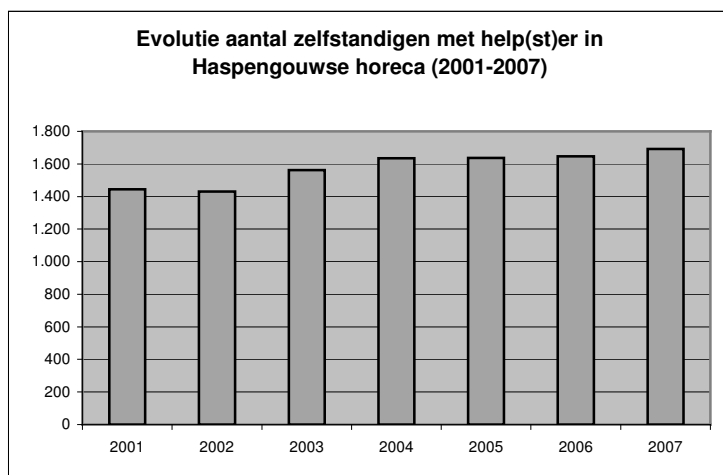
Tabel 5.12. Evolutie-index aantal zelfstandigen met help(st)ers in horeca (2001-2007, einde 4^e kwartaal)

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Alken	100	95,06	103,70	103,70	102,47	96,30	97,53
Bilzen	100	97,51	104,48	110,45	110,95	109,45	108,96
Borgloon	100	101,33	116,00	117,33	116,00	118,67	137,33
Diepenbeek	100	114,14	120,20	129,29	130,30	125,25	129,29
Gingelom	100	92,16	103,92	98,04	100,00	100,00	98,04
Heers	100	102,94	135,29	135,29	150,00	155,88	158,82
Herstappe	0	0	0	0	0	0	n.b.
Hoeselt	100	97,30	94,59	112,16	105,41	110,81	106,76
Kortesseem	100	98,51	101,49	105,97	107,46	95,52	97,01
Nieuwerkerken	100	123,33	136,67	143,33	140,00	150,00	146,67
Riemst	100	89,62	101,89	113,21	126,42	124,53	128,30
Sint-Truiden	100	96,33	105,20	109,48	107,03	113,46	115,90
Tongeren	100	101,21	113,77	118,62	115,38	114,57	117,41
Wellen	100	100,00	100,00	92,31	100,00	103,85	117,31
Haspengouw	100	99,10	108,24	113,16	113,37	113,99	117,11
Limburg	100	100,83	110,84	114,62	114,87	115,32	118,50
Vlaams Gewest	100	97,73	112,45	111,99	110,46	109,01	108,87

Bron: RSVZ, afdeling Statistiek, eigen verwerking

Wat meteen opvalt in tabel 5.12 is de grote stijging tussen 2002 en 2003. Dit is echter te verklaren door een sterke stijging in het aantal help(st)ers. Vanaf 1 januari 2003 werd namelijk het statuut van meewerkende echtgenoten ingevoerd, waardoor personen die in 2002 nog geen statuut hadden nu wel opgenomen werden in de statistieken. Een correcter beeld krijgen we dan ook door naar het aantal te kijken vanaf 2003. Voor zowel Haspengouw als Limburg merken we in de periode (2003-2007) een stijging van bijna tien procent in het aantal zelfstandigen met help(st)ers. Voor het Vlaams Gewest was eerder een kleine daling te merken.

Figuur 5.2. Evolutie aantal zelfstandigen met help(st)er in Haspengouwse horeca (2001-2007)

Bron: RSVZ, afdeling Statistiek, eigen verwerking

6. Het belang van de toeristische investeringen in Haspengouw

Volgens R. Mercken (2004: p.18) behoren investeringen tot de belangrijkste keuzes die een onderneming of organisatie kan maken. Dit geldt zowel voor op winst gerichte ondernemingen als organisaties met een sociaal doel. Investeringen vereisen vaak grote financiële inspanningen en kunnen de mogelijkheden en de werking van de onderneming of organisatie voor een lange tijd beïnvloeden (R. Mercken, 2004: p.18). A. Bull (1995: p.227) beweert dat de groei en ontwikkeling van een industrie afhankelijk is van haar mogelijkheid om opbrengst te genereren op de investering en daardoor de mogelijkheid heeft om de investering te financieren door de kapitaalmarkt en interne opbrengsten. Bij de berekening van de haalbaarheid van een investeringsproject kijkt men meestal naar de Netto Constante Waarde (NCW). Volgens R. Mercken (2004: p.79) berekent men bij de NCW-methode de huidige waarde van de kasstromen van het project door die kasstromen te verdisconteren tegen een gekende kapitaalkost. Indien de NCW negatief is wordt het project verworpen, indien positief aanvaardt (R. Mercken, 2004: p.79). Door te verdisconteren houdt men rekening met de tijdswaarde van geld. Investeringen kunnen onder verschillende vormen voorkomen. R. Mercken (2004: p.16) beschrijft hierbij enkele voorbeelden zoals vervangingsinvesteringen, investeringen ter uitbreiding van de onderneming en herfinanciering van een bestaande lening.

6.1. Investeringen in Toerisme

Volgens A. Bull (1995: p.229) zijn investeringen in de toerismesector afhankelijk van dezelfde commerciële principes als in andere sectoren. De aanbieders trachten winst te halen uit de verkoop van hun product aan de toeristen of ondersteunende sectoren en hanteren eigen normen en methodes bij de evaluatie van investeringsprojecten. A. Bull (1995: p.229) beweert dat er enkele bijkomende redenen zijn om investeringen door te voeren in de toerismesector. Deze eigenschappen kunnen het verschil maken in het al dan niet aanvaarden van een investeringsproject.

1. Veel investeringen in de toerismesector komen ook de niet-toeristen ten goede en creëren hierbij positieve externaliteiten. Een voorbeeld hiervan is het in gebruik nemen van bussen voor toeristische excursies. Naast deze hoofdreden kunnen de bussen ook gebruikt worden voor de lokale pendelaars. Projecten die ook de lokale bevolking ten goede komen krijgen dan ook vaak de steun van de overheid. Enkele voorbeelden van deze steun, zoals beschreven in P. De Groote (1999: p.193), zijn subsidies, aanpassingen van het rentetarief en de aanleg van primaire infrastructuur. De evaluatie van zulke projecten kan gebaseerd zijn op kostenbaten analyse in plaats van de gebruikelijke berekening van netto opbrengsten.

2. Toerisme kan de mogelijkheid bieden om projecten met een korte terugverdientijd op te zetten. R. Mercken (2004: p.72) omschrijft de terugverdientijd van een project als de tijd die nodig is om de oorspronkelijke investering, de uitgaande kasstromen terug te verdienen via de inkomende kasstromen van het project. De korte terugverdientijd is volgens A. Bull (1995: p.230) mogelijk doordat de toerist zelf naar de producent van het product gaat, vooral diensten consumeert en vaak vraagt naar nieuwe, niet-locatie gebonden attracties.
3. Bij investeringsprojecten in toerisme, zoals het bouwen van een hotel, wordt ook vaak gekeken naar het toekomstig gebruik het gebouw. Het gebouw kan namelijk later nog omgebouwd worden tot kantoren of appartementen. Dit geldt ook bij het in gebruik nemen van transportmogelijkheden. Bussen voor excursies of wagens van een verhuurfirma kunnen na hun leaseperiode doorverkocht worden.
4. Het betrekken van toerisme in een project dat niet meteen op toerisme gericht is zoals een residentiële woonwijk kan de doorslag geven om het project door te voeren.
5. Een factor die nadelig kan werken bij de evaluatie van een toeristisch investeringsproject is het seizoensgebonden karakter van de sector. Door de fluctuaties in de cashflows doorheen het jaar kan een project minder winstgevend zijn dan een project met constante cashflows. De reden hiervoor is de nood aan een korte termijn lening om het stille seizoen door te komen of de opportuniteitskost van middelen gespaard tijdens het hoogseizoen.

6.2. Investerings in Haspengouw

In dit onderdeel bespreken we zowel de BTW aangegeven privé-investeringen in de horecasector als de subsidies voor investeringen in toeristisch-recreatieve attracties. We maken voor de investeringen in de horeca bovendien een vergelijking met Limburg.

6.2.1. Investerings in de Haspengouwse horeca

Volgens de heer Jean-Pierre Rampel van de Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie van de FOD Economie worden op niveau van de gemeenten geen cijfers vrijgegeven gedetailleerder dan twee digits in de activiteiten nomenclatuur. Dit wil zeggen dat de besproken categorie 55 zowel data over de hotels als over de restaurants en drankgelegenheden bevat. Een bijkomende opmerking is dat de investeringen aangegeven worden per onderneming, niet per vestiging. Dit betekent dat een onderneming met vestigingen in meer dan een gewest (provincie of gemeente), het geheel van haar activiteiten aangeeft in het gewest (provincie of gemeente) waar de maatschappelijke zetel gevestigd is. Hierdoor kunnen investeringen voor vestigingen in een andere regio geregistreerd zijn in Haspengouw en omgekeerd. We gaan ervan uit dat deze

verhouding min of meer in balans is. De cijfers dienen dus niet als exact bedrag van toeristische investeringen gezien te worden. Ten slotte zullen de besproken bedragen voor Haspengouw een onderschatting zijn van het werkelijke cijfer aangezien sommige investeringen niet meegedeeld worden per gemeente omwille van het vertrouwelijke karakter. Voor de gemeente Herstappe waren geen aangegeven investeringsbedragen over de periode.

Tabel 6.1. Evolutie van BTW-aangegeven investeringen Haspengouwse horeca (2001-2007), bedragen in euro

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	gemiddeld
Alken	384.785	251.616	304.088	184.155	533.511	335.736	546.926	362.974
Bilzen	2.740.033	1.270.868	1.631.430	1.432.601	891.787	1.257.977	1.317.201	1.505.985
Borgloon	1.072.774	369.172	1.166.744	579.057	353.678	1.285.195	314.670	734.470
Diepenbeek	674.739	743.529	952.647	408.395	1.085.218	640.403	1.015.660	788.656
Gingelom	208.169	190.336	132.413	312.151	300.930	374.154	400.194	274.050
Heers	212.633	148.390	314.510	277.346	307.897	203.890	n.b.	209.238
Herstappe	0	0	0	0	0	0	0	0
Hoeselt	176.357	476.192	365.855	335.441	518.091	520.703	597.270	427.130
Kortesseem	187.359	244.277	141.220	353.002	127.602	172.995	158.872	197.904
Nieuwerkerken	194.276	164.041	127.964	134.314	287.528	233.562	229.798	195.926
Riemst	1.293.998	832.673	786.203	1.053.075	977.354	446.762	1.761.632	1.021.671
Sint-Truiden	1.895.443	2.281.027	1.740.081	2.167.820	1.622.111	1.999.898	2.479.551	2.026.562
Tongeren	2.202.608	2.369.240	2.542.875	2.788.314	2.150.871	4.016.480	2.996.706	2.723.871
Wellen	96.082	195.664	155.168	1.272.850	980.531	198.276	244.700	449.039
Totaal	11.339.256	9.537.025	10.361.198	11.298.521	10.137.109	11.686.031	12.063.180	10.917.474

Bron: FOD Economie, Algemene directie statistiek, eigen verwerking

Tabel 6.2. Evolutie-index van BTW-aangegeven investeringen Haspengouwse horeca (2001-2007)

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Alken	100	65,39	79,03	47,86	138,65	87,25	142,14
Bilzen	100	46,38	59,54	52,28	32,55	45,91	48,07
Borgloon	100	34,41	108,76	53,98	32,97	119,80	29,33
Diepenbeek	100	110,20	141,19	60,53	160,84	94,91	150,53
Gingelom	100	91,43	63,61	149,95	144,56	179,74	192,24
Heers	100	69,79	147,91	130,43	144,80	95,89	n.b.
Herstappe	0	0	0	0	0	0	0
Hoeselt	100	270,02	207,45	190,21	293,77	295,26	338,67
Kortesseem	100	130,38	75,37	188,41	68,11	92,33	84,80
Nieuwerkerken	100	84,44	65,87	69,14	148,00	120,22	118,28
Riemst	100	64,35	60,76	81,38	75,53	34,53	136,14
Sint-Truiden	100	120,34	91,80	114,37	85,58	105,51	130,82
Tongeren	100	107,57	115,45	126,59	97,65	182,35	136,05
Wellen	100	203,64	161,50	1324,75	1020,51	206,36	254,68
Totaal	100	84,11	91,37	99,64	89,40	103,06	106,38

Bron: FOD Economie, Algemene directie statistiek, eigen verwerking

Index: basisjaar 2001 = 100

In tabel 6.2. wordt aangetoond dat het totaalbedrag van de investeringen in de horecasector van de Haspengouwse gemeenten sterk kan verschillen van jaar tot jaar. Een voorbeeld hiervan is de gemeente Bilzen tussen het jaar 2001 en 2002. Tussen beide jaren is het bedrag aan investeringen meer dan gehalveerd. Vanaf 2002 is dit bedrag terug redelijk constant. Deze fluctuaties zijn minder sterk terug te vinden in de totaalbedragen voor de gehele regio. Een verklaring hiervoor is het beperkt aantal aangiften per gemeente. Een grote investering in één of meerdere horeca zaken kan ervoor zorgen dat er een groot verschil is tussen de verschillende jaren. Omwille hiervan geven we in tabel 6.1. en tabel 6.3. een gemiddeld percentage voor de besproken periode in plaats van enkel het laatste jaar om te bepalen in welke gemeenten het meest geïnvesteerd wordt.

Tabel 6.3. Percentages totaalbedragen BTW-aangegeven investeringen in Haspengouwse horeca (2001-2007)

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	Gemiddeld
Alken	3,39%	2,64%	2,93%	1,63%	5,26%	2,87%	4,53%	3,32%
Bilzen	24,16%	13,33%	15,75%	12,68%	8,80%	10,76%	10,92%	13,77%
Borgloon	9,46%	3,87%	11,26%	5,13%	3,49%	11,00%	2,61%	6,69%
Diepenbeek	5,95%	7,80%	9,19%	3,61%	10,71%	5,48%	8,42%	7,31%
Gingelom	1,84%	2,00%	1,28%	2,76%	2,97%	3,20%	3,32%	2,48%
Heers	1,88%	1,56%	3,04%	2,45%	3,04%	1,74%	0,00%	1,96%
Herstappe	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
Hoeselt	1,56%	4,99%	3,53%	2,97%	5,11%	4,46%	4,95%	3,94%
Kortesseem	1,65%	2,56%	1,36%	3,12%	1,26%	1,48%	1,32%	1,82%
Nieuwerkerken	1,71%	1,72%	1,24%	1,19%	2,84%	2,00%	1,90%	1,80%
Riemst	11,41%	8,73%	7,59%	9,32%	9,64%	3,82%	14,60%	9,30%
Sint-Truiden	16,72%	23,92%	16,79%	19,19%	16,00%	17,11%	20,55%	18,61%
Tongeren	19,42%	24,84%	24,54%	24,68%	21,22%	34,37%	24,84%	24,85%
Wellen	0,85%	2,05%	1,50%	11,27%	9,67%	1,70%	2,03%	4,15%
Totaal	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Bron: FOD Economie, Algemene directie statistiek, eigen verwerking

Ondanks de verschillen in investeringsbedragen die kunnen optreden in de gemeenten tussen de verschillende jaren kunnen we uit tabel 6.3. toch afleiden in welke gemeenten het meest geïnvesteerd wordt. De top-drie gemeenten op gebied van investeringen komt overeen met de gemeenten met de hoogste omzet in de horeca zoals berekend in tabel 4.2. Volgens S. Wahab (1997: p.60) is er een duidelijke link tussen toeristische uitgaven uit het verleden, heden en toekomst en de investeringen. Zonder uitgaven zijn investeringen niet mogelijk en investeringen kunnen op hun beurt zorgen voor extra inkomsten. Deze verhoudingen werden ook nagegaan in ons beperkt onderzoek bij restauranthouders zoals besproken in 4.4.2..

Tabel 6.4. Evolutie van Investerings Restaurants en Hotels (BTW-aangiften) in Haspengouw (2001-2007), bedragen in euro

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Totaalbedrag investeringen	11.339.256	9.537.025	10.361.198	11.298.521	10.137.109	11.686.031	12.063.180
Aantal aangiften	1.029	1.001	997	1.002	1.027	1.018	987
Investering/aangifte	11.020	9.527	10.392	11.276	9.871	11.479	12.222

Bron: FOD Economie, Algemene directie statistiek, eigen verwerking

Tabel 6.4. geeft de evolutie sinds 2001 weer van de totale investeringen en het aantal aangiften in de horecasector van Haspengouw. We merken een kleine stijging van het totaalbedrag over deze periode maar meer opvallend zijn de fluctuaties tussen de bedragen per investering. Het aantal aangiften is redelijk constant over de afgelopen zeven jaren.

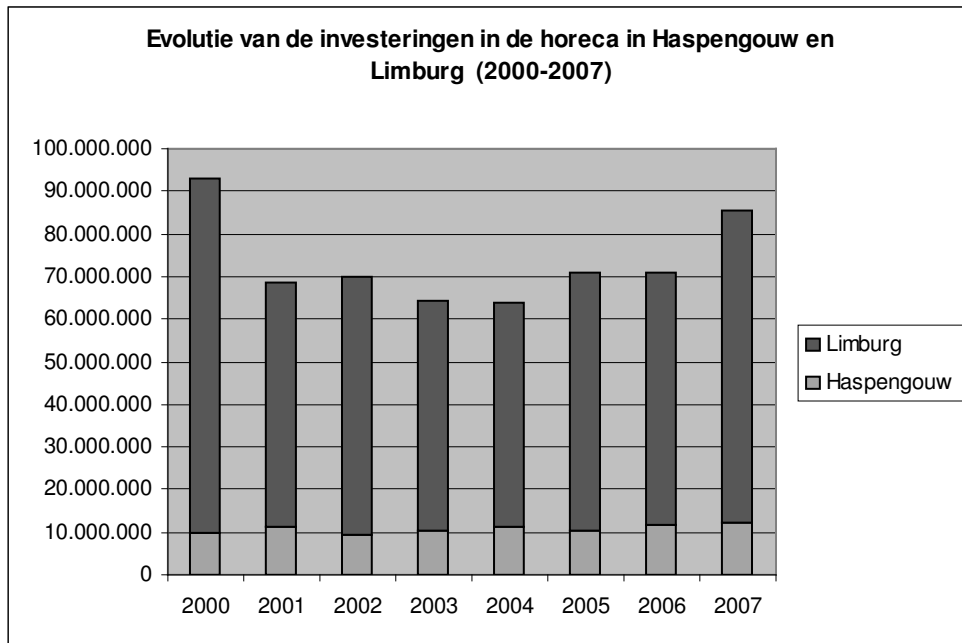
Tot slot van de bespreking van de investeringen in de Haspengouwse horeca geven we een vergelijking tussen Haspengouw en Limburg. In deze evolutie werd ook het jaar 2000 opgenomen om aan te tonen dat op gebied van investeringen niet altijd een vaste trend waar te nemen is.

Tabel 6.5. Evolutie van investeringen Restaurants en Hotels Haspengouw t.o.v. Limburg (2001-2007)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Haspengouw	9.692.890	11.339.256	9.537.025	10.361.198	11.298.521	10.137.109	11.686.031	12.063.180
Limburg	83.067.361	57.114.541	60.255.241	53.749.898	52.507.137	60.741.877	59.008.905	73.564.610
Haspengouw/Limburg	11,67%	19,85%	15,83%	19,28%	21,52%	16,69%	19,80%	16,40%

Bron: eigen verwerking gegevens FOD Economie, Algemene directie statistiek

Figuur 6.1. Evolutie van de investeringen in de horeca in Haspengouw en Limburg (2001-2007)

Bron: eigen verwerking gegevens FOD Economie, Algemene directie statistiek

Net als in Haspengouw fluctueren de bedragen in de gehele provincie tussen de besproken jaren. Zoals in de inleidingen aangehaald gaan investeringen vaak over grote bedragen. Door het beperkt aantal aangiften kan één grote investering in een bepaald jaar voor een groot verschil zorgen. Over het algemeen levert Haspengouw echter bijna 20% van de totale investeringen in de Limburgse horecasector voor de besproken periode, met uitzondering van het jaar 2000. In Haspengouw bleven de bedragen eerder op gelijke hoogte terwijl in Limburg tussen de verschillende jaren vaak zeer grote verschillen waren in het totaalbedrag van de investeringen in de horecasector.

6.2.2. Gesubsidieerde investeringen van toeristisch-recreatieve projecten

Volgens P. De Groot (1999: p.261) bestaat de toeristische attractiviteit uit twee soorten, namelijk het oorspronkelijk aanbod of natuurlijk attractieapparaat en het afgeleid aanbod of het man-made-attractieapparaat. Samen vormen deze het toeristisch patrimonium. In Haspengouw is onder andere het landschap met de vele fruitbomen te beschouwen als natuurlijke attractie. Uit een recent onderzoek in opdracht van Toerisme Limburg naar aanleiding van de Tv-serie 'Katarakt' bleek dat dit een van de belangrijkste redenen is om naar de regio te komen. Hiernaast beschikt Haspengouw over een uitgebreid man-made-attractieapparaat. Enkele voorbeelden hiervan zijn de abdijzite van Sint-Truiden, het Gallo-Romeins museum te Tongeren, de Landcommanderij Alden Biesen te Bilzen en het fietswegennetwerk over de hele regio. Om deze vorm van toeristische attracties te onderhouden zijn investeringen nodig, al dan niet gesubsidieerd door de overheid. De cijfergegevens in tabel 6.6. zijn voor toeristisch recreatieve projecten in Haspengouw waarvoor Toerisme Vlaanderen een subsidie uitdeelt. De gedetailleerde lijst van deze investeringen is terug te vinden in bijlage 4.

Volgens Els Brouwers, coördinator toeristisch-recreatieve projecten bij Toerisme Vlaanderen is het subsidiebedrag meestal 60% van de investering maar dit percentage kan ook lager liggen. De subsidies zijn voor projecten die het primaire toeristische aanbod en de toeristische infrastructuur ten goede komen met uitzondering van de logies. Het type projecten is hierbij zeer uiteenlopend. Voorbeelden gaan van aanbrengen van signalisatie voor toeristische bezienswaardigheden en het plaatsen van toeristische informatiezuilen tot het aanleggen van wandelpaden en het restaureren, herinrichten en ontsluiten van historische gebouwen. Het project 'Atrium Vrijthof' te Tongeren dat in deze lijst opgenomen is zou uiteindelijk niet doorgedaan zijn. Volgens Els Brouwers is de subsidie voor dit project echter nog niet uitbetaald door Toerisme Vlaanderen. Moest dit wel het geval zijn mag de gemeente waar de subsidie aan toegekend is het geld enkel gebruiken voor exact hetzelfde project met dezelfde doelstellingen en functies maar dan op een andere locatie. Het bedrag zou eventueel ook teruggevorderd kunnen worden.

Tabel 6.6. Evolutie gesubsidieerde toeristisch recreatieve projecten in Haspengouw (2000-2008)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Totaalbedrag	123.946	1.045.284	1.028.431	535.786	1.267.499	350.333	1.716.666	1.411.665	46.833
Bedrag subsidie	74.368,06	507.148,74	517.232	321.472	313.620	210.200	946.200	847.000	28.100
Aantal projecten	1	2	9	5	3	3	7	5	2

Bron: Toerisme Vlaanderen, afdeling toeristisch-recreatieve projecten, eigen verwerking

Doordat het aantal gesubsidieerde projecten zeer beperkt is variëren de totaalbedragen sterk van jaar tot jaar. Het is dus niet mogelijk een bepaalde trend terug te vinden in de evolutie van 2000-2008. Opvallend hierbij is dat het vaak om zeer grote bedragen gaat. Zoals gezien kan worden in bijlage 4 zijn dit vaak projecten ter ontsluiting of opening van toeristische attracties.

7. Besluit, beperkingen en aanbevelingen

7.1. Algemeen besluit

In deze masterproef gingen we na wat de economische impact is van het toerisme in Haspengouw. Hierbij werd zowel gekeken naar het belang van het verblijfstoerisme in de regio als naar het belang van de bestedingen, tewerkstelling en investeringen in de toeristische activiteiten.

Het verblijfstoerisme in Haspengouw is op jaarbasis goed voor bijna 70.000 aankomsten en meer dan 150.000 overnachtingen. In vergelijking met de gehele provincie Limburg zijn dit nog kleine aantallen maar het verblijfstoerisme is de laatste jaren sterker gestegen dan in zowel Limburg als het Vlaams Gewest. Op basis van de gemiddelde uitgaven zoals bepaald in een onderzoek naar aanleiding van de invloed van de Tv-serie 'Katarakt' zou het verblijfstoerisme zorgen voor een omzet van ongeveer €10.000.000 in de Haspengouwse toerismesector. Indien we hierbij ook de uitgaven van de dagjestoeristen en de lokale bevolking in de toeristische activiteiten in enge zin opnemen komen we op een directe omzet van meer dan €130.000.000 per jaar. De toerismesector creëert een directe werkgelegenheid van ongeveer 1.700 personen waarvan 90% in de horeca en er zijn nog eens bijna 1.700 zelfstandigen met help(st)er actief in deze belangrijke toeristische activiteit. In de horeca wordt jaarlijks voor ongeveer €12.000.000 geïnvesteerd in de regio. Hiernaast wordt jaarlijks tot meer dan €1.000.000 geïnvesteerd in het onderhouden van de attracties en infrastructuur ter ondersteuning van het toerisme. Bij deze drie indicatoren wordt in dit onderzoek niet gekeken naar de indirecte en geïnduceerde invloed. Verwacht wordt dan ook dat de impact van het toerisme op de Haspengouwse economie groter is dan deze cijfers doen vermoeden.

7.2. De economische impact van toerisme op een economie

Het toerisme is een sector die op vrijwel alle aspecten van het inkomen in een land of regio zijn invloed kan nalaten. De bestedingen die in de verschillende toeristische activiteiten gedaan worden hebben zowel hun invloed op het inkomen als de tewerkstelling en de investeringen. In een open economie wordt bovendien de betalingsbalans beïnvloed door de import en export van het toeristisch product. Naast de directe invloed op de aanbieders van toerisme kan er zich ook een indirecte en geïnduceerde invloed voordoen in sectoren die niet meteen aan toerisme gerelateerd worden. We denken hierbij onder andere aan toeleveranciers, marktonderzoeksbureaus en overheden. Deze bijkomende impact neemt toe naarmate de productie van deze ondersteunende goederen en diensten kan gebeuren in het bestudeerde gebied in plaats van geïmporteerd te worden.

De impact die het toerisme heeft op een economie is echter niet enkel afhankelijk van de uitgaven van de toerist of de vraagzijde. De mate van deze invloed is vaak afhankelijk van de aard van de aanbodzijde. De factoren die dit bepalen zijn onder andere de voorraad aan hulpmiddelen zoals de infrastructuur en het attractie-apparaat, technologische kennis, politieke stabiliteit, de houding ten opzichte van de sector en de wil tot investeren in het toerisme.

7.3. Het belang van het verblijfstoerisme in Haspengouw

Het verblijfstoerisme in Haspengouw heeft op een korte periode een hele evolutie doorgemaakt. Op iets meer dan dertig jaar is bijna een vertienvoudiging te merken in het aantal overnachtingen. Zelfs de afgelopen vijftien jaar is in dit aantal bijna een verdubbeling geweest en te verwachten is dan ook dat deze trend zich nog verder zet.

Het verblijfstoerisme in Haspengouw lijkt geconcentreerd te zijn in vier van de veertien gemeenten, namelijk Borgloon, Riemst, Sint-Truiden en Tongeren. Samen werden in deze gemeenten in 2007 73,07% van het aantal aankomsten geregistreerd. In dit jaar leverde Haspengouw een aandeel van 6,43% van het totaal aantal aankomsten in Limburg en 1,02% in het Vlaams Gewest. Over de beleidsperiode 2001-2006 en 2007 maakte het aantal aankomsten in Haspengouw een stijging van 29,69% tegenover 8,96% in Limburg en 10,99% in het Vlaams Gewest. Het belangrijkste verblijfsmotief in zowel Haspengouw (60,72% in 2007), Limburg (85,78% in 2007) en het Vlaams Gewest (76,16% in 2007) is ontspanning. De logiesvorm met het meest aantal aankomsten was in 2007 in zowel Haspengouw (86,06%) als het Vlaams Gewest (65,91%) hotels, terwijl dit in Limburg de vakantieparken (43,16%) zijn tegenover 31,78% in hotels. De aanwezigheid van grote vakantieparken in het noorden van de provincie is de verklaring voor het lage aandeel dat Haspengouw levert in de aankomsten van Limburg. Haspengouw is tenslotte vooral in trek bij Belgische verblijfstoeristen (66,34%) terwijl in Limburg en het Vlaams Gewest deze verhouding ten opzichte van buitenlandse toeristen eerder gelijk is op gebied van aantal aankomsten.

Bij de analyse van het aantal overnachtingen zien we gelijkaardige verhoudingen zoals bij het aantal aankomsten. In Borgloon (13,32%), Riemst (15,62%), Sint-Truiden (19,52%) en Tongeren (20,20%) werden de meeste overnachtingen geregistreerd in de regio in 2007. De stijging over de periode 2001-2007 was sterker in Haspengouw (26,04%) dan Limburg (0,74%) en het Vlaams Gewest (2,45%). In verhouding met Limburg en het Vlaams Gewest leverde Haspengouw respectievelijk 3,99% en 0,85% van het totaal aantal overnachtingen in 2007. Ontspanning (57,59%) was in 2007 op basis van het aantal overnachtingen het belangrijkste verblijfsmotief, hotels (76,11%) de belangrijkste logiesvorm en Belgische toeristen lieten 65,52% van de overnachtingen registreren in Haspengouw.

De gemiddelde verblijfsduur in Haspengouw was 2,23 nachten in 2007. Dit is een stuk lager dan in Limburg (3,58 nachten) en iets lager dan het Vlaams Gewest (2,65 nachten). Het grote verschil tussen Haspengouw en de gehele provincie komt door de lange gemiddelde verblijfsduur in de Limburgse vakantieparken (4,15 nachten in 2007). Belgische toeristen (2,41 nachten) verblijven ten slotte iets langer in Haspengouw dan buitenlandse (2,18 nachten).

Om aan de gestegen vraag naar het verblijfstoerisme in Haspengouw te voldoen moet er ook voorzien worden in voldoende capaciteit. Het aantal logies is tussen 2002 en 2007 met 45,19% toegenomen en de totale capaciteit met 18,38%.

7.4. Het belang van de toeristische bestedingen in Haspengouw

Toeristische bestedingen kunnen een direct, indirect en geïnduceerd effect hebben op een economie. De indirecte en geïnduceerde effecten kunnen nagegaan worden op basis van multiplicatoren. In dit onderzoek zijn we voornamelijk de impact van het directe effect nagegaan.

De gemiddelde uitgave van een verblijfstoerist in Haspengouw bedraagt ongeveer €73,84. Indien we dit bedrag vermenigvuldigen met het aantal overnachtingen in 2007 komen we op een totaalbedrag van €11.340.864, waarvan €9.494.571,40 (ongeveer 83,72%) naar de horecasector zou gaan. Zoals in de inleiding van dit onderzoek werd gesteld beschouwen we de bezoeken van de lokale bevolking aan de restaurants en cafés ook onder de definitie van toerisme. Indien we deze doelgroep ook opnemen komen we op een totaalbedrag van €129.768.157 directe toeristische uitgaven in de horeca in 2007.

Om de impact van de bestedingen van toeristen van buiten Haspengouw op de horecasector na te gaan werd een beperkt onderzoek gedaan bij de Haspengouwse restaurantuitbaters. Hieruit bleek dat bij de ondervraagde restaurants het aandeel toeristen van buiten de regio eerder beperkt is. Hun bestedingen zouden ook niet veel invloed hebben op personeels- en investeringsbeslissingen. Wel zouden de meeste ondervraagde zaakvoerders bereid zijn investeringen te doen om meer toeristen van buiten Haspengouw aan te trekken.

Naast de bestedingen in de horeca kunnen ook de uitgaven aan attracties, publicaties en streekproducten van belang zijn. In 2008, het jaar volgend op de Tv-serie 'Katarakt' over een Haspengouws fruitteeltbedrijf, werd bij het toeristisch infokantoor van Sint-Truiden een omzet van €475.274 gerealiseerd.

7.5. Het belang van de toeristische tewerkstelling in Haspengouw

Toerisme is een arbeidsintensieve sector die de mogelijkheid heeft om een grote verscheidenheid aan jobs te creëren, gaande van ongeschoolde werkkrachten tot het hoogste niveau van kaderpersoneel.

In Haspengouw werden op het einde van het tweede kwartaal van 2006 1.681 mensen tewerkgesteld in toeristische activiteiten in de enge zin. Ongeveer 90% hiervan zijn jobs in de horecasector. Van deze personen is meer dan de helft tewerkgesteld in de gemeenten Tongeren en Sint-Truiden. Sinds de vroegst beschikbare data uit 1979 is de werkgelegenheid in de horeca steeds toegenomen hoewel de stijging sinds 1995 eerder gestaag verloopt. De overige 10% of 157 personen van de toeristische tewerkstelling in enge zin in Haspengouw in het tweede kwartaal van 2006 is onder andere in infokantoren, attracties, rondleidingen en musea. Uit een eigen beperkt onderzoek bij de toeristische infokantoren bleek dat dit cijfer bijna 300 zou zijn, waarvan echter veel personen niet voltijds zijn tewerkgesteld zoals zelfstandige gidsen en vrijwilligers. In vergelijking met Limburg is de Haspengouwse toeristische tewerkstelling 18,48% en met het Vlaams Gewest 2,52%. Een reden voor het eerder lage aandeel dat Haspengouw levert is de aanwezigheid van grote vakantiedorpen in het noorden van de provincie. In deze categorie, die onbestaande is in Haspengouw, werkten in het tweede kwartaal van 2006 1.870 personen in Limburg. De toeristische tewerkstelling in Haspengouw maakt ongeveer 3,28% uit van de volledige werkgelegenheid in alle sectoren in de regio. Hierbij dient vermeld te worden dat we naar het toerisme in de enge zin kijken in plaats van de ruime zin en dat het indirect en geïnduceerd effect van het toerisme op de tewerkstelling niet opgenomen is in dit aantal. Bovendien blijkt ook dat de meerderheid van de vestigingen geen personeel in dienst heeft. Naast de werknemers verwierven in 2007 1.691 zelfstandigen met help(st)ers een inkomen uit de horeca in de regio.

7.6. Het belang van de toeristische investeringen in Haspengouw

Investeringen zijn vaak significante bedragen die het succes van een onderneming voor een lange tijd kunnen beïnvloeden. De principes die hierbij gehanteerd worden zijn voor vrijwel enkel sector gelijkaardig. De beslissing tot aanvaarding van toeristische investeringsprojecten kan echter door enkele bijkomende factoren beïnvloed worden. Hierbij denken we onder andere aan positieve en negatieve externaliteiten en de mogelijkheid tot het hergebruiken van bijvoorbeeld gebouwen met een oorspronkelijk toeristisch oogmerk.

In 2007 bedroeg het totaal aan investeringen in de Haspengouwse horeca €12.063.180. In vergelijking met Limburg (€73.564.610) is dit 16,40%. Het gemiddelde investeringsbedrag voor de 1.018 aangiften was in 2007 €11.479. Door het beperkt aantal aangiften en de vaak grote

verschillen die kunnen optreden bij investeringsbedragen kunnen we niet met duidelijk stellen dat er een toename waar te nemen is in de investeringen. Dit is nog meer te merken indien we kijken naar de subsidiering van toeristisch-recreatieve projecten. Voor de periode 2000-2008 ligt het aantal projecten tussen de een en negen per jaar met jaarlijkse totaalbedragen gaande van €46.833 tot €1.716.666.

7.7. Beperkingen van dit onderzoek

Zoals aangehaald in het algemeen besluit wordt in dit onderzoek niet nagegaan wat het indirecte en geïnduceerde effect is van het toerisme op de Haspengouwse economie. De reden hiervoor is de moeilijke bepaling van correcte multiplicatoren. De correctheid hiervan is vaak afhankelijk van de nauwkeurigheid van veronderstellingen en andere berekeningen zoals vraag- en aanbodelasticiteiten. Doordat deze voor een kleine regio als Haspengouw moeilijk te bepalen zijn verkozen we hier niet op in te gaan om vage predicties te vermijden. Dit houdt echter in dat de berekende economische impact van de toerismesector een onderschatting is van de werkelijkheid.

Over de definitie van toerisme is vaak onduidelijkheid over welke sectoren, personen en situaties erin kunnen opgenomen worden. Specifiek voor dit onderzoek slaat dit op de beslissing om de restaurantbezoeken van de Haspengouwse bevolking al dan niet op nemen in de definitie van het toerisme. Zoals beschreven in de inleiding voldoet deze categorie volgens ons echter aan de basiskenmerken van het toerisme. Door het opnemen ervan krijgen we echter volgens sommige engere definities een grote overschatting van de economische impact van de sector.

Net zoals de bespreking van het verblijfstoerisme hadden we graag een overzicht gegeven van het dagtoerisme in Haspengouw. Dit bleek echter niet mogelijk door de schaarse informatie hieromtrent. De economische impact van deze toeristen is echter wel opgenomen in de totale bestedingen, tewerkstelling en investeringen.

Zoals beschreven in dit onderzoek is het vrijwel onmogelijk de economische impact van toeristen van buiten de regio en deze van de lokale bevolking als toerist in eigen regio te scheiden. In ons eigen beperkt onderzoek probeerden we dit toch te doen. De bepaling is echter zeer subjectief waardoor de survey eerder ter aanvulling dient op reeds bepaalde resultaten dan op basis ervan de werkelijke impact te berekenen. Naast de vage bepaling is er het probleem van de beperkte populatie van restaurants en het bijhorende lage aantal respondenten. Hier bovenop zijn de verschillen tussen de restaurants vaak groot door ligging, prijsklasse, uitstraling, etc.. Door deze factoren is veralgemening van de bekomen resultaten naar de gehele populatie niet mogelijk met dit onderzoek.

7.8. Aanbevelingen voor verder onderzoek

Tijdens het werken aan dit onderzoek vielen ons enkele aspecten op die binnen het vakgebied voor Haspengouw verder onderzocht kunnen worden op basis van deze thesis. De onderwerpen wijken echter te ver af van de kern van deze eindverhandeling om erin opgenomen te worden.

Bij de bespreking van het verblijfstoerisme viel op dat Haspengouw in het aantal aankomsten en overnachtingen wat achterwege blijft in vergelijking met de overige Limburgse regio's. De verklaring hiervoor is het hoge aantal verblijfsnachten in de logiesvorm vakantieparken. In de rest van Limburg is de werkgelegenheid in deze categorie zelfs hoger dan de volledige toeristische tewerkstelling in Haspengouw. Hierbij raden we dan ook een haalbaarheidsstudie aan van het aantrekken van een groot vakantiepark naar Haspengouw. Hier is in het verleden reeds sprake van geweest, onder andere volgens Limburgs gedeputeerde voor Toerisme Sylvain Sleyden heeft Haspengouw nood aan een bungalowpark te Heers in het kader van 'Katarakt'. Persoonlijk zijn we het ermee eens dat een vakantiepark een bijdrage kan leveren in de Haspengouwse toerismesector en economie maar dan eerder niet in het kader van 'Katarakt'. De Tv-serie bleek een goede invloed te hebben op de sector maar volgens ons kan men de populariteit van de serie niet blijven gebruiken om toeristen naar de regio te trekken.

Uit de analyse van de toeristische werkgelegenheid bleek op dat in de Haspengouwse hotels de helft minder personen tewerkgesteld dan in Limburg en het Vlaams Gewest terwijl de gemiddelde capaciteit voor de besproken gebieden vrijwel hetzelfde is. Een mogelijk onderwerp tot onderzoek zou de werkdruk of de organisatie in de Haspengouwse hotels kunnen zijn. Dit is een onderwerp dat echter iets minder aanleunt bij het toeristisch vakgebied.

In het hoofdstuk over het verblijfstoerisme wordt in dit onderzoek niet ingegaan op bedrijfseconomische aspecten als winstgevendheid, bezettingsgraad, etc.. Een onderzoek over het succes van Haspengouwse verblijfsinrichtingen zou jonge ondernemers kunnen aanzetten tot het opstarten van een zaak in de regio en hierbij bijdragen aan de gehele toeristische sector en lokale economie van Haspengouw.

Bronnenlijst

Boeken

Begg, D. et al., 2003, *Economics 7th edition*, McGraw-Hill Education, Berkshire, 552 blz.

Broeckmans, J., 2004, *Methoden van onderzoek en rapportering*, syllabus Universiteit Hasselt, 212 blz.

Bull, A., 1995, *The Economics of Travel and Tourism 2nd edition*, Longman, Melbourne, 267 blz.

Cooper, C., Fletcher, J., Fyall, A., 2005, *Tourism principles and practice 3rd edition*, Pearson, Harlow, 810 blz.

Davidson, R., 1989, *Tourism*, Pitman Publishing, London, 199 blz.

De Brabander, G., 1992, *Toerisme en economie*, Garant, Leuven, 252 blz.

Frederix, E. & Iven, J., 1980, *Het toerisme in Limburg: voorbereiding van een strategie-georiënteerd dossier*, Economische Hogeschool Limburg, Diepenbeek, 262 blz.

De Groote, P., 1999, *Panorama op toerisme. Handboek toerisme management in een internationaal perspectief*, Garant, Leuven-Apeldoorn, 341 blz.

Hall, C.M. en Page, S.J., 2002, *The geography of tourism and recreation 2nd edition*, Routledge, London, 400 blz.

Harris, R et al., 2002, *Sustainable tourism, a global perspective*, Buttersworth-Heinemann, Burlington, 312 blz.

Holthof, C., 2002, *Bedrijfseconomie voor de hotelsector*, Garant, Leuven, 160 blz.

Lockwood, A., et al., 2001, *Tourism and Hospitality in the 21st century*, Buttersworth-Heinemann, Burlington, 324 blz.

Mathieson, A. & Wall, G., 1982, *Tourism: economic, physical and social impacts*, Longman, New York, 208 blz.

Mercken, R., 2004, *De investeringsbeslissing*, Garant, Antwerpen, 350 blz.

Pearce, D., 1989, *Tourist Development 2nd edition*, Longman, Essex, 342 blz.

Saunders, M., Lewis, P. & Thornhill, A., 2003, *Research methods for business students 3rd edition*, Financial Times/Prentice Hall, London, 528 blz.

Smith, L.J., S., 1989, *Tourism analysis*, Longman, Essex, 312 blz.

Van Harssel, J., 1986, *Tourism: an exploration 2nd edition*, National publishers of the Black Hills inc., Elmsford, NY, 374 blz.

Vanhove, N., 2005, *The economics of tourism destinations*, Elsevier, Amsterdam, 251 blz.

Wahab, S., Pigram, J.J., 1997, *Tourism, development and growth: the challenge of sustainability*, Routledge, London, 302 blz.

World Tourism Organisation (UNWTO), 1994, *National and regional tourism planning*, Routledge, London, 249 blz.

Rapporten

Bogaerts, J., Van der Goten, B., *Vergelijkende studie tussen de economische impact van de Ethias Arena/Grenslandhallen en Kortrijk Xpo op respectievelijk Hasselt en Kortrijk*, thesis Universiteit Hasselt, 211 blz.

Minister Geert Bourgeois, 2004, *Beleidsnota Toerisme 2004-2009*, 88 blz.

European Environment Agency, 2001, *Indicator fact sheets signals 2001*, EEA

Eurostat, 2008, *Europe in figures, Eurostat yearbook 2008*, Eurostat

Goffin, D., et. al., 2009, *Invloed van toerisme op leefbaarheid niet-stedelijke gebieden*, Resource Analysis, Antwerpen

GOM Limburg, 1983, *Het Limburgs toerisme in cijfers*, GOM Limburg, Hasselt

Haesen, P.-J., 2008, *Economische impact van de nieuwe badplaatsen in de Franse Languedoc-Roussillon*, thesis Universiteit Hasselt, 159 blz.

Hendriks, S., 2006, *Economisch-geografische analyse van jachthaven en toerisme op de binnenvaart*, thesis Universiteit Hasselt, 120 blz.

Peumans, D., 2006, *Economisch-geografische analyse van het industrieel toerisme in Limburg*, thesis Universiteit Hasselt, 126 blz.

Spitz, M., 2008, *De economische waarde van de aansluiting van het Vijvergebied Midden-Limburg aan de Abdijsite van Herckenrode*, thesis Universiteit Hasselt, 145 blz.

Toerisme Limburg, 2007, *Jaarverslag 2007*, Willy Orlandini, Genk, 60 blz.

Toerisme Limburg, 2007, *Strategisch toeristisch actieplan 2007-2012 samenvatting*, Willy Orlandini, Genk, 16 blz.

Toerisme Limburg, 2007, *Toeristische kerncijfers 2007*, Willy Orlandini, Genk, 20 blz.

Toerisme Sint-Truiden, *Budget- en actieplan 2009*, 2009, Sint-Truiden

Toerisme Sint-Truiden, *Jaarverslag 2008*, 2009, Sint-Truiden

Toerisme Sint-Truiden, 2007, *Toeristisch Strategisch actieplan 2007-2013*, Sint-Truiden

Vanreeth, K., 2006, *Economische impact van evenementen in Leuven*, thesis Universiteit Hasselt, 209 blz.

Steunpunt Buitenlands Beleid, Toerisme en Recreatie, *Te gast in Vlaanderen, Logiesaanbod 2002-2006*, 2007, Katholieke Universiteit Leuven, Leuven, 170 blz.

Steunpunt Buitenlands Beleid, Toerisme en Recreatie, *De toeristische werkgelegenheid, gecorrigeerde werkgelegenheid in de toeristische kernsectoren*, 2005, Katholieke Universiteit Leuven, Leuven, 21 blz.

UNWTO, *Tourism Highlights 2008*, World Tourism Organisation

Websites

ERVS Limburg, *Economisch weefsel (online)*, beschikbaar op:

<URL:http://www.ersvlimburg.be/content/content/record.php?ID=71&s_navID=39>

NIS/FOD Economie, *Nationaal Instituut voor de Statistiek (NIS)/ FOD Economie, Algemene Directie Statistiek en economische informatie (online)*, beschikbaar op:

<URL: http://www.statbel.fgov.be/home_nl.asp>

Resto.be, *Alle restaurants van België (online)*, beschikbaar op:

<URL: <http://www.resto.be/ware/index.jsp?lg=NL>>

Steunpunt buitenlands beleid, toerisme en recreatie, *Toerisme research papers (online)*, beschikbaar op:

<URL:<http://www.kuleuven.be/steunpunttoerisme/main/publicaties>>

Studiecel Limburg, *Limburg.be – Cijferkorven (online)*, beschikbaar op:

<URL: <http://www.limburg.be/eCache/INT/20/768.html>>

Studiedienst van de Vlaamse Regering, *Excel-tabellen (online)*, beschikbaar op:

<URL: <http://www4.vlaanderen.be/dar/svr/Cijfers/Pages/Excel.aspx>>

Toerisme Limburg, *Toerisme Limburg (online)*, beschikbaar op:

<URL:<http://www.toerismelimburg.be/exec/110104/2901>>

Toerisme Haspengouw, *Toerisme Haspengouw (online)*, consulteerbaar op:

<URL:<http://www.haspengouw.be/cities.php>>

Toerisme Vlaanderen, *Toerisme in cijfers 2007 (online)*, consulteerbaar op:

<URL:<http://www.toerismevlaanderen.be/showpage.asp?iPageID=488>>

Toerisme Vlaanderen, *Toeristisch recreatieve projecten (online)*, consulteerbaar op:

<URL:<http://www.toerismevlaanderen.be/showpage.asp?iPageID=120>>

FOD Economie, *Horeca (online)*, consulteerbaar op:

<URL:http://www.statbel.fgov.be/figures/d73_nl.asp#1>

Diversen

Toerisme Limburg, 2008, *Haspengouw, pluk de betovering*, Willy Orlandini, Genk, 100 blz.

Persbericht Toerisme Limburg, *Helpt meer overnachtingen door tv-serie 'Katarakt'*, 2008

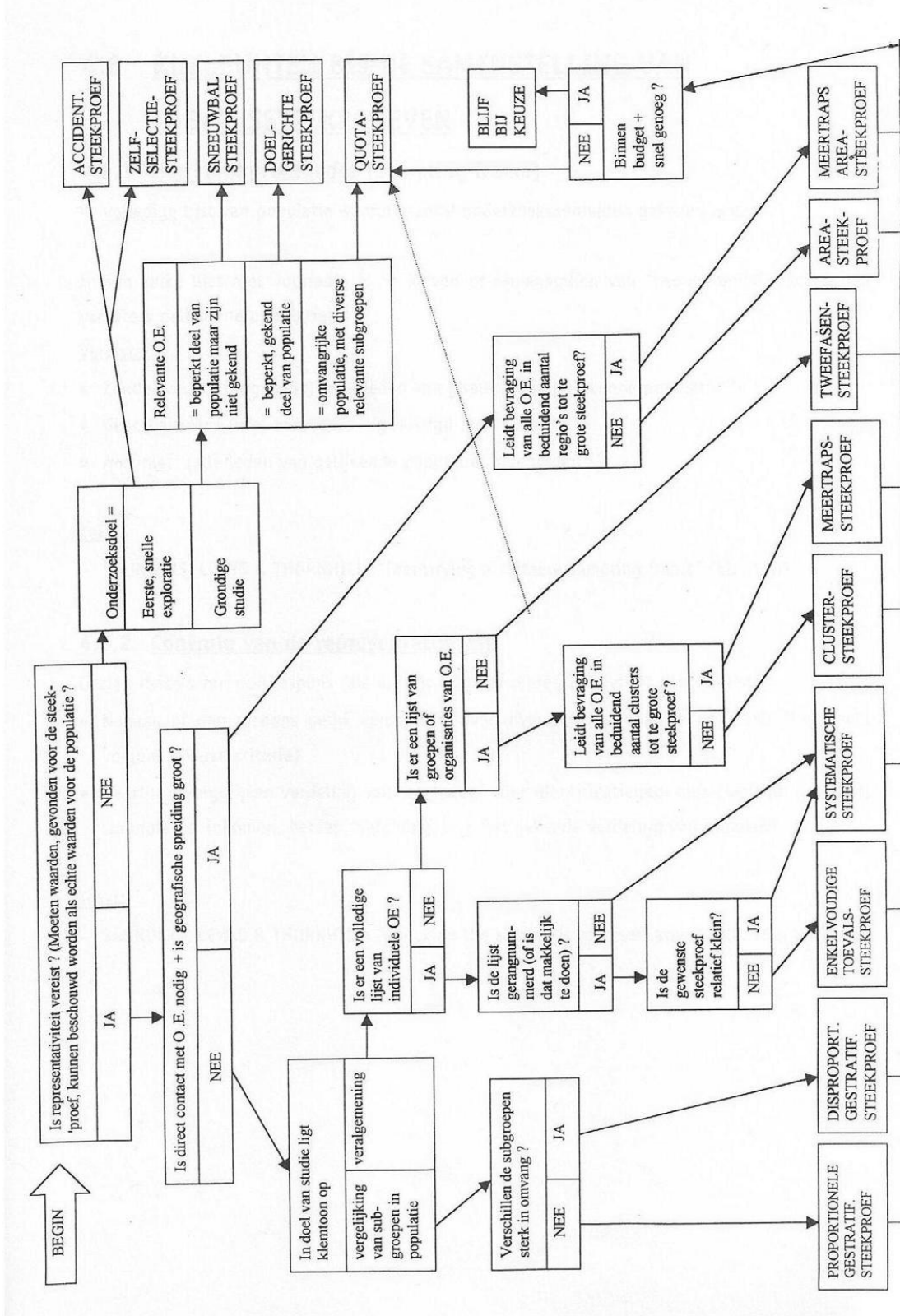
Toerisme Limburg, 2008, *Voorlopig samenvattende nota marktonderzoek Katarakt*, Toerisme Limburg, Hasselt

Activiteitenomenclatuur NACE-BEL 2003, Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie, 2004

Bijlagen

- Bijlage 1: Beslissingsboom bepaling steekproeftrekking
- Bijlage 2: Begeleidende brief en vragenlijst survey restauranthouders
- Bijlage 3: Toeristische NACE-BEL codes in ruime en enge zin
- Bijlage 4: Lijst van door Toerisme Vlaanderen gesubsidieerde toeristisch-recreatieve projecten

Bijlage 1: Beslissingsboom bepaling steekproeftrekking

Bron: Broeckmans, J., 2004, *Methoden van onderzoek en rapportering*

Bijlage 2: Begeleidende brief en vragenlijst survey restauranthouders

Geachte heer, mevrouw,

Sint-Truiden, Maart 2009

Ik ben laatstejaarsstudent Beleidsmanagement (TEW) aan de Universiteit Hasselt. Dit academiejaar zal ik mijn thesis maken over de economische impact van het toerisme in Haspengouw. De verschillende economische aspecten die hierin besproken worden zijn de bestedingen van de toeristen, tewerkstelling en investeringen.

Deze korte vragenlijst (in bijlage als Word-bestand) zal als verklaring dienen bij de analyse van cijfergegevens over bovenstaande economische indicatoren. De antwoorden op de vragen zijn subjectief en gaan louter uit van de intuïtie en ervaring van de zaakvoerder. De enquête is volledig anoniem. Uw gegevens zullen vertrouwelijk worden behandeld bij de verwerking van de enquête. Het invullen van de vragenlijst duurt hoogstens enkele minuten.

Onder toeristen verstaan we in deze vragenlijst personen afkomstig uit een andere regio dan Haspengouw, aanwezig met ontspanning of zakelijke motivatie, die niet meteen vertrouwd zijn met de horecazaken in deze regio of gemeente.

Ik bedank u alvast voor uw waardevolle medewerking!

Jan Debruyne

1. Welk percentage van uw cliënteel zijn volgens u toeristen van buiten Haspengouw?

%
---

2. a. Varieert dit percentage volgens u naargelang de seizoenen?

Ja Neen

- b. Indien ja, het percentage is het hoogst in de:

Lente
 Zomer
 Herfst
 Winter

3. Hoeveel VTE personeelsleden stelt u te werk?

--

4. Zou u minder personeel tewerkstellen indien u geen of minder toeristen als klant had?

Ja, zeer zeker
 Eerder wel
 Neen, eerder niet
 Neen zeker niet
 Geen idee

5. Zou u bepaalde investeringsprojecten niet uitvoeren indien u geen of minder toeristen als klant had?

Ja, heeft zeker een invloed op investeringsbeslissingen
 Heeft eerder wel een invloed op investeringsbeslissingen
 Neen, niet zo'n belangrijke invloed op investeringsbeslissingen
 Neen, Heeft geen invloed op investeringsbeslissingen
 Geen idee

6. Is u bereid investeringen te doen om extra toeristen aan te trekken naar uw zaak?

Ja, zeker wel
 Ja, eerder wel
 Neen, eerder niet
 Neen, zeker niet
 Geen idee

7. Merkt u een stijging in het aantal toeristen als klant de afgelopen jaren?

Ja Neen

8. Wat is de gemiddelde uitgave van een toerist in uw zaak?

EUR
-----

9. Hoe verhouden de uitgaven van toeristen in uw zaak zich ten opzichte van klanten uit de streek? Uitgaven van de toeristen zijn gemiddeld gezien:

- Veel hoger
- Eerder hoger
- Hetzelfde
- Eerder lager
- Veel lager

Indien u enige suggestie of opmerking heeft over deze enquête gelieve deze hieronder te vermelden.

.....

.....

.....

.....

.....

Bedankt voor uw medewerking aan dit onderzoek.

Jan Debruyne

Bijlage 3: Toeristische NACE-BEL codes in ruime en enge zin

Toeristische NACE Codes gerangschikt	Kader	Visie TL
52 482 Kleinhandel in sport en kampeerartikelen	Brede zin	Brede zin
52 497 Kleinhandel in souvenirs, ambachtelijke producten en religieuze ...	Brede zin	Brede zin
55 402 Discotheken, dancings e.d.	Nog niet beslist	Brede Zin
55 521 Catering	Nog niet beslist	Brede Zin
55 522 Uitzendkoks en verzorgen van feesten en recepties	Nog niet beslist	Brede Zin
71 406 Verhuur van sport en kampeerartikelen	Brede zin	Brede zin
74 878 Impresariaten, theateragentschappen	Nog niet beslist	Brede Zin
92 130 Vertoning van films	Brede zin	Brede zin
92 312 Productie van kunstmanifestaties en voorstellingen door artistieke...	Brede zin	Brede zin
92 313 Diensten verwant aan scheppende en uitvoerende kunst	Brede zin	Brede zin
92 321 Exploitatie van schouwburgen, concertzalen e.d.	Brede zin	Brede zin
92 322 Beheer en exploitatie van culturele centra	Brede zin	Brede zin
92 331 Kermisattracties	Nog niet beslist	Brede Zin
92 340 Overig amusement	Brede zin	Brede zin
92 611 Beheer en exploitatie van sportcentra	Brede zin	Brede zin
92 612 Exploitatie van fitnesscentra en gymnastiekzalen	Brede zin	Brede zin
92 613 Exploitatie van overige sportinstallaties- en accommodaties	Brede zin	Brede zin
92 621 Activiteiten van sportclubs- en bonden	Brede zin	Brede zin
92 622 Exploitatie van sportclubs en -instructeurs en -begeleiders	Brede zin	Brede zin
92 623 Overige activiteiten ivm sportbeoefening	Brede zin	Brede zin
92 710 Loterijen en kansspelen	Nog niet beslist	Brede Zin
92 721 Exploitatie van snooker- en biljartzalen	Brede zin	Brede zin
92 722 Exploitatie van recreatieparken, lunaparken e.d.	Brede zin	Brede zin
92 723 Exploitatie van strandfaciliteiten, fietsen, waterfietsen, pony's e.d.	Brede zin	Brede zin
92 724 Overige activiteiten ivm recreatie	Brede zin	Brede zin
93 022 Schoonheidsverzorging	Nog niet beslist	Brede Zin
93 040 Lichaamsverzorging	Nog niet beslist	Brede Zin
55 110 Hotels en motels met restaurant	Enge zin	Enge zin
55 120 Hotels en motels zonder restaurant	Enge zin	Enge zin
55 210 Jeugdherbergen en berghutten	Enge zin	Enge zin
55 220 Kampeerterreinen	Enge zin	Enge zin
55 231 Vakantiecentra en vakantiedorpen	Enge zin	Enge zin
55 232 Verschaffen van overige logies voor kortstondig verblijf	Enge zin	Enge zin
55 301 Restaurants van het traditoneel type	Enge zin	Enge zin
55 302 Fast food zaken, snackbars, frituren e.d.	Enge zin	Enge zin
55 401 Cafés	Enge zin	Enge zin
63 303 Reisbegeleiders en -gidsen, toeristische informatiediensten e.d.	Enge zin	Enge zin
74 842 Organisatie van salons, tentoonstellingen en beurzen	Nog niet beslist	Enge Zin
92 332 Pretparken	Enge zin	Enge zin
92 520 Musea en monumentenzorg	Enge zin	Enge zin
92 530 Botanische tuinen, dierentuinen en natuurreserveaten	Enge zin	Enge zin
63 301 Reisbureaus	Receptief en outgoing	Receptief en outgoing
63 302 Touroperators/Reisorganisatoren	Receptief en outgoing	Receptief en outgoing
60 100 Vervoer per spoor	Vervoer	Vervoer
60 211 Stedelijk en voorstedelijk personenvervoer	Vervoer	Vervoer
60 212 Overige personenvervoer volgens een dienstregeling	Vervoer	Vervoer
60 220 Exploitaties van taxi's	Vervoer	Vervoer
60 230 Overig vervoer van personen te land	Nog niet beslist	Vervoer
61 100 Zee- en kustvaart	Vervoer	Vervoer
61 200 Binnenvaart	Vervoer	Vervoer
62 100 Luchtvaart volgens dienstregeling	Vervoer	Vervoer
62 200 Luchtvaart zonder dienstregeling	Vervoer	Vervoer

Bron: Toerisme Limburg

Bijlage 4: Lijst van door Toerisme Vlaanderen gesubsidieerde toeristisch recreatieve projecten

Jaar	Projectnaam	Begunstigde	Gemeente project
2000	Kanne: uitbreiding jachthaven	Gemeente Riemst	Kanne-Riemst
2001	Abdijtoren Sint-Truiden: toeristische ontsluiting	Stad Sint-Truiden	Sint-Truiden
2001	Aanbrengen toeristisch-recreatieve maatregelen in het wandelgebied Zammelen	Regionaal Landschap Haspengouw en Voeren vzw	Kortesseem
2002	Langs Vlaamse Wegen: infoborden Kortrijk, Sint-Amands, Ronse, Lennik, Kortesseem, Tienen	VTB-VAB vzw	
2002	Toeristische ontsluiting abdijtoren Sint-Truiden	Stad Sint-Truiden	Sint-Truiden
2002	WNW Haspengouw: bewegwijzering 2 wandelgebieden in Hoeselt	Toerisme Haspengouw vzw	Hoeselt
2002	Signalisatie van toeristische bezienswaardigheden in Bilzen	Toerisme Bilzen vzw	Bilzen
2002	WNW Haspengouw: bewegwijzering wandelgebied fase 1 Riemst	Toerisme Riemst vzw	Riemst
2002	Moerenpoort: restauratie en herinrichting tot toeristisch bezoekerscentrum	Stad Tongeren	Tongeren
2002	Aanbrengen toeristisch-recreatieve maatregelen in wandelgebied Munsterbos	Regionaal Landschap Haspengouw en Voeren vzw	Bilzen
2002	Rustpunten met een sterretje meer: kwaliteitsverhoging FNW met 13 rustplaatsen	Regionaal Landschap Haspengouw en Voeren vzw	
2002	Plaatsen 3 toeristische informatiezuilen	Toerisme Bilzen vzw	Bilzen
2003	Alden Biesen: inrichting infokantoor	Toerisme Bilzen vzw	Bilzen
2003	Aanbrengen toeristisch-recreatieve maatregelen in het wandelgebied Heks	Regionaal Landschap Haspengouw en Voeren vzw	Heks-Heers
2003	Uitrusting van het FNW Limburg in de Lage Kempen en Haspengouw: overzichtsborden, rustbanken en picknickplaatsen	Toerisme Limburg vzw	
2003	Bewegwijzering fietscafés verbonden aan het FNW Limburg (51 locaties)	Toerisme Limburg vzw	
2003	Ruiter- en mennetwerk Limburg fase 1	Toerisme Limburg vzw	
2004	Inrichting milieuvriendelijke picknickplaatsen op panoramaplaatsen FNW Limburg	Toerisme Limburg vzw	
2004	Bewegwijzering 25 fietsvriendelijke cafés en verblijven vanaf het FNW Limburg	Toerisme Limburg vzw	
2004	Beleef het Groen: FNW Limburg: nrichting van 6 fietsinrijpunten en promotieplan	Toerisme Limburg vzw	

2005	Atrium Vrijthof: fase 1		Stad Tongeren	Tongeren
2005	Belevingsvolle uitzichtpunten FNW Limburg		Toerisme Limburg vzw	
2005	Bewegwijzering fietsgelabelde horeca FNW Limburg		Toerisme Limburg vzw	
2006	Aanbrengen toeristisch-recreatieve maatregelen in het wandelgebied Alden Biesen		Regionaal Landschap Haspengouw en Voeren vzw	Bilzen
2006	Herinrichting startplaatsen greenspots Haspengouw		Regionaal Landschap Haspengouw en Voeren vzw	
2006	Aanbrengen toeristisch-recreatieve maatregelen in het wandelgebied Rullingen		Regionaal Landschap Haspengouw en Voeren vzw	Borgloon
2006	Aankoop toeristische shuttle		Stad Bilzen	Bilzen
2006	Bezoekerscentrum Bilzen - Alden Biesen		Stad Bilzen	Bilzen
2006	Atrium Vrijthof: fase 2		Stad Tongeren	Tongeren
2006	Upgrade fietsonthaal- en -servicepunten: touchscreens		Toerisme Limburg vzw	Alken Beringen Bilzen Dilsen-Stokkem Genk Peer Lanaken Lommel Meeuwen-Gruitrode Sint-Truiden
2007	Ontsluiting toeristisch onthaal Sint-Truiden en Haspengouw in de halle van het stadhuis van Sint-Truiden		Stad Sint-Truiden	Sint-Truiden
2007	De Landschapsruiter: toeristisch erfgoedcentrum ter ontsluiting van het cultuurlandschap van Munsterbilzen		Stad Bilzen	Bilzen - Munsterbilzen
2007	Atrium Vrijthof: fase 3		Stad Tongeren	Tongeren
2007	Aanbrengen toeristisch-recreatieve maatregelen in het wandelgebied Schulensmeer		Regionaal Landschap Haspengouw en Voeren vzw	Herk-De-Stad (Schulen)
2007	Verborgten moois in Haspengouw		Regionaal Landschap Haspengouw en Voeren vzw	Hasselt Diepenbeek Kortesseem Heers
2008	Toegankelijk maken infokantoor Riemst	Toerisme	Gemeente Riemst	Riemst
2008	Greenspot Grootloon - inrichting startplaats landschapswandeling Grootloon		Regionaal Landschap Haspengouw en Voeren vzw	Borgloon

Bron: Toerisme Vlaanderen